

Tóth Károly Antal

...és bízva bízzál

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Tóth Károly Antal

...és bízva bízzál

Impresszum

Tóth Károly Antal
...és bízva bízzál

A könyv elektronikus változata

E publikáció írásai a svédországi *Új Kéve* című lapban jelentek meg az utóbbi tíz év folyamán (lásd Előszó) Az elektronikus változat a szerző engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más jog a szerző tulajdonában marad.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék.....	3
Előszó.....	4
A hetedik nap.....	5
Értés és bizonyosság.....	6
A szolga lázadása.....	8
A mi Jézusunk.....	10
Az út.....	12
Ajándék.....	14
Az öröm.....	16
Az ünnep.....	18
Mária.....	20
Közömbös Isten?.....	22
Az ima.....	24
Az áldozat.....	26
A bűn.....	28
A kegyelem.....	30
A hetedik nap.....	32
Hetedízigen.....	34
Az Emberfia.....	36
A szeretet.....	39
Viseljük el egymást?.....	41
A csoda.....	43
Dicsőség.....	46
Az alázat.....	49
A szabadság gátjai.....	52
Mai keresztes vitézek.....	55
Ecce homoszexuális.....	56
Mai keresztes vitézek.....	59
A betiltott sál.....	62
Viharkeltés a Passió című film körül.....	66
A halál kibicei.....	76
Kit büntessen Isten?.....	80
...és bízva bízzál.....	83

Előszó

E kötet írásai az *Új Kéve* című lapban jelentek meg az utóbbi tíz év folyamán.¹ A folyóirat a címlapon levő szöveg szerint „az északi magyar protestáns gyülekezetek lapja”. A hátsó címlap belső oldalán ennél pontosabb önmeghatározást találunk: „A Svédországi Magyar Protestáns Egyházi Közösség lapja – Az Északon élő magyarok ökumenikus fóruma.” A lap a XIV. évfolyamába lépett; jelenleg évi négy száma jelenik meg, és egyedüli szerkesztője Molnár-Veress Pál lelkész.

Magam katolikus vagyok. Írásaimban igyekeztem főleg a közös keresztény kérdésekről szólni, de – a lap ökumenikus jellegéből következően is – semmi nem késztetett arra, hogy ehhez okvetlenül ragaszkodjam. Esetenként szívesen utaltam szép református zsoltszövegekre. A Szentírást néha Károli Gáspár fordításából, de főleg a Szent István Társulatnál 1987-ben megjelent Bibliából idéztem.

A kötet anyagát kettőbe osztottam. A *hetedik nap* című első részben mindennapjaink alapproblémáiról való töprengéseket gyűjtöttem egybe, a második, a *Mai keresztes vitézek* címűben korunk néhány társadalmi jelenségét igyekszem keresztény szemmel értékelni. Az utóbbiak többségét közölte valamely magyarországi vagy erdélyi lap is.

Bevallom, ezek az írások az én belső fejlődésem tanúi és bizonyos értelemben termékei. Valaminek a megírása mindig több, mint gondolataink egyszerű lejegyzése, mert közben nem várt felismerésekre is rádöbbenünk. Ezek szép pillanatok. Mintha rejtett reteszek hirtelen megnyílnának előttünk, vagy világosság töltene be szemléletünk addig homályos zugait. Örömmel töltene el, ha az olvasók, a könyvvvel ismerkedve, maguk is részeseivé lennének ennek az élménynek.

Göteborg, 2006. október 1.

Tóth Károly Antal

¹ Az *Új Kéve* a világhálón is olvasható, címe: www.keve.se

A hetedik nap

Értés és bizonyosság

Bizony be kell vallanunk, hogy nem értjük a világot. Ne a világ gonoszságára, ésszerűtlen, sőt értelemellenes magatartására gondoljunk most, hanem arra az egyszerű tényre, hogy lényegében képtelenek vagyunk felfogni a bennünket körülvevő és magába foglaló valóságot.

Vannak persze olyan konkrétumok, amelyek – legalábbis első pillantásra – evidenciaként jelennek meg előttünk. Így környezetünk tárgyai és lényei több érzékszervünk számára is felfoghatók, tulajdonságaikkal különböző körülmények között megismerkedhetünk, ezért létükről és milyenségükről meglehetősen határozott képet alkothatunk. A mindennapi élet szintje ez, melyben a tapasztalatok tartalmának viszonylagos következetessége folytán elég otthonosan tudunk mozogni. A társadalmi környezetünk is ide tartozik, noha az eléggé bonyolult szövevényű.

Alig lépünk túl azonban a mindennapok világán, máris zavarba jövünk. Zavarunk könnyen magyarázható, ha olyan *megfoghatatlan* jelenséggel állunk szemben mint az emberi lélek, vagy olyan *végtelenül összetett*, mint az élet. Mindkettőről vannak ismereteink ugyan (személyes tapasztalatainkból vagy tudománynépszerűsítő kiadványokból például), azt viszont egyikről sem tudjuk, hogy *mi a lényegük*, hogy miben is állnak tulajdonképpen.

Általában úgy hisszük, hogy a konkrét tárgyi világot értjük a legjobban, pedig itt is csapdák várnak bennünket, és ehhez még csak ki sem kell lépnünk a mindennapokból. Már amennyiben egy a felhőtlen éjszakai égboltra vetett figyelmesebb pillantást például hétköznapiinak tekinthetünk manapság. Egy ilyen pillantás ugyanis eszünkbe juttathatja a bennünket körülvevő tér végtelenségét. *Ezt* képtelenek vagyunk felfogni. Elfogadjuk ugyan mint valószínű valóságot, de képzeletünk éppúgy nem tudja követni, akár az örökkévalóság gondolatát. Van olyan (tudományos) elmélet, mely szerint a tér határai nem nyúlnak a végtelenbe. Ez talán még elképzelhetetlenebb számunkra, hiszen érthetetlen, hogy valami lezárt legyen anélkül, hogy falai lennének, amin túl ismét van valami. Ha más nem: a semmi. Ez a korlátolt méretű űr ugyanakkor végtelen is – mondja a teória –, mert állandóan előre haladva sem érünk a végére, hanem egyszer visszajutunk a kiindulási ponthoz. Ebben a világban ugyanis görbült a tér. Eszerint olyan zárt világegyetemben élnénk, melyen kívül nincs semmi. Pontosabban: még a semmi sincs. Racionálisan többé-kevésbé felfogjuk a térrel kapcsolatos ezen kijelentéseket, de mivel tartalmukat elképzelni nem tudjuk, nem értjük őket igazán.

A konkrét tárgyi valóság másik „végén” az atomok és az elemi részecskék világa áll, amelynek tanulmányozására csak a tudománynak van lehetősége. A nem szaktudósokhoz is kiszivárognak hírek, esetleg ismeretek is arról, hogy ebben a tartományban nem érvényesek a mindennapok szintjének nagyjából megfelelő newtoni fizika törvényei, melyek szerint valamely ok meghatározott feltételek között *egy bizonyos* hatást vált ki, *egy pontosan körülírható* eredményre vezet. Itt a folyamatoknak különböző eredménye is lehet, és a tudomány előrejelzési lehetőségei arra korlátozódnak, hogy meghatározza, mennyi a *valószínűsége* a lehetséges események bekövetkezésének. Ugyanakkor bizonyított, hogy az ember hozzáállásával, előkészületeinek módjával befolyásolja az e területen folyó kísérletek kimenetelét, vagyis igazán objektív eredményeket eleve nem is várhatunk. Az atomok és alkotó részecskék (melyek – felfoghatatlan módon – egyszerre korpuszkuláris és hullámtermészetűek) a szakemberek állítása szerint csak matematikai képletek formájában értelmezhetők, amelyeket szavakkal igazából nem lehet lefordítani. Annyi azonban bizonyos, hogy e „részecskék” valójában nem is *részecskék*, ha ezt a szót a köznapi használat szerinti értelemben anyagi tárgynak tekintjük. Inkább valamiféle energiacsomók, melyek a tér görbületeinek gócpontjain helyezkednek el. Szubatomi szinten eltűnik tehát a klasszikus

értelemben vett *anyag*, helyette előtűnik a „puszta” energia, melyet általában kizárólag anyagi jellegűnek gondolnak, noha erre sincs semmi bizonyíték.

Ha mindebbe jól belegondolunk, végül is elmondhatjuk, hogy emberi elménk számára a világ szerkezete mikroszinten sem igazán felfogható.

Kultúránk mindennapjaiban egy empirikus, vagyis az érzéki tapasztalatra épülő és a csak azzal ellenőrizhető valóságot elismerő racionális világkép uralkodik. Életünket ez hatja át és irányítja. Ami ettől eltér, azt akkor tudjuk igazán elfogadni, ha tudományosan találják elénk, a racionális szótól meg mindenekelőtt. Így még azt is hihetőnek tartjuk, amit egyébként felfoghatatlannak érzünk, mert képzeletünkben a tudomány minden tudás egyedül megbízható letéteményeseként jelentkezik. Csak az általa igazoltakat tudjuk *bizonyosságnak* tartani. Legszívesebben Istent is – aki ebbe az egyoldalú világképbe nem igazán illik, és akit sokan inkább hipotetikus, jobb esetben igen távoli lénynek vélnek – a tudomány eszközeivel szeretnénk megközelíteni. E próbálkozás törvényszerű kudarca arra indít bennünket, hogy a transzcendens világra vonatkozó képzetek valóságosságában elbizonytalanodjunk, vagy akár meg is kérdőjelezzük őket.

Azt hiszem, fontos felismernünk, hogy Istennel, a lélekkel, a nem földi világgal kapcsolatos dolgok elképzelhetetlensége lényegében nem különbözik a tudomány által is racionálisan taglalható konkrétumok elképzelhetetlenségétől. Csak meg kell találnunk azt az utat, melyen az előbbieket számunkra megközelíthetők. Az utat, mely ez esetben nem a külvilágon, hanem saját lelkünkön keresztül vezet.

Hátha rájövünk, hogy éppen (halhatatlan) lelkünk – s az, ahonnan származik – a legfőbb bizonyosság?

1997. október

A szolga lázadása

Nehéz feladat felismerni helyünket a világban. Ehhez helyesen kell tudni megítélni mind a világot, mind pedig önmagunkat.

A megismerés hatalmas eszközét birtokoljuk: a rációnk, az *eszünk* hajlandó mindent szétszedni darabjaira, meghatározni a részeket, összerakni az elemekből újra az egészet, összehasonlítani bármit bármivel, és ennek alapján ítéletet mondani. Sokak szerint mindenekelőtt ez különböztet meg bennünket az állatoktól. A mi rációnk az elvonatkoztatás oly magas szintjén képes működni, ami kizárólag az ember sajátja.

Az ész azonban – hiszen eszköz – csak azzal tud dolgozni, ami a rendelkezésére áll: a valósággal és annak elemeivel. Azt is felhasználja természetesen, ami lényünk nem racionális tartományaiból származik. Így hasznosítja például intuíciónk termékeit. Rációnk – mint a valóság egyik elemét – tudomásul veszi, hogy erkölcsi lények vagyunk, ezért erkölcsi fogalmakkal is manipulál. Az erkölcsi kritériumokat vagy lényünk nem racionális mélységeiből kapja, vagy maga próbál meg – az utóbbi időkben mindinkább – a valóság elemeiből, a társadalmi gyakorlatból erkölcsi támpontokat kikombinálni. Ezzel a *valóságot* helyezi az *igazság* helyébe, mely utóbbinak létét egyébként tagadja is. Hiszen mindenkinek igaza van a maga szempontjából – mondják sokan okosan –, és nincs (racionális) kritérium arra, hogy mi valóban az igazság. Így lesz a változó valós gyakorlatból ingatag erkölcsi norma, az elvárásokból pedig (melyek az erkölcs lényegét alkotnák) annak elfogadása, ami van.

Lélek, mely az erkölcsi kritériumok letéteményese lenne, a csak rációjával gondolkodó szerint nincs is. Az ész számára csupán az létezik, aminek a létét a maga eszközeivel, a maga logikájával igazolhatónak találja, létjogosultsága pedig csak annak van, ami tőle nem különbözik. Az ember nem racionális belső világának léte kétségtelen tény ugyan, de nem egyezik az ő logikájával. Ezért az ész beállításában ez homályos, vak indulatok és babonák birodalma csupán. E felfogás szerint ennek az indulati világnak része és vele egyenértékű az, amit léleknek nevezünk. A közösségi összetartó erők is itt gyökereznek, ezért azok is mind kiküszöbölendők a jövő (lehetőleg már a jelen) társadalmából.

Az ész szereti *értelemnek* nevezni magát. Ezzel elárulja, hogy a lélek helyére tör, amely eredetileg személyiségünk lényege, irányító középpontja lenne. Az értelem ugyanis az ész és a lélek együttműködésének eredménye, s a *bölcsesség* pedig az, amikor a lélek a feltétlen úr.

Évszázadok óta törekszik egyeduralma megvalósítására a ráció, és mind nagyobb szerepet nyer az embert uralni vágyó politikában. Nem véletlen, hogy az emberiség világosságát hirdető sötét korszakainak egyikében, a francia forradalom idején az üldözött kereszténység helyett *Ész istennő* tiszteletét kívánták bevezetni, akinek főpapjává a szabadság legvéresebb kezű apostola, a diktátor Robespierre nevezte ki magát.

A ráció valójában csak *szolga*, mert nincs önálló lényege, kiszolgál csupán. *Hitvány* szolga, mert úr akar lenni, noha erre semmilyen adottsága nincs. Arra irányít ugyanis, amerre beprogramozzák. Eredeti feladata az lenne, hogy az életet szolgálja: a testét is, a lélekét is. Ehelyett a lélek ellen lázadva, az emberi gőg szolgájaként önmaga istenítésén dolgozik.

Egyedül az ész ezért nem sokat segít nekünk az önmegismerésben, se a világban elfoglalt helyünk felismerésében. Lényünket ugyanis csak úgy ismerhetjük meg, ha felül tudunk emelkedni önmagunkon, ha kívülről tudjuk nézni magunkat. A lényeket csak egész személyiségünkkel: rációnkkal és lényünk nem racionális oldalával együttesen tudjuk megragadni. Amikor nemcsak értelmünkkel, hanem érzelmi lényünkkel is elvonatkoztatunk személyunktől. Ezt csak Istenhez kapcsolódva vagyunk képesek megtenni. Csak így lépünk birtokába igazi valónknak, mely nem esetleges, és nem alárendeltje a világnak. A csupán racionális fölülelemkedési kísérletek tévútra vezetnek, mert az ész – mint láttuk –

diktatórikus módon a maga képére igyekszik formálni a világot, lehetőleg kizárva belőle azt, ami tőle különbözik, de ami ugyanakkor a világ és az ember lényegéhez tartozik.

A „modern társadalom” egyoldalúan a ráció jegyében igyekszik megszervezni életünket. Ha hallgatunk sugallataira, elveszítjük mélyből eredő képességünket a jó és a rossz megkülönböztetésére. A dolgokat végül a kényelem és az élvezetek jegyében a *számunkra* rossz vagy jó szempontjai szerint tudjuk majd megítélni csupán. Elveszítjük azt a belső irányítót, amely a világban eligazít, így a manipuláció kiszolgáltatottjaivá válunk, és rációnk helyett egész lényünkkel magunk leszünk a társadalom szolgálóivá.

1997. december

A mi Jézusunk

Azt hiszem, nagyon fontos, hogy tisztázzuk magunkban, mi az, amit Jézus Krisztusról valóban tartunk. Hiszen *keresztények* (vagy *keresztyének*) lennénk, amely elnevezés a Krisztus név görög szóalakjából származik. Viselőjéhez fűződő viszonyunk ezért alapvetően meghatározza, mennyire vagyunk illetékesek a tőle származó nevet magunkra alkalmazni. A Biblia és a hagyomány alapján (legalább templomi együtt-imádkozáskor) a Hiszekegyben Isten Fiának, a mi Urunknak mondjuk Őt, aki csodás körülmények között jött közénk a Földre. Valljuk, hogy föltámadt, és a mennybe ment, ahonnan újra eljön majd ítélni mindannyiunk fölött.

Vajon hisszük-e mindezt? Tudjuk-e hinni a *csodát*? Azt, ami ellentmond mind rációnk érzékszervi tapasztalatokra hivatkozó és logikára épülő magasröptű elvonatkoztatásainak, mind pedig hétköznapi gyakorlatias gondolkodásunknak, amelyet dicsőítő felhanggal józan észnek szoktunk nevezni.

Kétkedő, sőt *mindent kétségbe vonó* „eszés” világunkban meglehetősen nagy nyomás nehezedik a ráció világán kívül mást is ismerő másként gondolkodókra. Azokra, akik – az elme és a szív közös sugallatára – vallják, hogy a valóság több a látható világnál. Ha Jézus ma jönne közénk, csodatételeit, bármily rendkívüliek lennének is, minden bizonnyal sokan nyilvánítanák szemfényvesztésnek, tömeghipnózisnak, legjobb esetben olyan jelenségeknek, melyeket a tudomány *ma még* nem tud megmagyarázni.

A tömegkommunikáció alaposan kiveszi a részét a természetfölötti világ létét tagadó nézetek terjesztésében. A svéd televízió egyik csatornája például, az alkalomhoz illőnek álcázva, ateista szellemű műsorokat sugárzott az 1996 húsvétját megelőző időszakban. Egy több részes adásban a kérdés világi szakértői szóltak a Bibliáról és Jézus életéről. A Szentírásból, mint megalapozatlant, eleve elvetettek mindent, amit ésszel nem lehet megmagyarázni. A maradékból összeállt Jézus-kép egy olyan embert mutatott föl, aki – elméletileg – bármelyikünk lehetett volna, ha rendelkezik egy új tanítás megalapítójának képességeivel, és azzal a bátorsággal, hogy gondolataival a nyilvánosság elé lépjen. A műsorból teljesen kimaradt a másik fél: egyetlen egyházi krisztológus sem kapott benne szót.

A Biblia tartalmának eltérő értelmezése, különböző részeinek nézőpont, felfogó képesség vagy akár hajlam szerinti megközelítése, érvényesként vagy érvénytelenként kezelése meglehetősen elterjedt. Egyházakon belül is különböznek a vélemények. Volt már e tájakon, vagyis Svédországban, olyan (evangélikus) *püspök* is, aki tagadta Jézus feltámadását. Nehezen dönthető el, hol van az a határ, melyen belül még megalapozottan kereszténynek tekintheti magát valaki, hiszen Jézust prófétaként a mohamedánok is tisztelik.

Az említett húsvéti periódusban két alkalomhoz illő filmet is láthattunk a televízióban. Az egyik Pasolini alkotása volt, melyben Jézus indulatos megszállottként és kissé bohócként végigrohargálta és ugrabugrálta az egész róla szóló filmet. Másodikként Scorsese sok vihart kavart művét, a *Jézus utolsó megkísértését* mutatták be, melynek kétségtelenül vannak művészi erényei. A film tartalma, sugallata viszont akkor igaz csupán, ha Jézus *csak ember* volt (ebben házaseletének – képileg általunk is élvezhető – örömei csak részmomentumot képviselnek), valamint ha áldozata (és maga a megváltás) kizárólag a tanítását hitelesítő személyes példamutatás.

Művészi alkotások napjainkban előszeretettel ábrázolják Jézust utat kereső, tépelődő, kétségekkel küszködő, sőt – bizony, bizony – adott pillanatban hitében is megingó emberként. Teljesen nyilvánvaló, hogy ezek a művek a mai kor emberének tudathasadásos nyavalyáit vetítik ki, ruházzák reá. Művészetszeretetünk, jóhiszemű szabadelvűséggel való fertőzöttségünk elhitetheti velünk, hogy az elénk tárt kép valós értelmezési alternatívákat nyújt.

Manapság egy eszmefuttásban vagy művészi ábrázolásban általában nem az a lényeges, hogy mennyi az igazságtartalma. Értékét sokak számára újdonsága, szokatlan megközelítési módja, gyakran agyafúrtsága adja. Az igazság helyett az *érdekesség* az, ami elsődleges megmértési kritériummá lépett elő. Így lesz a lelkünket érintő dolgok bemutatása is mindenekelőtt eszünk igényeinek kielégítőjévé, Jézus személye pedig öntanulmányunk kísérleti alanyává.

Jézus éppúgy ember (is) volt, mint mi, mindazokkal a fizikai igényekkel és gyengeségekkel, amikkel mi is rendelkezünk. Jézusnak nem a teste, hanem a lelke más, mint a miénk. Ő másként válaszolt a kísértésekre. Hiányzott belőle a gyarlóságunk: a kísértéseknek engedés hajlama és a hajlandóság a rosszra, amit mi mintha valami ősi, talán nem is földi bűnünk következményeként hordanánk magunkban. Ezért hamisítás minden olyan próbálkozás, amely Őt velünk azonosítva akar bennünket magunkkal megismertetni. Egy hamis mű pedig – eszközeitől függetlenül – nem lehet igazi művészi alkotás.

Jézus nem tépelődött bizonytalanul, nem vergődött kétségek között, hanem nagyon is jól tudta, mit kell tennie, és amit tesz, azt miért teszi. Emlékezzünk vissza, vagy olvassuk újra a Bibliát: ellenfelei ismételtlen megállapítják róla, hogy úgy beszél, úgy cselekszik, mint *akinek hatalma van*.

Jézus hatalma az a *nem e világból való*, de lelkünk természetével a legmélyebben egyező hatalom, amelyet sokan előlünk eltakarni, előttünk nevetségessé tenni, elménkből tudatát kilúgozni, szívünkből érzetét kiirtani igyekeznek.

Ne hagyjuk magunkat megtéveszteni.

1998. február-március

Az út

Vajon mi valójában a halál? Megsemmisülés-e, melynek során ellobbanunk, mint a gyufaláng, és csak a világon hagyott ujjlenyomatunk marad meg egy ideig, míg el nem illan, szét nem foszlik az is? Vagy *élünk* tovább egy másik valóságban, amelyet mindennapi eszünkkel nehezen felfogható, előlünk rejtett anyagi-fizikai dimenzióként a tudományhitű emberek is el tudnak képzelni, de a testét elhagyott lélek honaként, *túlvilágként* nemigen. Megszűnünk-e a halálunkkor, vagy csak egy másik életre virradunk, ahol Isten – vagy rosszabb esetben csak az ítélete – vár reánk?

Nagy problémánk ez, mindenképpen a legnagyobbak közül való, hiszen a kérdésre adott válasz alapvetően meghatározza minden viszonyulásunkat. Valójában egész életünket: ezt itt a földön is és azt a másikat is – ha van.

Tudom, hogy vannak, akiknek istenképével összefér az, hogy a halál számunkra mindenféle lét végét jelenti. Ez a felfogás vagy egy olyan istent hisz, mely a természet erőiben rejlik, és szinte maga is öntudatlan (ez tulajdonképpen a materializmusnak egy szellemiesített mása), vagy egy olyat, melynek talán csak arra vagyunk jók, hogy kissé eljátszadozzon velünk, mielőtt ridegen a semmibe hullat minket. Mindkét kép ellentétes a vallások Istenével, és a hitetlenség álcájaként szolgál. Ezért határozottan állíthatjuk: ha Isten van, akkor halál utáni életünk is van. Ha Isten léteire igent mondtunk, akkor élet és halál kérdésében is véleményt nyilvánítottunk.

E kérdések racionális vizsgálatából szinte szükségszerűen tagadó válasz születik, mert az ész itt egy számára nem hozzáférhető területre kalandozik. Eszközei elégtelenek arra, hogy valódi esélye legyen egy érzékszervekkel nem megközelíthető, logikai kombinációktól idegen

világ valóságának a *belátására*. A tagadás azonban gyakran *kényelmességből* származik, és ez nem csupán a helyes válasz keresésére való restséget jelenti, hanem azt is, hogy egy kedvtelésekért és kényünk szerint élt élet után egyszerűbbnek tűnhet megszűnni, mintsem erőfeszítést tenni a változtatásra, vagy vállalni ürességünkért a felelősséget.

Az emberek többsége nem hitetlen, hanem inkább bizonytalan. Valami kell legyen – mondják, megérzéseikre hallgatva –, valaki, aki fölötte áll ennek a világnak, és akitől valami értelem származik életünkbe, melynek önmagában való értelmetlenségét világos pillanatainkban mindnyájan érezzük.

Szerencsések, akik életükben, életükön fel tudják fedezni Isten keze nyomát. De mit csináljanak azok, akik inkább csak a bajokat látják, és a világ embertelenségét (valamint ezzel kölcsönhatásban: az istentelenségét) tapasztalva úgy érzik: Isten – ha van is – nincs a világban, nincs velünk, magunkra hagyott gyötrődéseinkben? Mert mindnyájan hajlamosak vagyunk azt várni, hogy Isten *győzzön meg bennünket* arról, hogy létezik, hogy szeret minket, és földi életünkben is törődik velünk. *Egyéni, személyre szóló* bizonytságot, sőt bizonyítékokat várunk, hiszen ha a kegyelem valóban működik, akkor egyszer minket is meg kell fognia! Gyakran (lelkileg) tétlenkedve várunk, mintha nézők lennénk csupán, akárcsak a tévé képernyője előtt.

Pedig tudhatnánk, hogy semmit nem kapunk ingyen. Részvételünk, *munkánk* nélkül kegyelemben sem részesülhetünk. Passzivitásunk egyik oka egy eléggé elterjedt közhiedelemben is gyökerezhet, mely szerint Isten kegyelme nem árad mindenkire egyformán, mert vannak *kiválasztottak*, akiknek eleve elrendelt jussa az üdvösség. Ha tehát nem vagyunk ez utóbbiak között, akkor hiábavaló, ha pedig közöttük vagyunk, akkor felesleges minden erőfeszítés. Pedig a legnagyobb mértékben felelősek vagyunk azért, hogy „antennáink” működőképesek legyenek, hogy nyitottak legyünk, készek a felénk sugárzó lelki segítség befogadására. Mert mindnyájan meghívottak, „hivatalosak” lennénk, de ha

elmulasztottuk azt, hogy ennek a meghívásnak eleget tegyünk, akkor nem lehetünk „választottak” majd, amikor ennek eljön az ideje (vö. Máté 22,14).

Egy húsz év körüli fiatalembert interjúoltak a magyar rádió egy igen régi adásában. Arról kérdezték, hogyan kedvelte meg a komolyzenét. Vettem néhány Bartók-hanglemezt – mondta –, és kíváncsiságból meghallgattam, hogy rájöjjenek, mit esznek rajta némelyek. Egyáltalán nem tetszett a zenéje, de újra és újra fölvettem, mert mindenképpen tudni akartam, mi van benne, ami miatt mások kedvelik. Egy idő után kezdtem megérteni, és ma szeretem.

Azt hiszem legalább ennyi erőfeszítést a szóban forgó kérdésekre való válaszkérés is megérdemel, hiszen mennyivel többről van itt szó, mint a klasszikus zene értése vagy nem értése.

Az idézett fiatalember minden bizonnyal sohasem fogja a zene üzenetét, ha nem feltételezi, hogy *van* üzenete. Éppígy a következetesen hitetlen embernek sem sok esélye van arra, hogy valóban választ találjon az Istennel kapcsolatos kérdéseire. Ehhez legalább (az előbbieken említett értelemben) bizonytalannak kell lenni, mert meg kell szólítani azt a Valakit, és a segítségét kérni, mert *nincs más útja alapvető létkérdéseink tisztázásának*. Nem lehet megszólítani azt, aki szerintünk nincs. Még kevésbé lehet a segítségét kérni. Márpedig zörgetnünk kell ahhoz, hogy megnyitassék nekünk (lásd Máté 7,7).

E szerény zörgetés során tulajdonképpen mi magunk nyílunk meg egy kétirányú áramlás, az Istennel folytatott beszélgetés számára, amit imának szoktunk nevezni. Az így létrejött kapcsolat biztosít bepillantást számunkra az egyébként hozzáférhetetlen tartományokba, és minden fontos kérdésünkre ezen az úton kapunk választ. Az ima teszi lehetővé, hogy egy napon rádöbbenjünk Isten minden pillanatban való jelenvalóságára. Arra, hogy Ő nem távoli lény, nem messziről pislákoló sugár, hanem mindeneket szüntelenül átható erő, akinek életünket befolyásoló hatása általunk naponta megmunkált érzékenységünktől függ. Ez az érzékenység biztosítja a mindnyájunkat szüntelenül elárasztó kegyelem befogadását, és ezáltal rátalálásunkat arra az útra amely a mienk.

1998. április-május

Ajándék

Nem azok az ajándékok érdekelnek most bennünket, amiket – szeretetből, figyelmességéből, számításból – mi adunk másoknak, hanem azok, amelyekben nekünk magunknak részünk van vagy részünk lehet.

Az esetek többségében örömet szerez, ha másoktól kapunk valamit. Egy ilyen gesztus nem csupán és legtöbbször nem elsősorban anyagilag gazdagít bennünket, hiszen emberi vonzalmat, személyes értékelést is közvetít, vagy – némelykor – társadalmi helyzetünk elismerését bizonyítja.

Az ajándék fogalma azonban, ha jól utána gondolunk, ennél sokkal szélesebb körű. Tulajdonképpen magába foglal mindent, amiben életünk folyamán részesülünk. Ajándék maga az élet is, amit csak akkor sejtünk meg igazán, ha számba vesszük mindazt a seregnyi véletlent, melynek következményeként bármelyikünk is *létezik*. Az élettel együtt kapott ajándék minden képességünk. Ezek csíráit születésünktől kezdve magunkban hordozzuk, és meglétükben nincs, csak felhasználásukban van személyes érdemünk és felelősségünk.

Megesik, hogy életünk egy-egy eseményét a sors ajándékának mondjuk azért, mert nagy jelentőséggel bír, mert valami kedvező fordulatot hoz számunkra. A hívő ember ilyen esetben köszönetet szokott mondani ezért Istennek.

Az eddigiekből egyértelműen az derül ki, hogy az ajándék szót – hacsak nem gúnyosan – mindig pozitív tartalommal használjuk, függetlenül attól, hogy tárgyat vagy eseményt jelölünk vele. Nagy kérdés viszont, hogy a sors ajándéka nem jelentkezhet-e kedvezőtlen köntösben is, kézenfekvő öröm helyett megjelenésekor fájdalmat vagy bánatot okozva? Vagyis (közvetlen) gazdagítás helyett megrablónkként, jutalom helyett csapásként – anélkül hogy ez az esemény ajándék-jellegét lényegében befolyásolná.

A bennünket ért kudarcokért, életünk kedvezőtlen fordulataiért – noha azok gyakran ostobaságunkból, hiúságunkból vagy más emberi gyarlóságunkból eredő választásaink, döntéseink következményei – sokan hajlamosak vagyunk Istent hibáztatni. (Néha még az ateista is.) A közfelfogás egy része számára rokonszenvesnek tűnik az a magatartás, mely a megpróbáltatások idején Istennel szembefordul, pöröl vele, lázad ellene, mert úgy véli, ez erős egyéniségünk, Istennel szembeni dicséretesen férfias tartásunk bizonyítéka.

Nevetségesnek szokták tartani azokat az ábrázolásokat vagy képzeletbeli képeket, ahol Isten (az Atya), akinek számunkra csak töredékesen felfogható természetéhez konkrét képeket nem tudhatunk társítani, idős emberként tűnik elő. Isten természetesen nem szakállas öreg bácsi, bár kétségtelen, hogy a lényeges különbségek ellenére emberi lelkünk igen sok közösséget hordoz vele. Mégis valószínű, hogy lényegében nem az „humanizálja”, emberarcúsítja Istent igazán, aki valamilyen képet próbál kapcsolni a számunkra megfoghatatlanhoz, hanem az, aki úgy perel, vitatkozik vele, mintha valamelyik embertársa lenne.

Azt hiszem, ez utóbbi magatartás alapvető mértéktévesztés, mert általa vagy valami égi rosszindulatot hiszünk a velünk törtétek mögött, miáltal Istennel szembeni vádaskodásunk a saját erkölcsi felsőbbrendűségünk hiedelméből táplálkozik, vagy pedig ítéletünket és ítélőképességünket Istenével tartjuk egybevethetőnek. Mindkét esetben emberi gőgünk vezet bennünket, amely a legalapvetőbb dolgok meg nem értéséből táplálkozik, és – ha nem tudjuk levetkezni – megakadályoz a továbbiakban is bennünket abban, hogy tisztábban láthassunk.

Lázadásunk azt bizonyítja, hogy *elvárásaink* vannak Istennel szemben, mert úgy gondoljuk, mi jobban tudjuk, mi a jó nekünk. Ilyenkor valójában eltekintünk attól, hogy igazi értékeink lelkiek, és csak a földi dolgokkal kapcsolatos érdekeink alapján ítéljük meg helyzetünket és életünket.

Hajlamosak vagyunk elfeledni, hogy a tőlünk függő dolgokon kívül – amelyekkel kapcsolatban cselekednünk nemcsak lehet, hanem kötelességünk is – vannak olyanok, amelyek kívül esnek hatókörünkön, amelyekkel kapcsolatban a sorsé, vagyis Istené a döntés. Menet közben e két csoport között sokszor igen nehéz különbséget tennünk, ezért (is) szükségszerű, hogy életünk nem folytonos diadalút.

Valamilyen formában és mértékben mindenünknek kijut a balsorsból. Nehéz tapasztalat ez. De több-kevesebb vergődés után az ember gyakran rájön, hogy háborgás nélkül bele kell törődnie a megváltozhatatlanba, élete szerves részeként kell elfogadnia azt, ami sorsául adatott. És ebben a pillanatban a bajok méhe megnyílik, felfénylik belőle az ott rejtett drágakő: a lélek tanulsága. Hirtelen új módon kezdjük látni a magunkról alkotott képünkhöz és a világ dolgaihoz való ragaszkodásunk igazi (hívságos) természetét, és új fény vetül törekvéseinkre is. Értékrendünk hirtelen egyetemessé tágu, és felismerjük azt a nyereséget, amelyhez a megpróbáltatások által jutottunk. A segítséget, amit ahhoz kaptunk, hogy ne az elégedetlenség legyen életünk alapélménye, hanem az a béke, melyet csak az Istenben való bizalom, az akaratában való megnyugvás adhat. Hiszen Ő semmi mást nem akar, mint bennünket magához vezetni. Oda, ahova tartozunk.

Ezért igazi ajándék minden baj és csapás, amely életünk során ér bennünket. Tudnunk kell felülemelkedni földhözragadt helyzetünkön, hogy értékesíteni tudjuk az ilyen ajándékot. Megeshet, hogy kibontásához az Ajándékozó külön segítségét kell kérnünk. Megvilágosító sugallatára van szükségünk ahhoz, hogy fájdalmainkból valóban gazdagító tanulság, igaz önértékelésre serkentő készletés, a helyes életút megtalálását elősegítő fényforrás legyen. És öröm, életünket átszövő öröm, amely mindebből születik.

Imádkozzunk, hogy Isten adja ehhez kegyelmét mindnyájunknak.

1998. augusztus-szeptember

Az öröm

Mindnyájan a „boldogság kék madarát kergetjük” (amíg bele nem fáradunk). Vagyis olyan életet szeretnénk magunknak, amely tele van örömmel, vagy legalábbis az öröm dominál benne. Az élettapasztalatok szaporodtával lassan kevesebb örömmel is beérjük, de életünk fő törekvése mégiscsak ez marad mindvégig.

Az értelmező szótár szerint az öröm: „Kedvező esemény hatásaként támadó kellemes érzés, derűs, vidám lelkiállapot.” E mondatot olvasva azok a pillanatok jutnak eszünkbe először, amikor valamilyen vágyunk teljesült. Megkaptunk egy tárgyat, amire áhítoztunk. Több pénzhez jutottunk valamilyen módon. Emelkedtünk a társadalmi ranglétrán. Emberi kapcsolataink minden formájának kedvező alakulása örömmel jár. Az érzéki vágyak teljesedése is általában derűs lelkiállapotba hozza az embert, de ennek pontos megnevezése inkább *élvezet*, noha a szokványos értelmezésben az örömök közé szoktunk sorolni mindent, ami kellemes. Pedig a léleké a valódi öröm, nem az érzékeké.

Szerteágazó vágyaink következtében igen sokféle öröm lehetőségével áldott meg minket a sors. Kár, hogy ezek a lehetőségek sokkal ritkábban válnak valósággá, mint szeretnénk, és néha bizony kiderül, hogy az, aminek első pillanatban örültünk, később a keserűségek forrásává lesz. Az ilyen kudarcokat sohasem tudjuk egészen elkerülni, jó lenne ezért olyan iránytű birtokában élni, amely eligazít bennünket vágyaink szövevényében, és lehetőségeink közül segít kiválasztani a valóban értékes és tartós élményt ígérőket.

Hétköznapi örömeink felépítése igencsak összetett. Valamely törekvésünk beteljesedésével, egy óhajtott cél elérésével megszűnik az a sokszor kínzó nyugtalanság, amely addig hajtott bennünket, *szétfoszlik maga a vágy*, amely célirányos tevékenységünket mindaddig sarkallta, irányította, hiszen a teljesüléssel immár tárgytalanná vált, és talán ez a megkönnyebbülés a jelentkező kellemes érzés legfontosabb forrása. De társulhat ehhez a birtoklásnak, a másokon felülkerekedésnek, a presztízs növekedésének, hatalmi helyzetbe jutásnak, saját (társadalmi) fontosságunk tudata erősödésének az öröme is. Vajon elég-e mindez, hogy a boldogság részének érezhessük ezt a pillanatot, és annak nevezhessük később, rá visszapillantva is?

Vörösmarty *szívörömnék* nevezte az igazi örömet. Azt, amely nem tárgyakhoz kapcsolódik, nem birtoklásból, nem anyagi gazdagságból, hanem az emberben jelentkező, emberek között létrejövő szép érzelemből ered. A szótárból idézett fenti meghatározás *esemény* szava tehát egyáltalán nem okvetlenül *külső* történést jelöl, még ha a belső változásnak általában látható jelei is vannak. Nemcsak a szerelem tartozik ide, hanem a szeretet érzelme is, amely bármely embertársunkra irányulhat. Mindkét esetben akkor a legkézenfekvőbb az öröm, ha az érzés kölcsönös, mert a visszacsatolás a magunk értékének (néhány esetben ugyan téves) igazolását jelenti számunkra. Megeshet, hogy kapcsolódásunk egyoldalú, de az érzelmi sivárságnál a viszonzatlan érzelmek léte is jobb, mert ilyenkor – ha fáj is – legalább érezzük, hogy élünk. Márpedig élni, lenni önmagában is öröm, főként ha nem vagyunk magunkkal (és Istennel) meghasonulva. A tény, hogy élünk, lehetőséget nyújt nekünk arra, hogy meghasonlásaink, gyarlóságaink ellenében megküzdjünk önbecsülésünkért, márpedig – erkölcsi lény voltunkból következően – ennél nagyobb elégtételt, ennél igazibb örömet talán semmi nem adhat földi életünkben. Hiszen így találunk önmagunkra.

Az öröm lényegében mindig valamilyen összetartozás megvalósulásából ered: a megszerzett tárgy immár *hozzánk tartozik*; a kialakult jó kapcsolatban valakivel (több-kevesebb mértékben) *összetartozunk*; egy emberi csoporthoz, közösséghez kötődve *hozzá tartozunk*. Mindez önértékelésünkre hat vissza, létünket és létjogosultságunkat igazolja, ezért örömök nélkül szinte alig léteznénk.

Ennek az összetett állapotnak földi kötöttségű megfelelője minden olyan helyzet, amikor *oda kapcsolódunk, ahonnan jöttünk, és ahova tartozunk*. Amikor közösségérzésünk nyilvánul meg valami olyannal szemben, ami nélkül mások lennénk, mint amik vagyunk. Az azonosulás egy olyan fajtája ez, amely nem mentes a távolságtartástól sem, ezért nem önmagunk lényének feloldását, valami másba való beolvastását, hanem ellenkezőleg: személyiségünk megerősítését, belső egységének megélését eredményezi. A szülőföldünkhöz, a nemzetünkhöz, az anyanyelvünkhöz, a családukhöz való viszonyulásról van szó, amely akkor felel meg a dolgok rendjében rejlő törvényeknek, ha legfontosabb jellemzője a hűség. Ezért ha valaki szülőföldjétől, hazájától távolra vetődik, szükségszerűen szűkülnek számára a valódi öröm lehetőségei.

A másokkal való közösség segít megválaszolni legalapvetőbb kérdéseinket: honnan jöttünk, hova tartozunk és hová megyünk. A feleletek birtokában van esélyünk megérteni, hogy valójában kik vagyunk. Racionális fontolgatások szerint az első és a harmadik kérdésre szükségszerűen a *semmi* a válasz: a semmiből jövünk, és végül semmivé leszünk. Ebben az esetben minden támpontunk hiányozni fog ahhoz, hogy hovatarozásunkról érdemi véleményt alkossunk. Alapvetően más eredményre jutunk, ha nemcsak racionát, hanem egész valónkat mozgósítjuk helyünk és helyzetünk megértésére. Az így megküzdött válasz egyetlen szóba, egyetlen névbe sűrítendő. Istentől jövünk, hozzá tartozunk és – földi szenvedések tüzeiben tisztulva – hozzá vagyunk hivatottak térni. Lényünk és lényegünk Tőle származik, ezért a hozzá tartozás érzése (ami azt jelenti, hogy szeretjük Istent és hisszük, hogy méltók vagyunk az Ő mindenre szüntelenül sugárzó szeretetére) a legnagyobb és legrendíthetlenebb öröm, amely – ha eljutunk hozzá – áthatja életünket, és tartalommal tölti meg minden viszonyulásunkat. A vágyak királya, a minden más fölött uralkodó vezérel Hozzá.

Embertársainkhoz való helyes viszonyunk nem „minden emberinek” fenntartás nélküli elfogadásán alapul, hiszen így akár korpába is keveredhetünk. Felebarátunk szeretete alapvetően azt jelenti, hogy csak jót kívánunk neki, *függetlenül attól, hogy ő hogyan viszonyul hozzánk*. Azt kívánjuk neki, amit magunknak is: hogy Istenre találva ismerje, keresse és élje az igazi, nem hívságos eredetű örömeiket. Tehetjük ezt éppen azért, mert legbensőbb lényegünk – az élet bármennyi hordaléka takarja is – alapjában mindenkivel egyezik.

Ha a fentiek jegyében élünk, a létünk fenntartását biztosító eszközök megszerzéséhez szükséges munkát leszámítva, nem személyes haszon, nem közvetlenül magunkra irányuló célok érdekében cselekszünk. Márpedig igazi lényünk: erkölcsi személyiségünk ebből építkezik.

A világ ma, a földi létet abszolutizálva, az *egyszer élünk* jelszavának jegyében az öröm keresése helyett inkább az örömmé nyilvánított élvezetek hajhászására serkent bennünket. Magunkra találás helyett önmegvalósítást ajánl, és a valódi, a szerves közösségekkel szembeni ellenséges álláspontjával kétségbe vonja az emberi összetartozás jelentőségét. Nem felebarátunk építő szeretetére buzdít, hanem hogy viseljük el („toleráljuk”) egymást a béke kedvéért. Arra törekszik, hogy az embert „felszabadítsa” mindattól, amihez értékítéletének horgonyát köthetné. Talán azért, hogy bizonytalanná vált lelkünk leigázása által tetszése szerint irányíthatson minket a látszatszabadság díszes keretei között.

Mindig nehéz volt, de napjainkban talán még nehezebb eléggé bölcsnek lenni ahhoz, hogy az igazi örömet lehetőleg ott keressük, ahol rá is találhatunk.

Az ünnep

Az ünnep kilépés mindennapi állapotunkból. Testi-lelki igény, hogy időnként lerázzuk magunkról a hétköznapok feladatainak és az ezekkel kapcsolatos felelősségnek a terhét, hogy megtörjük az ismétlődések nyomasztó egyhangúságát, és olyan élményben legyen részünk, amely lehetőleg képes megújítani bennünket. Hogy egy rövid időre elvonatkoztassunk azoktól a körülményektől, amelyek között mindennapjainkat éljük, és egy másik szférába jussunk, ahol a szokottól, a földhözragadttól eltérő módon tudjuk magunkat megélni. Ez azért fontos, mert lehetővé teszi, esetleg készlet is rá, hogy egy (rövidebb-hosszabb) pillanatra a megszokás vagy éppenséggel az elfásulás beidegződéseitől függetlenül nézzünk dolgainkra. Ezáltal másként láthatjuk magunkat és életünket; igazából ebben rejlik a megújító hatás titka. E nélkül nem igazi az ünnep.

Igen széles skálája van a bennünket kizökkenteni képes élményeknek, azoknak, amelyek után – természetunktől és környezetünk ránk gyakorolt hatásától függően is válogatva köztük – vágyhatunk.

Szolgálhat erre a mámor is; a számunkra kiszabott (és gyakran általunk cselekvőleg keresett, részvételünkkel létrejött) valóságból való menekülés ősrégi útja ez. Esetleg észre sem vesszük, hogy menekülés közben az önelvesztegetés vagy éppen az önelveszejtés útjaira tévedtünk. Azt a ködös pillantást, amit innen dolgainkra vethetünk, nem a tisztánlátás, a helyes megítélés lehetősége jellemzi, így megújulás ígérését nemigen hordozza magában. Ezért nem ünnep semmilyen tivornyává torzult esemény.

Az ünnep nem beszűkít magunkba, hanem kinyit mások felé. Nem elfojtani segít problémáinkat, hanem énünket megmozgatva növeli képességünket a megoldásra. Nem a talajszint ködös mocsaraiban tart fogva, hanem felemel, hogy világosabban széttekinthessünk világunkban. Már ha igazi az ünnep, vagyis: a lélek rendkívüli állapota.

Természetesen nemcsak a piros betűs napok, évfordulók, magánéletünk jelentősebb örvendetes eseményei szolgáltatnak alkalmat az (ilyenkor esetleg be sem teljesülő) ünnephez, hanem bármely napunk valamely (változó hosszúságú) pillanata, amelyben át tudunk lépni szokványos magunkon. Ahhoz, hogy az élmény létrejöjjön, lélekben szükségszerűen kapcsolódnunk kell valakihez, valakikhez. Ha magányosnak, (Istentől is) elhagyatottnak érezzük magunkat, nem létezik többé ünnep számunkra. Ilyenkor vagyunk a leginkább hajlamosak a pótszerekhez való menekülésre is.

Az az igazi, ha azokkal tudunk ünnepelni, akikkel együvé tartozunk. Lehetőleg – valamilyen formában – éppen magát az összetartozást. Ilyenkor szétfoszlik magányérzetünk, és talán átérezzük, hogy nem hús-vér ember-voltunk az egyedüli és legfőbb érték, ami fölött örködnünk kell, hanem (folytonosan megküzdött) belső tisztaságunk és azok a szellemi kincsek, amelyeket csak együtt tarthatunk meg és gyarapíthatunk. Az ilyen felismerés megtartó szálakkal köt bennünket önmagunkhoz, hiszen e közös birtok, e közös értéktartomány nélkül valamennyiünket elsodor a szél.

Legmélyebb ünnepeink azok, amelyek a kezdet és a vég Urához kapcsolódnak, amelyek Istenhez tartozásunk megélésére adnak alkalmat. Arcunkat az ilyen pillanatok tükrében szemlélve, észrevehetjük kicsinyes vonásaink sokaságát, de a bennünk mélyen elrejtett fényeket is, így a felemelő alázat ajándékában részesülhetünk. Ez az élmény átvilágítja és átmelegíti, szinte új tartalommal tölti meg minden földi viszonyulásunkat.

Az a világ, amelyben élünk, úgy tűnik, mind kevésbé ismeri a szó igazi értelmében vett ünnepet. Mi, talán lojalitásból, kissé leszokóban is vagyunk róla. A mindent eleve kétségbevonás ragálya s az ünneprontásé terjed közöttünk már jó ideje. Tekintetünket szinte restelljük az egyedüli objektivitásnak kinevezett vízszintestől magasabbra emelni. Vonakodunk elismerni, hogy a világ valamennyi dimenziója létező valóság.

Az ünnepet jórészt a pihenés váltotta fel. Úgy véljük, hogy a mai rohanó ritmusú élet indokolttá, természetessé teszi kényelemigényünket. Kétségtelen, hogy pihenésre ma is, mint mindenkor, okvetlenül szükség van. De észre kell vennünk, hogy önmagában ebből még nem származik feltöltekedés. Az igen divatos „kikapcsolódás” – gyakorta passzív – mai formái megszakítják ugyan az esetleg teherként érzett napi tevékenységek áramköreit, de lélekben nemigen gazdagszunk általuk. Mert hiába spórolgatjuk erőnket, új erőt csak akkor nyerhetünk, ha ezért energiáinkból áldozunk. Vagyis ha megdolgozunk az ünnepért.

Belső ünneptelenségünkkel hajlamosak vagyunk egyetlen hosszú hétköznapra változtatni, és így elsivárosítani az életet. Ha nem tudunk ünnepi lélekkel viszonyulni, a mindennapok uralma alatt élünk, bármily változatosan szervezzük is meg szabadidőnket.

Eredetileg minden vasárnap arra lenne hivatott, hogy ünnepünk legyen. A családi együttlét, esetleg baráti találkozás, de mindenekelőtt az Isten házában tett tiszteletünk ünnepe. Nem azért, hogy eleget tegyünk a templombamenetel kínos társadalmi kötelezettségének vagy egy távoli Úr (esetleg önkényesnek gondolt) ilyen értelmű „terhes” rendelkezésének, hanem hogy egy nem szokványos, nem a mindennapjainkhoz tartozó környezetben nyitott lélekkel próbáljunk megállni Isten előtt. Egy olyan helyen, amely rendeltetésénél fogva arra hivatott, hogy elősegítse a lélek megnyílását a (részünkről esetleg számba sem vett) mindenkor reánk sugárzó isteni kegyelem befogadására. Ez a kegyelem azt a valódi ünnepet hozza számunkra, amelyre oly nagyon szükségünk van egyensúlyunk megtartásához az élet bajai és egyhangúságai közepette. Amely megőriz bennünket azon az úton, amelyen magunkkal is összhangban levő igazi erkölcsi lények maradhatunk.

Ahhoz, hogy egy esemény ünnep legyen, szinte mindig szükségünk van másokra is. Az istentisztelet ünnepi jellegét, bár elősegíti, lényegében mégsem a jelenlevő többi ember, a pap prédikációja vagy a templomi zene adja meg, hanem benső találkozásuk Istennel. Mert minden Istenhez való igaz fordulásunk ünnep. Az igazi ünnep pedig a lélek életet szépítő örömeivel terhes.

1998. december

Mária

Valójában kit tisztelhetünk Máriában, Jézus anyjában? Vajon eleget tudunk-e róla, aki – keresztény hitünk szerint – Isten Fiát hozta a világra? Milyen személyiséggel, milyen lélekkel kellett bírnia, hogy erre a feladatra kiválasztott?

A kérdésfeltevés jellegéből is következően minden bizonnyal nehezen tudnak a töprengésben velünk tartani azok, akik Jézusnak – bár alkalmasint elismerik rendkívüli képességeit és szerepét – csak emberi mivoltát látják. Ez ugyanis nem kedvez annak, hogy földi, racionálisnak mondott tényezőkön kívül más, a valósághoz éppoly mélyen kapcsolódó szempontok is érvényesüljenek az értékelésben.

A Bibliából tudjuk: Mária elfogódottan és talán kissé zavarban, de készségesen fogadta, hogy – noha férfit nem ismert – gyermeke fogan Isten akaratából. A továbbiakban is a szerénység és az áldozatkészség a legfőbb jellemzői, mély hitét pedig elárulja az Erzsébet köszöntésére adott válasza. Tulajdonképpen – a Jézus születése körüli eseményeket leszámítva – igencsak szűkszavúan szól róla az Írás. Közvetlenül szinte sohasem jellemzi, inkább csak a Jézussal kapcsolatos azon történeteket írja le, melyeknek ő is részese volt. Jellemzik viszont mások: az angyal üdvözlő szavai kegyelemmel teljesnek nevezik és áldottnak az asszonyok között, mondván, hogy vele van az Úr. Erzsébet köszöntése ugyancsak áldottnak mondja őt az asszonyok között és áldottnak a méhe gyümölcsét.

Ezeknek a szavaknak a valódiságát kétségbe lehet vonni (szokás is), és így Mária visszaváltozik egy átlagos nővé, akivel kapcsolatban szabadjára lehet eresztetni a fantáziát arról, hogy vajon Jézus mely házasságon kívüli kapcsolatnak köszönheti létét. Ennek a gyakorlatnak hosszú és gazdag története van a Krisztus utáni első századoktól kezdve napjainkig, és mindenekelőtt a kereszténységgel nemigen rokonszenvező filozófusok, történészek, írók az éллоvasai.

Nem kell azonban elfelejteni, hogy magát Máriát is megkérdezték már, ki ő.

Vannak emberek, akik rögtön ingerültek lesznek, amint Mária jelenéseiről esik szó, anélkül, hogy érdemben megvizsgálnák közelebbről a dolgot. Ennek a türelmetlenségnek végül is az az oka, hogy hétköznapi életünk perspektívájából hihetetlennek tűnik minden, ami valamiféle csodás jelleggel bír. Ez a kételkedés a hitetlenség alapvető bázisa. Amennyiben Isten létét nem is vitatja el egészen, elvitatja Istentől Isten voltának talán legfontosabb jegyét: a mindenhatóságot. Eszerint Istennek nincs hatalmában beleszólni a világ menetébe, a természet jelenségeinek lefolyásába, vagyis képtelenek tartjuk a csodatevésre. Más esetben nem vonjuk kétségbe magát a képességet, hanem inkább az erre vonatkozó akarat hiányát valljuk: Isten a világtól elhúzódtott távoli lény, aki magunkra hagyott bennünket. Mindkét felfogás Isten létének közvetett tagadása. Ezt a tagadást szolgálja az újszövetségi történetek sokak által két részre való szétoperálása is: a Jézussal kapcsolatos vagy általa véghezvitt csodákra és a hihetőnek nyilvánított, lehetőleg történelmileg is bizonyított eseményekre. Ez utóbbiak aztán racionális spekulációk tárgyaivá lesznek; ide tartoznak a Jézus törvénytelen származásáról szóló feltevések is.

Pedig bizony vannak csodák, még ha emberi természetünkből eredően néha kételkedünk abban is, amire bizonyosságot szereztünk. Nem csupán látványos jelenségekre gondolok, mint amilyenek a különleges gyógyulások is (amiket vagy csalásnak vagy önhipnózisnak szoktak nyilvánítani), hanem például arra, hogy vannak a történeteknek és a találkozásoknak olyan csomópontjai, amikor a lelkünkre gyakorolt hatásból érezzük: Isten szólt bele az életünkbe. Általában csak a kívülálló sorolja az ilyeneket a véletlenek közé. Csodálatos az a tény is, hogy *van halhatatlan lelkünk*, és hogy a halottak lelkei nem hagynak el végképpen bennünket. Erre Jung, a pszichoanalízis egyik atyja is a tanúnk: önéletrajzi könyvében szellemjárásról számol be életének egy olyan periódusában, amikor bizonyos lélektani

kérdések foglalkoztatták egyik könyvének megírása előtt. A jelenségnek a családtagjai is tanúi voltak. Egy alkalommal – ahogy ő nevezi – a Megfeszített is megjelent előtte. A kérdést igen óvatosan kezeli, szemmel láthatólag tart a tudós társadalom szkeptikus támadásától.

Bernadette Soubirous, a korához képest fejletlen, tizennégy esztendő leány a kétkedő és türelmetlen plébános sürgetésére kérdezte meg egy barlangnál előtte megjelenő, a boldogság érzését sugárzó szép nőtől, hogy ki ő. A választ a templomig ismételte magában (történt Lourdes-ban, az 1858-as esztendőben), mert a kifejezést addig nem hallotta: „Én vagyok a Szeplőtelen Fogantatás”.

Azelőtt négy évvel tette hittétellé a katolikus egyház azt a hagyományban régen élő nézetet, mely szerint Mária Isten kegyelmével elárasztva, eredendő bűn nélkül született. Ezt hívják szeplőtelen fogantatásnak. Mária ezzel a névvel vallott magáról. Ez azt jelenti, hogy Isten őt már születésekor Jézus szülőjévé választotta. Mert hiszen nem akárki lehet Isten Fiának anyja.

Bár a Bibliából csak töredékesen derül ki, Mária egész angyali üdvözet utáni életében jól tudhatta, ki ő valójában. Nem csupán az angyal, Erzsébet és Simeon szavaiból, a pásztorok és a három királyok Jézust imádásából. A Szentírás Szent János szerinti szövegének egy részlete sokat elárul erről.

A kánai menyegzőn vagyunk. Jól ismert történet. Ott van Jézus és Mária is. Mária észreveszi, hogy elfogyott a bor, és felhívja erre Jézus figyelmét, aki az újabb (magyar és svéd) fordításokban a régihez viszonyítva kevésbé kategorikusan így válaszol: „Mit akarsz (kívánsz) tőlem, asszony? Még nem jött el az én óráim.” Kommentátorok szerint a „Mit kívánsz tőlem, asszony?” ma is használatos fordulat az araboknál, és lényegében udvarias visszautasítás. Jézus úgy ítélte meg: nyílt fellépésének még nem jött el az ideje. Végül – mint tudjuk – borra változtatva a vizet, mégis eleget tett anyja kérésének, minden bizonnyal további, a Bibliában fel nem jegyzett párbeszéd után.

Ha jól meggondoljuk, a tény mögött, hogy Mária Jézushoz fordul az elfogyott bor ügyében, valami olyasmi rejlik, amiről nem történik közvetlen említés a Szentírásban. Arra utal, hogy valami lényegeset tudott a Fiáról, olyat amit akkor még senki más nem tudhatott: azt, hogy hatalmában áll csodákat tenni. Abból a természetességből, amivel a kérdést fölvetette, azt is tudnia kellett, hogy honnan, miből származik ez a hatalom. Ez annak a rendkívüli kapcsolatnak a bizonyossága, amely Jézus és Mária között volt, és ami természetesen nem foszlott szét földi tartózkodásuk végével sem. E kapcsolat nem egyszerűen az anyagyermek viszonyra épült (hiszen Isten Fia – bár egészen ember *is* volt – mindig a lényeg és sohasem elfogultságok alapján cselekedett és ítélte), hanem a léleknek arra a szépségére, ami Mária sajátja.

Indokoltan állítható ezért, hogy Mária többet tudott, mint Márta, aki Lázár feltámasztása előtt azt mondta Jézusnak: „... tudom, hogy bármit kérsz az Istentől, megadja neked.” Bizonyosak lehetünk benne, hogy előre tudta Jézus leendő sorsát, hiszen azt az apostolok és más tanítványok is ismerték, de a feltámasztásig alig értették. Ő viszont minden bizonnyal tisztában volt az események jelentőségével is.

Érdemei nem elévülők. Úgy látszik, Isten hatalmából és engedélyével időnként azzal a küldetéssel látogat közénk, hogy Isten és egymás szeretetében erősítsen bennünket.

Kétség nem férhet hozzá, hogy Mária minden földi ember közül ma is első helyen áll Isten előtt. A legteljesebb mértékben méltó a mi tiszteletünkre és szeretetünkre is.

1999. február-március

Közömbös Isten?

A szörnyűségeket látva, gyakran vetődik fel bennünk a kérdés: miért van ennyi kín, ennyi testi-lelki gyötrelme a világban? A szenvedés zöme nem természeti okokra visszavezethető sorscsapás, hanem az ember cselekedeteiből származik. Miért van az, hogy inkább a gátlástalanok és a csirkefogók előtt sima az út, hogy általában az aljasság diadalmaskodik a tisztesség fölött, és a legcivilizáltabbnak vélt század végén továbbra is a kegyetlenség járja örült táncát szerte a földön?

A vallásos ember nem érti, hogyan tűrheti el mindezt a szerető, igazságos, irgalmas és mindenható Isten? Miért hagyja a gonoszokat önkényeskedni, uralkodni ártatlanokon? Ahelyett, hogy lesújtana rájuk; vagy még inkább: mindnyájunkat jókká alakítana. Hiszen ha akarná, megtehetné. Mennyivel másabb lenne az élet! De Isten távolról, szinte közömbösen nézi a földi színjátékot – gondolja az ember, és meginog a hite.

A hitetlen saját nézeteit látja igazolva: ha lenne Isten, nem eshetne meg mindaz az iszonyat, aminek csak töredékéről értesülünk, de a jóérzésű embernek ennyi is megfekszi a lelkét.

Próbáljuk végiggondolni, mi lenne, ha Isten úgy cselekedne, ahogy sokan várnánk tőle.

Ha az égi igazságszolgáltatás látványosan és azonnal lecsapna a gonoszul viselkedőkre, főleg abban különbözne a földitől, hogy a büntetés kirovása *teljesen bizonyos* lenne. Isten előtt nem lehet cselekedeteinket eltitkolni, sem elbagatellizálni, ezért senki nem reménykedhetne abban, hogy esetleg szárazon megússza. Mindenki – függetlenül lelke beállítottságától és értékétől – állandóan megfigyelt voltát és cselekvési szabadságának korlátait tényszerűen felmérve, a közvetlen földi következményeket ésszel felfogva, **kénytelen lenne félni Istent**. Erkölcsünk többé már nem választás függvénye lenne, mert a normáktól való eltérés esetén rögtön megtorlásban lenne részünk.

Rokonszenvesebbnek tűnik az a gondolat, hogy Isten olyan változást hozzon létre a lelkünkben, amely megtisztít minket, és kiűrtja belőlünk a gonoszszágnak, a rosszra való készségnek az írmagját is. Ez megszabadítana bennünket a választás sokak számára terhes kényszerétől, hiszen azt jelentené, hogy kizárólag a jóra vagyunk beprogramozva.

Mindkét esetben megfosztódnánk embervoltunk egyik alapvető jegyétől: az erkölcsi választás lehetőségétől. Attól, hogy mi dönthessük el, milyen életet akarunk élni (természetesen a számunkra adott körülmények korlátai között). Ezt Isten nem törölheti el. Nem azért, mert nincs hatalma hozzá, hanem azért, mert ellentétes lenne a szándékaival. Isten ugyanis mindent megtehet, de *a saját szándékai kötik*. Velünk, emberekkel kapcsolatban azt akarja, hogy *hozzá érkezzünk, de a magunk akarata alapján*. Ehhez segítséget is ad – különösen, ha kérjük. Magunknak kell azonban dönteni a jó és a rossz között, melyek (néha nem könnyű) megkülönböztetéséhez iránytűt is nyerhetünk tőle.

Szabadságunkban áll a rosszat választani, gonoszakká is lehetünk, és így kivehetjük részünket a világ szörnyűvé tételében. Ne akarjuk ezért Istenre hárítani azt a felelősséget, amit választási szabadságunk következtében magunk hordozunk. És ne várjunk Istentől olyan beavatkozást, amely megfosztana minket ettől a szabadságtól, mert így emberi mivoltunk foszlana szét.

Ha a miénk a felelősség, nem nézhetjük részvétlenül és tétlenül mindazt, ami történik. Mit tehet vajon a jó szándékú ember azért, hogy jobbá legyen a világ? Csatlakozzon gyakran igen kétes értékű és kimenetelű politikai játszmákhoz? Társadalmi harcot szorgalmazzon? Hátha kiderül – mint annyiszor a történelem folyamán –, hogy többet rombol, mint használ vele? Támogasson jótékonyági szervezeteket, hogy legalább a szenvedés enyhítéséhez hozzájáruljon? Elégséges-e ennyi? Kellene legyen egy biztosabb és egyértelműbb útja is a javító szándékok érvényesülésének.

Persze ha akarnánk sem tudnánk függetleníteni magunkat a közügyektől, egyrészt mert érintve vagyunk, hiszen a társadalom, amelyben élünk, szükségszerűen rányomja bélyegét életünkre, másrészt ha csupán szavazni megyünk is, politikai döntésben veszünk részt. (Ha nem megyünk el, akkor is.) Minden társadalmi cselekvésben részt vevő ember ítéletének minősége befolyásolja a végeredmény minőségét is. Döntő jelentőségű ezért, hogy át tudjunk látni a bennünket hatalmi érdekekből félrevezetni, manipulálni kívánó, szép szavakba csomagolt hazugságokon, ugyanakkor felül tudjunk emelkedni saját, sokszor kicsinyes nézőpontunkon is. Az ehhez szükséges perspektívát Istenhez tartozásunk igazi felismerése adhatja meg, és az, ha az Ő segítségét kérjük a társadalmi kérdések szövevényében, a ma mind divatosabb „plurális értékrendben” való helyes eligazodáshoz, a kellemes arccal megjelenő rossz idejében történő felismeréséhez. Ezért a hitetleneknek és a félig hívőknek az Istenhez vezető útra találása, *megtérése* nélkül nem sok esélyünk van arra, hogy világunk valóban jobb legyen.

Minden ember indulatvilága, lelki arculata jelentős mértékben kihat környezetére. Ez a kisugárzás – legyen bár jó vagy rossz – nem csak közvetlen kapcsolatban érvényesül. Egy távol lévő ismerősünk közérzetét például kedvezően befolyásolja, ha jóindulattal, szeretettel gondolunk rá. A nem csupán földi érdekek szerint tájékozódó, cselekedeteit, indulatait önbírálattal figyelő, társaihoz való viszonyulását a lélek közös eredetére (és végcéljára) alapozó ember másokra gyakorolt hatása nemigen lehet negatív.

Valójában azonban ennél sokkal többről van szó.

A hercegovinai Medjugorje faluban 1981 óta jelenik meg Mária; eleinte hat, akkor még gyermekszámba menő embernek.² A világnak szóló üzeneteiben állandóan visszatér a felszólítás, hogy imádkozzunk. Imádkozzunk a békéért, a mai társadalomban igen nehéz helyzetben levő ifjúságért, de mindenekelőtt a hitetlenek megtéréséért. Az ima – mondja – „*az egyetlen eszköz az emberi nem megmentésére*”. Isten mindegyikönket kiválasztott, hogy részt vegyünk „az emberiség üdvözítésének nagy tervében”, ezért a jövőben lejátszódó események nagy része imáinktól függ.

Vajon hogyan kell ezt érteni? Miért van olyan nagy jelentősége mindnyájunk jövőjében az egyes ember imáinak? Hogyan lehet az, hogy a hitetlenek számának csökkenését, tehát tőlünk független emberek megváltozását érhetjük el általa? Szinte könyörög nekünk Mária, hogy imádkozzunk. Miért?

Egyetlen magyarázat kínálkozik: választási szabadságunkat nem akarván csorbítani, Isten nem avatkozik be közvetlenül életünkbe, nem befolyásolja magatartásunkat csak akkor, ha ezt kérjük tőle. Csak *ha mi is akarjuk* azt a bennünket, embereket érintő változást, amely az Ő szándékaival egyezik. Ezért ha mélyen és őszintén kívánjuk, hogy embertársaink (velünk együtt) jobbá legyenek, segítséget kapunk óhajunk teljesüléséhez. Így hozzájárulhatunk ahhoz, hogy a társadalom emberibbé váljon. Tudomásul kell tehát vennünk, hogy az ima világot megváltoztató erő.

Mindez azt jelenti, hogy nem csupán cselekedeteink, de lelki beállítódásunk, gondolataink, érzéseink is befolyásolják mindannyiunk sorsát. Mindenekelőtt pedig Istenhez való viszonyunk, mert alapvetően ez határozza meg a magunkhoz és a többi emberhez való viszonyulásunkat is. Minden erkölcsi döntésünkkel csatlakozunk valahová: vagy a szeretet vagy pedig a gonoszság erőinek szolgálatába szegődünk. Szabad akaratunk alapján választhatunk: ellene dolgozunk vagy inkább munkatársai leszünk a Teremtőnek, akitől közösségi voltunk legmélyebb alapjainak bizonyosságaként az embertársainkon imával való segítség lehetőségének ajándékát nyertük. Ideje felismernünk, hogy mennyire összetartozunk.

1999. július

² A Katolikus Egyház egyelőre nem foglalt állást a jelenések hitelességével kapcsolatban.

Az ima

Sokan kételkednek manapság az ima erejében, sőt értelmében is. Nem csupán azok, akik nem hisznek Istenben, és ezért úgy vélik, képzelt lényhez szólunk, amikor imádkozunk, hanem gyakran azok a magukat hívőnek tartó emberek is, akik szerint Isten végtelenül távol van tőlünk, és talán nem is figyel ránk. Esetleg azért gondolják így, mert megtörtént, hogy imába foglalt kéréseik nem teljesültek.

Az ima foganatja természetesen függ attól, hogy kérésünk mire vonatkozik, és milyen lélekkel terjesztjük azt Isten elé. Vagyis hogy miért és hogyan imádkozunk.

Miért: 1. Amikor Istenhez lelki segítségért folyamodunk, azt kívánva, hogy tisztábban lássunk dolgainkban, hogy helyesen tudjunk viszonyulni azokban a helyzetekben, amelyekbe kerültünk, hogy családjunk vagy más közösségünk szép emberi légkörét sikerüljön megteremteni, visszaállítani vagy megtartani – minden ilyen esetben segítséget kapunk, *hacsak* nem tartunk magunkról többet, mint amennyit érünk, hacsak nem makacs sértődöttséggel, a magunk igazába (vagy éppenséggel csálhatatlanságába) vetett megingathatatlan hittel viszonyulunk a hozzánk közel állókhoz vagy más embertársainkhoz. Az ilyen elfogultságoktól való megszabadulásra törekvés nélkül nincs esélyünk a tiszta látásra, így a helyes magatartásra, cselekvésre sem. Ilyenkor mi magunk vagyunk imánk beteljesülésének az akadálya, mert téves önértékelésünk hamisságot lop a kérésünkbe és minden más cselekedetünkbe. Viszont ha az említett és hasonló esetekben személyünk és hangulataink középpontba állítása nélkül tudjuk Istent kérni, *mindig* kapunk segítséget.

A legkézenfekvőbb és legjobban érzékelhető – mert a legszemélyesebb szféráinkat érinti – annak eredményessége, amikor az Istenhez való viszonyunk tisztulásához, a vele való kapcsolódásunk mélyítéséhez (más szóval: hitünk növekedéséhez), valódi helyünk és igazi emberi hivatásunk felismeréséhez kérünk segítséget. Nehezebben felmérhető kérésünk teljesülése, amikor az emberek közötti gyűlölködés megszűnéséért, a felebaráti érzések elterjedéséért, az erkölcsi érzék minden emberi szívben való meggyökeresedéséért és kivirágzásáért, a lényeges és lényegtelen közötti különbség mindenki általi felismeréséért; röviden: a hitetlenek és a félig hívők igazi megtéréséért imádkozunk. (Gyakorlati szemmel nézve: azért, hogy a világ, a társadalom jobb legyen.) Hiszen ilyenkor még azt sem tudhatjuk biztosan, hogy a világ valóban jobbá lett-e, s ha mégis, ebben a változásban vajon nyomott-e a latban valamit a mi vágyunk és szavunk. Pedig biztosak lehetünk meghallgatásunkban, abban, hogy a világ kérésünk nyomán, ha bebizonyíthatatlanul is, de valóban javára változik, mert Jézus megígérte: „Bármit kértek hittel az imádságban, megkapjátok”. (Máté 21,22)

Az eddig leírtak során valójában mindig azt kértük, amit Isten is akar: hogy mi, emberek, levetkezve a tudásnak a hitetlenségben megnyilvánuló gögjét és a hívságok koloncát, megtisztult értelemmel igazi önmagunkra és ezáltal Hozzá találjunk. Hozzá, akihez természetünk lényegénél fogva mindig is tartoztunk. Kívánságunknak és Isten akaratának egyezése önmagában is biztosíték arra, hogy ilyenkor szavainkat nem a visszhangtalan pusztába kiáltjuk.

2. Kéréseink másik csoportja már nem lelki dolgokra vonatkozik, hanem olyan földiekre, amelyek természetes élnivágásunkból, a földi élet emberi szeretetéből erednek: amikor a tisztas megélhetésért, a magunk, hozzátartozóink és más embertársaink egészségéért, életéért imádkozunk. Ezek a vágyaink önmagukban véve kifogástalanok, de nem tudhatjuk, velük kapcsolatban mi valójában az Isten akarata, és azt sem, hogy miért. Ezért mindig késznek kell lennünk elfogadni bármit, ami történik, még ha az nagy próbák elé állítana is bennünket. E készségünk bizonyítékeként zárjuk imánkat úgy, ahogy azt az elfogatására készülő Jézus tette a Getszemáni majorban: legyen a Te akaratod szerint.

3. A kérések harmadik csoportja a létfenntartáshoz szükségessé meghaladó anyagiakra, élvezetekre vagy éppenséggel hatalmi ambíciókra vonatkozik. Mindezek a célok nem épülésünkre, hanem kizárólag földi birtoklásra irányulnak. Meglehet, nagyon tetszetős, a hit szempontjait is magába foglaló ideológiát találunk ki, hogy megindokoljuk, miért van szükségünk kérésünk tárgyára. Ilyenkor szóban talán nem távolodunk el Istentől, de lélekben szükségszerűen igen, mert olyasmi után törekszünk, ami igazi életcélunk szempontjából értéktelen. Ezért eleve nem lehet reményünk arra, hogy meghallgatást nyerünk. S ha mégis, meglehet, nem Isten teljesítette kérésünket, hanem a sötétség erői kedveztek nekünk, hogy kihasználják földi igényeinket a megkaparintásunkra.

Ez persze nem azt jelenti, hogy ne törekedhetnénk munkánk gyümölcséből kényelmesebben élni. De ha Istenhez imádkozunk érte, formailag kozmikus jelentőségűvé igyekszünk növelni azt, ami csak itt a földön fontos, transzcendentálissá azt, ami a végső dolgokhoz viszonyítva kicsinyes óhaj csupán. Az ilyen imával értéktévesztésről, ezáltal hitünk hiányosságairól teszünk tanúbizonyságot. Ezért erre az esetre nem vonatkoznak Jézus előbb idézett szavai: „Bármit kértek hittel az imádságban, megkapjátok”, mert itt a hit szó az Istenhez való belső viszonyulásunkat jelöli, nem pedig azt a meggyőződésünket, hogy amit kérünk, azt mindenképpen meg fogjuk kapni.

Hogyan: Az ima beszélgetés Istennel. Ezért fontos, hogy ne csupán kész szövegekkel, hanem saját szavainkkal is megszólítsuk Őt. Szükségünk van persze a hagyományos imádságokra is, mert igazságtartalmuk – ha valóban figyelünk rá – lassan belénk szívárog, és világossággal tölti meg értelmünk addig homály ulte tartományait is. Gondolataink azonban hajlamosak önálló életet élni, és sokszor magunkra hagynak a gépiesen mondott szöveggel. Ilyenkor nem beszélhetünk valóban imádkozásról, csak annak a szándékáról. Gyakran erőfeszítésre van szükségünk ahhoz, hogy visszatereljük elcsapongó figyelmünket.

A teljes értékű ima a racionális figyelmen kívül érzelmi részvételünket is igényli: bizalommal és szeretettel forduljunk Istenhez, hiszen szeretetében teremtett bennünket, és – bár esetleg nem tudjuk felfogni – csak azt akarja, ami (nem földi értelemben) igazán jó nekünk.

A beszélgetés kétoldalú kapcsolatot jelent, márpedig érzelmi töltet nélkül nincs igazi kommunikáció. Istenre „hangolódásunk” kétirányú csatornát nyit meg, ezért nemcsak azt teszi lehetővé, hogy méltóképpen el tudjuk juttatni hozzá üzeneteinket, hanem azt is, hogy nyitottak legyünk arra, ami Tőle árad felénk. Hogy képesek legyünk átvenni azokat az ajándékokat (a kegyelmeket), amelyek legtöbbje mindenkor a rendelkezésünkre áll, de csak lélekben Istenhez kapcsolódva tudjuk magunkba fogadni őket.

Imádkozni nem tudunk az Istenhez közeledés készsége, a hitnek legalább a csírája nélkül. Ez mindnyájunk lelkébe kezdettől beleplántáltatott, de a környezetünk és kényelmünk hatására kialakult szokásaink, valamint az ész mítoszának gőze eltakarhatják szemünk és érzéseink elől. Amennyiben ezen nem tudunk (esetleg nem is akarunk) változtatni, nem sok esélyünk van arra, hogy a lényeg megnyilvánuljon előttünk, mert igazat hordoznak a szép református zsoltár szavai: „Ki kétkedőn boncolja őt,/ Annak választ nem ad./ De a hívő előtt az Úr/ Megfejtí önmagát.” Ha *kereső emberek* maradunk, vagyis nincs megcsontosodott véleményünk a saját lelkünk anyaghoz kötöttségéről, hajlandók vagyunk energiát áldozni arra, hogy a bennünk élő kérdésekre választ találjunk, és Isten segítségét sem ártalljuk kérni a keresésben, akkor, sok kitartás után, lassan kitárul előttünk a megismerés birodalmának a legnagyobb és legfontosabb, létünket tisztán láttató, életünknek irányt, értelmet és célt adó hatalmas tartománya. Így egy napon eljutunk oda, hogy a sok kérés után feltör belőlünk feltartóztathatatlanul a hálaadás örömteli imádsága.

Az áldozat

Mi magunk is válhatunk áldozattá. A kedvezőtlen körülmények, az emberi rosszindulat, betegség, véletlen baleset vagy éppenséggel saját ostobaságaink, téves választásaink áldozatává. Ilyenkor mindig elveszítünk valamit: a társadalmi felemelkedés lehetőségét, már meglévő pozíciónkat, anyagi biztonságunkat, testi épségünket (esetleg életünket is), szellemünk frissességét, érzelmeink egyensúlyát, az emberek megbecsülését. Nem egyszer önnön becsülésünket is. Vagy ha mást nem, legalább álmaink merész szárnyait.

Gyakran tör le bennünket a veszteség, és elkeseredéstől bénultan (gyakran önsajnálattal telve) tehetetlen kesergésbe süllyedünk, miáltal talán legértékesebb tulajdonunkat is elveszítjük: lelkünk erejét.

Máskor indulattal válaszolunk a csapásokra: embertársaink ellen, a társadalom ellen fordulunk, esetleg a sors, azaz Isten ellen lázadunk. Pedig csak a csüggedésünk elleni lázadás az igazán célravezető, helyénvaló és indokolt.

Az áldozat más jelentése értelmében tudatosan és cselekvően mondunk le valamiről egy tágabb-szűkebb emberi közösség, például a családjunk, illetve annak tagjai érdekében. Máskor azért, hogy valami mást, valami számunkra fontosabbat elnyerjünk, vagyis az ilyen cselekvéssel szolgálhatjuk önmagunkat is.

Az emberi társulások nem életképesek tagjaik áldozathozatala nélkül. Eltöprenghetünk azon, hogy napjainkban vajon az áldozatkészség hiánya okozza a közösségek bomlását, vagy pedig a közösségek megszűnéséből következik az áldozatkészség válsága? Persze meglehet, hogy ez egy körözve a mélybe vezető pálya, melyen a két tényező kölcsönösen ösztönzi a lejutást.

Az individualizmust pátyolgató, az emberiség fejlődése netovábbjának szerepében tetszelegni és globálisan elterjedni igyekvő demokratikusan liberális berendezkedés nem barátja semmiféle lemondásnak. Élünk jól! Ez a fő sugallata ma a társadalomból reánk záporozó információtömeg jelentős részének. Ezt propagálja tetszetős reklámok özönével a kellemes és hasznos jelszavát hirdető, nyereségvágyát szépíteni igyekvő gazdaság és a biztonságosabb jövő képével kecsegtető, szavazatainkra ácsingózó politika is. Jól élni kevesebb gondot, kényelmes otthont, ízekben gazdag, változatos étkezést, jól felszerelt ruhatárat, (legalábbis a felszínen) feszültségmentes emberi kapcsolatokat, a technika csodáinak minél teljesebb körű használatát, élvezetes szórakozási lehetőségekkel való élest jelent. Elméletben ezt bárki elérheti – hirdetik –, aki igyekvő, eszes, és arra törekszik, hogy úgy legyen hasznos, ahogy azt a társadalom „közvéleménye” elvárja tőle.

Jól élni mindenkinek a legtermészetesebb igénye. De mára ez az igény elsődleges életcélá „nemesült”: az értelmes és (mindenekelőtt erkölcsi) szépségekben gazdag élet eszményének helyét a kellemes, anyagiakban eredményes és kényelmes életre törekvés vette át. Az eszmény mindig elérhetetlen; azért van, hogy az ember mint sarkcsillaghoz igazodjon hozzá, és igyekezzen megközelíteni. Napjaink „életcélja” a többség számára éppoly elérhetetlen, de nincs benne semmi transzcendens. Nagyon is a földhöz kapcsolódik, és propagálása valójában lelkünk röghöz kötését szolgálja: elterelni igyekszik figyelmünket a fontosabb, embervoltunkkal mélyebben összefonódó, közérzetünket jobban befolyásoló célokról. Ha ezt elfogadjuk, elhomályosul előttünk, hogy tulajdonképpen miért is vagyunk a Földön. Így értékítéletünk eltorzul, manipulálhatóbbakká, kezesebb, *lojálisabb* polgárokká válunk; kevésbé leszünk érzékenyek és kritikusak a társadalom ártó erőivel szemben.

Messze ható, de közvetlenül magánéletünkhöz kapcsolódó egyik tipikus tünete „átváltásunknak”, hogy nem áldozunk már gyermekeinkre sem. Inkább ne legyenek, mintsem hogy akadályozzanak bennünket életünkkel kapcsolatos elképzeléseinkben. Nem

ritka, hogy a köz (önmagát igazoló) véleménye elítéli, lenézi a több gyermeket nevelő családokat.

Ilyen légkörben még nagyobb súllyal nehezedik ránk az a teher, amit a mindennapok prózai ismétlődései, a taposómalomként, ránk kényszerítettként megélt, szünni nem akaró feladatok rónak ránk. Ezeknek a – környezetünkben élő emberekhez kapcsolódó – feladatoknak a teljesítése negatív értelmű áldozatként jelentkezhet bennünk. Negatív, mert teher, mert gyakran mint nyomasztó kötöttség, szinte mint valamiféle rabság jelenik meg számunkra. Szabadulni igyekeznénk tőle, de ezzel megtagadnánk természetes emberi kötelezettségeinket, és felmondanánk kapcsolatainkat. Van, aki tényleg ezt választja. Sokan azonban ott élnek továbbra is benne keserűn, elégedetlenül és zsörtölődve.

Szerencsére vannak sokan, akik tudják, hogy mindnyájan Isten szeretetének közvetítői vagyunk embertársaink felé, ha szívünkben ott él Isten szeretete. Akik értik, hogy erkölcsi értékünk mindenekelőtt attól függ, mennyi áldozatot vagyunk hajlandók hozni azért, amiért kell. Akiket a Király egyszer a jobbára állít majd, és azt mondja nekik: „Éhes voltam, és adtatok ennem.” (Máté 25,35) Akik sorsuk minden megpróbáltatása ellenére örömben tudnak élni, mert érzik, hogy cselekedeteik és viszonyulásaik helyesek.

Az áldozat harmadik formája az, amikor Istennek ajánlunk fel valamit. Hajdan a föld termése, állatok vagy más kézzelfogható javak képezték az áldozat tárgyát. Az ember ezekről Isten (vagy az istenek) javára *lemondott*, mert a cselekvő áldozat mindig lemondást igényel.

Az igazi áldozatot Isten Jézusban mutatta meg nekünk, aki a kínokat is vállalva, (emberi) életéről mondott le értünk. Ehhez mérve nevetséges a sok nyavalygásunk a földi bajok és nehézségek miatt. Persze fontos, hogy újra és újra megküzdjünk mindenért, de amiről látjuk, hogy nem függ tőlünk, azon kár vergődve csüggeni.

Joggal gyönyörködünk a világban, mert sok szép van benne. De nem a világ élvezetéért, nem önmagunk „megvalósításáért” vagyunk, hanem azért, hogy igazi magunkra találjunk. Arra, ami bennünk Istennel közös, mert csak e közösséget felismerve jutunk az életünket eligazító iránytű teljes birtokába. Így tudjuk csak vágyainkat helyesen rangsorolni, és felismerni azt, hogy bajainkat, bánatainkat Isten lábai elé helyezve, mutatunk be neki igazán méltó áldozatot. Ha az elkerülhetetlen gürcölést, minden megpróbáltatást és csapást Isten akarataként (valójában: lélekgazdagító ajándékaként) elfogadva, életünk terheit felajánljuk – például azért, hogy a világ jobbá legyen. Ebben a pillanatban a világ máris jobb lett a bennünk létrejött változással, és ennek kisugárzása belső békéhez, lényeges felismerésekhez segíthet másokat is.

Éles kövekkel megszórt földi utunk végén Jézus vár bennünket. Szavaiból példájával is hitelesített pontos útbaigazítást nyerünk: „Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye keresztjét, és kövessen. Aki meg akarja menteni életét, elveszíti, aki azonban értem elveszíti, az megtalálja. Mi haszna van az embernek, ha az egész világot megszerzi is, de lelke kárát vallja?” (Máté 16,24-26)

Isten nélkül az ember hamar elcsügged, elveszti reményét, a kilátástalanság örvényeibe zuhan, és végső esetben öngyilkosságot követhet el, miáltal a lelkét is a kétségbeesés tüzébe dobja.

Ha Istennek áldozzuk fájdalmainkat, akkor értelmet nyer minden szenvedés. A bennünket nyomasztó, lesújtó dolgok egy pillanat alatt könnyebbé válnak, és a sivár gyötrelem helyét lassan az Istennel való közösség örömteli érzése foglalja el. Ez azt bizonyítja, hogy végül is minden igazi öröm Istentől származik. Hiszen lám – életkörülményeinktől függetlenül – földi boldogságunk is a Hozzá fűződő kapcsolatunk függvénye.

Ennek belátásához és életünkbe ültetéséhez kérjünk, és kapunk Tőle segítséget.

2000. április

A bűn

Mindnyájan bűnre hajlók vagyunk, ez alapvető emberi tulajdonságaink közé tartozik, és bizony nemigen erősíti méltóságunkat. Pedig az értelmező szótár szerint ez utóbbi fogalom nem más, mint ember voltunknak (és értékünknek) felemelő tudata.

De mi tulajdonképpen a bűn? Vajon valóban ellentétes-e a méltósággal?

A bűnt általában külső tényezők segítségével határozzák meg: valamilyen erkölcsi vagy isteni parancs megszegéseként. Ha ehhez igazán következetesek vagyunk, akkor azt mondhatjuk, hogy a büntelenségre törekvő ember a paranccsal és a parancsolóval szembeni engedelmességében valójában alárendeli, szinte fölradja magát a külső (felső) hatalomnak. Márpedig ez csonkítja emberi méltóságát. Úgy tűnhet, mintha magáról a méltóságról is lemondana, csakhogy tiszta maradjon, és elnyerhesse jutalmát a halál után. A racionális külső megfigyelő számára hiányzik belőle a kritikai szemléletnek az a fajtája, amely a nem látható világ létéhez el nem múló kétkedéssel közelít, és amit a „modern” embernek ugyancsak alapvető (és értékes) tartozékaaként szoktak megjelölni.

Közelebbről vizsgálva azonban a dolgot, kitűnik, hogy a valóság más. Bizonyos cselekedeteiktől nem csupán a tiltás miatt állunk el, hanem mert egy bennünk (néha váratlanul) megjelenő impulzus is erre késztet. Nemcsak azért nem teszünk (ha nem teszünk) rosszat embertársainknak, mert a síron túli életben esedékes büntetés lebeg a szemünk előtt, hanem mert így érezzük jónak.

Cselekedeteink irányításában tehát nem csupán külső elvárások táplálta kötelességtudat, hanem a helyességet mérlegelő belső ösztönzés is szerepet játszik. Erkölcsi lényünk ezen, lelkiismeretnek nevezett, velünk együtt teremtett érzék segítségével ítéli meg tetteinket, és ha elégedettek lehetünk magunkkal, a jutalomért nem kell életünk végéig várni, hiszen máris öröm tölt el bennünket. A helyes cselekvés örömeiben igazi méltóságunkat éljük meg. Azt, amelyik nem egyszerűen ember voltunkból, hanem Istentől ajándékba kapott, valamint életünk során általunk „megtermelt” értékeinkből építkeznek.

Életünk minősége végül is a legszorosabban összefügg azzal, mennyire tudjuk elkerülni, hogy elítélendő cselekedeteinkkel, szavainkkal, gondolatainkkal, mulasztásainkkal csorbítsuk emberi méltóságunkat. Erre nincs sok esélyünk, ha magatartásunkat önzés, érdek, hatalom- vagy élvezetvágy, gőg, irigység, bosszúvágy, a jóban való restség, nem pedig az igaz és a helyes keresésének szerény igénye irányítja. Bűneink ugyanis – különösen ha elfogadjuk őket – visszahatnak ránk. Arra késztetnek, hogy mentségeket keressünk önnön felmentésünkhöz, vagy hogy hamis kritériumok alapján igyekezzünk értékeinket megtalálni. Ezzel sikerülhet is ott tartani magunkat, ahova süllyedtünk.

Bűnös lépéseink minden esetben (különösen, ha utólag sem bánjuk őket) bennünk hagyják nyomaikat, befolyásolják elkövetkező cselekedeteinket, és hatásukat szétsugározzák környezetünkre, gyermekeinkre is – talán hetediziglen.

A bűn tulajdonképpen úttévesztés. Isten „a maga képmására” teremtette lelkünket: mintha belőle szakadtunk volna ki, és – bár nyugtalanságainkat másra magyarázván, efelől is megtéveszthetjük magunkat – egész életünkben vágyunk abba a nyugalomba, biztonságba, abba a megfoghatatlan csodálatos létbe, amelyben csak Nála lehet részünk. És Ő bizony vár bennünket. Földi életünk értelme ezért az, hogy a világ elterelő hadműveletei ellenére rátaláljunk a Hozzá vezető útra, és – amennyire csak lehet – másokat is segítsünk ebben. Van, akit gonoszsága, legtöbbünket azonban gyengeségünk visz tévútra. Gőgös ostobaságunknak is áldozataivá válhatunk, ha túlságosan okosoknak tartjuk magunkat, és önkényesen értelmezzük Isten velünk szembeni elvárásait. Például ha esendő voltunk tényéből arra a következtetésre jutnánk, hogy nem is lehetünk nagyon igényesek magunkkal szemben, mert el kell fogadnunk a realitást: lám ilyenek vagyunk. Jézus azt mondta erről: „Legyetek (...)

tökéletesek, amint mennyei Atyátok tökéletes.” (Máté 5,46) Ezen nem azt kell érteni, hogy olyanokká lehetünk, mint Isten, hanem azt, hogy sohasem nyugodhatunk bele hiányosságainkba: kötelességünk arra törekedni, hogy megvalósítsuk magunkban az abszolútumot, tudván tudva, hogy el nem érhetjük soha. Mert nemcsak az eredmény, hanem a cél és az irányába tett fáradozás is minősít minket.

Napjaink társadalmában a bűn fogalmát nem túlságosan kedveli, inkább csak a bűntény és a bűnöző szavakban használja, amikor valamely cselekmény a közt vagy az individuumot károsítja. A közfelfogás jórészt csak azt tartja megítélhetőnek, ami mások ellen irányul, saját személyét illetően mindenki számára az lehet a jó, amit maga annak tart. Parttalan értékbirodalmat építettünk magunknak, amibe szinte minden belefér, közben csodálkozunk a lelki dezorientáltság terjedésének arányai fölött. A rosszul értelmezett szabadság kultusza dühöng a világban, mintha Isten „igájának lerázása” után belső törvényeinktől, saját cselekedeteink reánk gyakorolt hatásától is függetleníteni akarnánk és tudhatnánk magunkat.

A bűnnél is ellenszenvesebb manapság a bűntudat fogalma, mondván, hogy az pszichikai károsodáshoz vezet. Az indokolatlan vagy az eltúlzott bűntudatra valóban semmi szükség. De aki vétkes, igenis legyen csak ennek tudatában. Ne akarjuk a lelkiismeretet pszichológiai magyarázatokkal, valamint a toleranciának az önkárosító aberráns viselkedésmódok elfogadására való kiterjesztésével elaltatni. Az a társadalom, amely különböző magyarázatokkal (gyakran eleve) felmentést ad az elkövetőnek, amely természetesnek nyilvánítja azt, ami nem természetes, bünteljen azt, aki nem büntelen, az az emberi méltóság leépítésére tör. Az ilyen társadalom nem megértő, nem megbocsájtó, hanem bűnpártoló.

A bűntudat kollektív elaltatása egy istentelen társadalomban a bűnbánatot igyekszik feleslegessé tenni, amely rendeltetése szerint Isten bocsánatát eszközölné ki számunkra. Ezt persze csak akkor nyerjük el, ha nem csupán mondjuk: *bánom*, hanem érezzük is. A megbocsátott bűn szégyenként tovább él ugyan bennünk, de megérezve Isten irgalmas szeretetét, elmúlik lelkünkről az addig nyomasztó teher.

Ne hagyjuk magunkat megcsalni se a világ, se a világhoz fűződő vágyaink által, amelyek el akarják téríteni a figyelmünket arról a tényről, hogy nem érettük vagyunk. Ha ez sikerül nekik, életünket csak elkótyavetyéljük. Maradjunk hát hűek emberi méltóságunkhoz, melynek igazi gazdagsága Istenhez tartozásunkból származik. Kérjük az Ő segítségét, hogy gyengeségeink és megkísértéseink ellenére meg tudjunk maradni az Úton. Hogy fáradhatatlanul működő alapvető törekvésünket fejezzék ki a csodaszép zsoltárnak az ítéző Krisztushoz intézett utolsó sorai: „Majd ha kegyelmesen Nézed az életem: Állhassak csendesen. Hinni taníts!”

2000. június

A kegyelem

Nemigen tudjuk elkerülni a leegyszerűsítést, amikor egy fogalomnak megpróbáljuk röviden meghatározni a tartalmát. A Magyar Értelmező Kéziszótárban (1972) a kegyelem szónak két alapjelentése közül az egyik világi (profán): *megtorlás elengedése*, a másik vallási, a keresztény dogmatikában használatos: *a bűnbocsátó isteni szeretet*. E meghatározások szerint lényegében mindkét esetben megbocsátás történik: valamilyen elítélendő dolgot elkövetett ember mentesül a következményektől. A második meghatározás az okra is utal: Isten szeret bennünket, ezért bocsátja meg bűneinket. Bővebb volta ellenére mégis ezzel kapcsolatban lehet több hiányérzetünk, mert valójában csak egy metszetét adja egy ennél sokkal gazdagabb jelentésnek.

Tény és való, hogy Isten reánk sugárzó kegyelmében benne van a megbocsátás ígérete, lehetősége is. De hogy ez a lehetőség valóság legyen, annak kemény feltétele van: ténylegesen bánnunk kell bűneinket.

Vajon ez azt jelenti, hogy amíg ezt nem tesszük, addig nincs kegyelem? Isten csak akkor fordul felénk, amikor mi ezt *kérdemeltük*? Vajon miközben megkívánja, hogy az ellenünk vétőket is szeressük, Ő nem teszi ugyanezt? De hiszen ez képtelenség! Ezért bizonyos, hogy a felénk irányuló kegyelem nem tartalmazza szükségszerűen a bűnbocsátás már megtörtént tényét, de – ha képesek vagyunk felfogni – megérezzük (mert közvetíti) ennek a lehetőségét.

A kegyelem számunkra mindenekelőtt a szerető segítség állandó áradása. Ezt a segítséget csak akkor tudjuk felhasználni, ha működő antennáink vannak felfogni azt, ami Istentől érkezik. Ehhez nem érdemeket, nem jócselekedeteket kell gyűjteni, hanem magunkat kell átformálni, hogy kialakuljon bennünk a befogadás, a Lélek sugallataira rezonálás képessége.

Talán nehezen fogjuk fel, de élet és halál kérdése ez nekünk, kettős értelemben is. Egyrészt ha Isten nincs – mint manapság sokan vallják –, ebben az örült és hazug világban semmi értelme nincs az így *semmibe* nyíló életünknek, hiába akarjuk például – halálunkkal e felfogás szerint egyébként is szétfoszló – *egyéniségünket* szembeállítani ezzel a semmivel, ahogy azt az egzisztencializmus képzei. Földi életünk csak akkor nyer tartalmat és értelmet, ha iránytűnket Isten szándékaihoz hangoljuk, aki azt akarja, hogy mi, emberek, lehetőleg mindnyájan Hozzá térjünk, mert így jutunk az Életre, ami örök. Lelkünk mintha meghalna, ha egy élet folyamán nem tudjuk magunkat megőrizni számára, és ezért földi életünk szüntével nem járulhatunk színe elé.

Akkor élünk tehát, ha *üdvözülünk*, de erre segítség nélkül képtelenek vagyunk. Az apostolok kérdésére, hogy ki üdvözülhet, Jézus így válaszolt: „*Embernek ez lehetetlen, Istennek azonban minden lehetséges.*” (Máté 19,25-26) Egyedül, Isten nélkül, elveszünk. Számunkra a kegyelem segítő ajándék, de a felfogásához szükséges velünk született érzékenységet többé-kevésbé elveszítjük életünk folyamán. Ezért már az első Isten felé botorkáló lépésünkhöz is támogatásért kell imádkoznunk. Ezt persze meg kell előznie az a döntésünk, hogy valóban meg akarjuk vizsgálni és érteni életünk alapkérdéseit, és ehhez nem vonakodunk segítséget kérni attól, akiben esetleg még vagy már nem is tudunk hinni igazán. Ha kitartóan szomjúhozzuk az igazságot, választ fogunk kapni, és kételyeink lassan eloszlanak. Ahogy Jézus megmondta: „*Kérjétek és kaptok, keressetek és találtok, zörgessetek, és ajtót nyitnak nektek. Mert aki kér, az kap, aki keres, az talál, s aki zörget, annak ajtót nyitnak.*” (Máté 7,7-8).

A kegyelem Isten lényének, a minket saját képére és hasonlatosságára teremtő tökéletes jósnak és igazságosságnak a kisugárzása, aki azt akarja, hogy a szikrát, amit lelkünkbe rejtett, megőrizzük és tápláljuk. Ezért amikor az égi hullámhosszra ráhangolódunk, a reánk pillantó Isten saját kincseit küldi nekünk, így mindinkább tisztának és jónak érezhetjük magunkat, hétköznapi indulataink elenyésznek, és mind biztosabban meg tudjuk

különböztetni a lényegest a lényegtelenről. A kegyelem hatására igazabb emberekké leszünk, mert Istenhez hasonló, vele közös énkünk megerősödik. Ekkor válunk igazán méltókká bűneink bocsánatára. Minden ilyen élmény sóvárgó örömmel tölt el, és szinte közvetlenül érezzük Isten meleg és fénylő szeretetét. A kegyelem állapotában más emberek vagyunk: Isten szeretetével töltekezünk, és lefoszlik rólunk a felesleges. Erre utalt Jézus, amikor azt mondta Nikodémusnak: „*Bizony, bizony, mondom neked: aki nem születik újjá, az nem láthatja meg az Isten országát.*” (János 3,3)

Isten segítségére van szükségünk, hogy rátaláljunk az országába vezető útra, de ehhez az a lelkünkben végbemenő változás kell (ezt meg kell előznie ennek a változásnak az igénye), amellyel megnyílunk, rezonálni tudunk mindarra, ami Istentől, Isten Lelkéből sugárzik ránk. Hogy ezt elérjük, szükség van saját erőfeszítésünkre is, mert a kegyelem akkor hat, ha együttműködünk Istennel a magunk megváltásán.

Az Istennel való kapcsolat nélkül nem érint meg bennünket a kegyelem. *Beszélgatnünk* kell Istennel, aminek méltó formája az *ima*, amelyet mi kezdeményezünk, de hamarosan rájövünk, hogy ez a kommunikáció kétoldalú. Csak imával tudjuk Istent valóban megszólítani, és felfogni azt, amit Ő közöl velünk. Amikor helyesen imádkozunk, lelkünk Isten kegyelmét befogadni képes állapotban van, ezért az ima mindig újabb kegyelmekkel gazdagítja bennünket. Mert „*nem a világ lelkét kaptuk, hanem az Istentől eredő Lelket, hogy megismerjük, amit az Isten a kegyelemben ajándékozott nekünk.*” (1Kor 2,12)

Bizony sok (imával töltött) időnek kell eltelnie, amíg teljesebben a kegyelmi állapot részeseivé leszünk. Ez az állapot igen törékeny, mert az út keskeny, és minden megtorpanás, félrelépés vagy visszatántorodás kikököcsöl és visszavet bennünket, növeli hajlamunkat arra, hogy a világi érdekek kényelmesebb útjaira térjünk; ezért folyamatos erőfeszítésünkre van szükség, hogy szem elől ne tévesszük úti célunkat. Nagy bünt követünk el, amikor nemtörődomségből vagy kényelmességből elmegyünk a kegyelem forrásai mellett, mert az Istenhez közeledés, ezáltal a valódi magunkra találhatóság lehetőségeit játsszuk el ilyenkor.

A kegyelem elnyeréséhez azért nem kell érdemeket gyűjteni, mert az Istennel való SZÖVETSÉG nem kereskedelmi adok-veszek-társulás, még csak nem is tevékenység vagy folyamat, hanem *állapot*. Isten örök és változatlan. Változatlan, hiszen maga a teljesség. Mi, emberek, az időbe dobva az Istenhez eljutás folyamatában élünk, külső megnyilvánulásaink tükröképei mindannak, ami bennünk van. Ez akkor is folyamat, ha végül nem jutunk el igazi célunkhoz, mert elfordulunk Istentől. Pedig e folyamat és benne minden cselekedetünk annak a belső állapotunknak a létrejöttét kell szolgálnia, melyben Istenhez tartozásunkat nem csupán tudjuk, hanem a kegyelem által felébresztett, az Ő arcát viselő énkünk által érezzük is. Isten szövetségeseivé akkor válunk igazán, amikor saját erőfeszítéseink és az Ő segítsége eredményeként elértük a kegyelem állapotát. Ekkor érthetjük meg teljesebben céljait, amelyek a bennünk rejlő közös lényeg alapján a mi céljaink is, és további cselekedeteinket, életünket ezek irányítják majd. Nem jelent ez semmi rendkívüli dolgot (különösen nem látványosat), de ebből származik az élet hétköznapijainak mindennapi hősiessége, amikor – akár a körülmények ellenére is – az ember azt teszi, amit kell. Vagyis amit az adott helyzetek alapján – és képességeink határai között – erkölcsi valónk megkövetel tőlünk.

Így lesz – az örökkévalóság jegyében – örömeinkben gazdaggá és tartalmassá földi életünk is.

A hetedik nap

A pihenés napja. Szinte azt mondhatnánk, hogy ezt a „szociálpolitikai jótéteményt” Isten hagyományozta ránk, miután az embert is megteremtette. „Isten megáldotta és megszentelte a hetedik napot, mert azon megpihent egész teremtő munkája után.” (A *Teremtés könyve* 2,3) Mi, emberek is, hatnapi munkálkodás után, vallási előírásokból eredően (legalábbis a világ egy részén) sok évszázad óta pihenésnek szentelhetjük a hetediket.

Eredetileg ez nem annyira lehetőség volt számunkra, mint inkább kötelesség. A *Kivonulás könyvében* (35,1-2) olvashatjuk: „Mózes összegyűjtötte Izrael fiainak egész közösségét, és így szólt hozzájuk: «Az Úr meghagyta, hogy ezt tegyük: hat napon át dolgozhatunk, a hetedik nap azonban legyen szent, legyen ünnepnap, a teljes nyugalom napja, legyen az Úrnak szentelve.»” Mózes még hozzáteszi: „Aki ezen a napon dolgozik, halállal kell büntetni.” Ez a törvény valójában azt írta elő, hogy ne a pihenésnek, hanem – a munka szüneteltetése által nyert lehetőségekkel élve, ünnepként – Istennek szenteljen az ember minden hetedik napot.

A világ elvilágiasodása (szekularizációja) óta ez a nap többé-kevésbé elveszítette ünnepi jellegét, és mindinkább a pihenést, a lazítást, az idegenergiáknak az újratermelését igyekszik szolgálni, hogy az ember friss erővel kezdhesse a következő heti robotot.

Valójában nem is tudunk igazán ünnepelni már. Az ünnep némi emelkedettséget, kissé szertartásos magatartást, szimbolikus gesztusokat igényel, a „modern kor” racionális szelleme azonban mindezt mesterkéltnek tartja, s hogy ne kelljen nevetségesnek éreznünk magunkat, inkább megmaradunk a lapos hétköznapi lelki szintjein. Amikor néha mégis ünnepnek mondjuk a hetedik napot, általában a pihenés maga képezi számunkra az ünnep lényegét. A feszültségektől szabadulni kívánva „kikapcsolódni” akarunk. Ehhez nem túlságosan válogatva használjuk fel a kéznél levő lehetőségeket; így válunk például a tévé agytompító vagy éppenséggel agy mosó műsorainak is hálás közönségévé.

Más esetben minden napunk a teljesítmény vagy legalábbis a valamit csinálás jegyében telik, és pihenőnapjainkat is derekas munkával töltjük. A házon belüli és körüli feladatok erre különösen bőséges alkalmat adnak, hiszen ezek a teendők nem olyan természetűek, hogy valamikor is befejezhetőek lennének.

Az előbbieken említett két magatartást elegyíteni is lehet. Ezt a heti két napra kiterjedő pihenőidő teszi igazán lehetővé: például a hatodik napon főleg pihenünk, és a hetediken végezzük a házimunkát. Vagy fordítva. Biztosan mindegy, vélhetjük, hiszen a hétvége gyakorlati szempontból két egyenértékű nappól áll.

Közben talán kétségünk sincs afelől, hogy a magunk részéről minden lehetőt megtettünk a szabad időnk értékesítésére. Pedig esetleg csak ott fülledtünk moccanatlan lélekkel a mindennapok kigőzöléseiben. Testünk frissebb lett, elménk pihentebb, de mozdítottuk-e a kisujjunkt, hogy lelkünk feltöltekezve megújulhasson, és így eséllyel álljon ellent a világ öt, lényünk lényegét rombolni kívánó indulatainak? Pedig ami igazán erőt ad számunkra, az nem a test kényelme, nem a szellem élvezete, hanem a lélek öröme. Ezt pedig a valódi ünnep élménye nyújtja.

Nem véletlen és nem önkényes elvárás Istennek az a kívánsága, hogy ünnepként éljük meg a hetedik napot. A munkától való tartózkodás nem öncél, lényege nem a test pihentetése, hanem egy olyan állapot lehetővé tétele, megidézése, melyben hétköznapi problémáinkon és hétköznapi önmagunkon felül tudunk emelkedni, melyben gondolataink, érzéseink túl tudnak szállni a közvetlenül érzékelhetőn. Mert a mindennapokból kiemelhető igazi ünnep a *lélek rendkívüli állapota*. Csak ez képes megújítani bennünket. Létrejöttét nemcsak a létfenntartást biztosító tevékenység akadályozza, hanem az ünnepnap kizárólag pihenést kereső, lelki restségből eredő elszívásítása is.

De mi köze ennek Istenhez? – kérdezheti bárki. – Miért kívánja, szinte követeli, hogy neki szenteljük ezt az ünnepet? Miért okozna számunkra örömet az, ha mindent – a megszokotton való felülemelkedést is – hozzá kapcsolunk?

Ha erőnket latba vetve, hamisság nélkül végiggondoljuk, rájövünk: azért, mert nélküle a magunk (akár képzelt, akár valós) értékeibe, ezért önnön emberi gőgünkbe „emelkedhetünk” csupán. Mert az Ő arcmását viseli lényünk Tőle kapott lényege, igaz örömeink székhelye, amelynek ösztökélésére – ha az igényt egyszer megízleli – az ember a kétségbeesésig tudja keresni legnemesebb önmagát. Valójában Isten az, akit ilyenkor keresünk, s e keresés igényét Istenhez tartozásunk érzésének első élménye ébreszti fel. Isten azáltal is segít nekünk rátalálni erre az élményre és eligazodni a keresés útjain, hogy elvárja tőlünk a heti egy ünnepnap megtartását, amikor nem kizárólag a világ dolgaival, hanem mindenekelőtt a Hozzá fűződő viszonyunkkal foglalkozunk, ami alapvetően meghatározza minden más viszonyulásunkat.

Az ünnep elvetésével csökkentjük annak lehetőségét, hogy felülemelkedés révén kívülről is szemügyre tudjuk venni magunkat. Mintha önmagunk előtt is homályba szeretnénk borítani aényt, hogy előbb-utóbb mindnyájan meghalunk. Mintha el akarnánk feledni: egész életünk valójában lelkünk megmértetése, és az Istenhez vezető utat kell végigjárunk ahhoz, hogy amikor eljön az idő, „állhassunk csendesen” (a „Hinni tanítás” kezdetű református zsoltár szavai) Jézus ítélő tekintete előtt. Ezzel a kishitű elzárkózással Isten nekünk szánt, számunkra nélkülözhetetlen segítségét is elvetni igyekezzünk.

Ahhoz, hogy a segítség hatékony legyen, elébe kell mennünk, fel kell készülnünk arra, fogni tudjuk Isten üzeneteit; nyitottnak kell lennünk a ránk sugárzó kegyelemre. Lelkünk az Istennel való párbeszédben: az imában képes megnyílni. Különösen, ha Isten házában: a templomban imádkozunk. A vasárnap ünnepéhez ezért minden keresztény számára nélkülözhetetlenül hozzátartozik az istentiszteleten való jelenlét.

Jézus azt mondta: „Ahol (...) ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, ott vagyok közöttük.” (Máté, 18,20) Ez azt jelenti, hogy a mindig és mindenütt velünk lévő Istennel legkönnyebben a templomi gyülekezetben találkozhatunk. Ez a katolikusok számára minden bizonnyal mélyebb élmény lehet, mert náluk a vasárnapi összejövetel nem az ének, az ima, az elmélyedés lehetőségét adja csupán, hanem Krisztusnak az oltáron bemutatott áldozatában való részvételét is.

Ugyancsak Jézus tanításából tudjuk, hogy Isten segítsége nélkül nem üdvözülhetünk. A vasárnapi istentisztelet indokolatlan elmulasztása Isten nekünk felajánlott segítségének a visszautasítását, lelkünk életének semmibe vételét jelenti, ezért nagy bűn. Aki így jár el, nem is tudhatja, mennyi szép örömtől fosztja meg magát élete során.

Akinek családja van, nemcsak a maga lelke ellen vét, ha élete Istenhez való viszonyában, így az imában és a vasárnap megünneplésében nem válik a vele élők számára példaértékűvé. Senki és semmi nem ment fel bennünket ezen felelősség alól. Gyermekünk – hiába igyekeznek a lázadás korában szinte mindent elvetni, ami szüleiktől ered – saját személyiségük, önálló értékrendjük alakításakor mégis nagyrészt a tőlünk kapott anyagból építkeznek. Restségünkkel, felszínességünkkel megfoszthatjuk őket attól a lehetőségtől, hogy Istent kereső és Istenre találó emberek legyenek.

Akár számolunk tehát vele, akár nem, utódaink bőven öröklik ostobaságainkat és vétkeinket. Hetedíziglen.

Hetedíziglen

Arra gondolva, hogy vétkeinkért megbűnhődhethünk, sokszor idéződik fel bennem – feltehetően másokban is – Isten ószövetségi fenyegetése: *Megbosszulom az apák vétkét fiaikban hetedíziglen*. Nem tudom, mikor és honnan szedtem fel ezt a mondatot, amelyben Isten bosszúálló, haragját a bűnrészességben ártatlan utódokon is kitöltő Úrként jelenik meg, és amit főleg akkor szoktak idézni, amikor ennek a képnek a alátámasztása a cél. Az igazság viszont az, hogy ez a mondat így, ahogy itt olvasható, nincs a Bibliában. Valójában eltorzítása azoknak a szövegrészeknek, amelyek a bűnösökről szólnak, és amelyek – némi tartalmi-formai eltéréssel – több helyen is megtalálhatók Mózes öt könyve közül háromban. Isten ugyanis az ember bűnei kapcsán nem bosszúról szólott Mózesnek, hanem büntetésről és számonkérésről, ami harmad- vagy negyedíziglen (de nem hetedíziglen) valóban kiterjedhet a következő nemzedékekre, viszont „irgalmasságot cselekszik ezeríziglen” (lásd Kivonulás könyve 20,6 – Károli Gáspár fordítása) azokkal, akik őt szeretik. Ez utóbbi momentum a köztudatban nem szokott összekapcsolódni a büntetésről mondottakkal, pedig elhagyása meghamisítja az Isten szavai alapján Róla kirajzolódó képet.

A bibliai szövegből a legjellemzőbb részeket kiemelve, lényegében ezt mondja Isten magáról: „Az Úr türelmes, s bőségben van nála a kegyelem”, „szövetségét és szeretetét az ezredik nemzedékig megőrzi azok iránt, akik szeretik és megtartják parancsait”, „megbocsátja a bűnt és a gonosztságot, de azért nem hagyja megtorlatlanul, ellenkezőleg, az apák vétkét a harmadik s negyedik nemzedékig számon kéri az utódokon”. (Az idézetek eredete: Számok könyve 14,18; Második Törvénykönyv 7,9)

A „botránkyó” tehát valójában kisebb: a Biblia szövege szerint vétkeink következményei utódainknak nem hét, hanem „mindössze” három vagy négy nemzedékére hatnak, vagyis ükunokáinkat már csak rosszabb esetben érinthetik. De miért sújtja a mi bűneinkért Isten azokat, akik nem részesek bennük? Miért kéri számon az emberektől azt, amit mások követek el, még az ő születésük előtt? Hogyan egyeztethető ez össze Isten igazságosságával?

A válasz minden bizonnyal magatartásunk másokra gyakorolt hatásában keresendő. Mert tévedés azt hinni, hogy Isten sújtó nyilait a mi bűneink keltette felháborodása küldi hibáink által meg sem érintett utódaink felé. Mi magunk vagyunk a hibásak, mert rossz példánk nem marad hatástalan, megzavarja, eltorzítja leszármazottaink belső mércéjét, és így maguk is hajlamosabbak lesznek a bűnre. Talán ugyanarra, amit magunk is elkövettünk. Ezért lehet esedékes az Úr számonkérése rajtuk.

Nemcsak a látványos példának vannak másokra kihatásai. Nehogy azt gondoljuk, hogy rejtegetett hibáink, szégyellt vagy esetleg fel sem ismert, netán tagadott ostobaságaink, titokban elkövetett, senkinek el nem árult bűneink nyomtalanul elmúlhatnak gyermekeink fölött. Ezek kimondatlanul is ott rejlenek lelkünkben (minél inkább titkoljuk őket, annál nagyobb nyomatékkal), láthatatlanul, de érzékelhetően megnyilvánulnak gesztusainkban, hanghordozásunkban, hangulatainkban. Ezeket a jelzéseket a környezetünkben élő emberek öntudatlanul is megfejtik, és bár legtöbbször nem tudatosodnak bennük, mégis hatnak magatartásukra, ítéleteikre, egész erkölcsi tartásukra. Az elkövetett bűn így válik „családi közkinccsé”, amiért esetleg minden tagja felel majd. Hiába vagyunk magunk a fő felelősök a ragály előidőzésében és terjesztésében, törvényszerűen nem csak mi bűnhődünk érte.

Gondolataink, szavaink, cselekedeteink és mulasztásaink tartalmainak (rossz vagy jó) kisugárzásából a legtöbbet azok érzékelnek, akik belőlünk származnak, velünk élnek, és ez nem kis felelősséget ró reánk. Mert nem létezik olyan privát erkölcsi szféra vagy akárcsak zug, amely kizárólag a mienk, közvetetten sincs érintkezése másokkal, amelynek semmiféle hatása ne lenne a körülöttünk élőkre.

Nem sok esélyünk van arra, hogy makulátlanok tudjunk lenni. De Jézus, amikor azt mondja: „Legyetek (...) tökéletesek, amint mennyei Atyátok tökéletes” (Máté 5,46), nem is azt várja tőlünk, hogy valóban olyan hibátlanok legyünk mint Isten, hanem azt, hogy szüntelenül törekedjünk erre. Földi-emberi viszonylatokban a szó és a tett sohasem fogja maradéktalanul fedni egymást, de a magunkkal szembeni erkölcsi elvárások nélkül nagy a valószínűsége, hogy csak mindjobban süllyedünk a mocsárba.

A nyugati típusú demokráciák „modern” (vagy „posztmodern”?) társadalmában ma igen nehéz helyzetben van minden szülő. Nem csupán azért, mert az őt érő információözön fő sugallata lelki igénytelenség felé tereli, és számos hagyományosan elítélt magatartásra eleve felmentést ad azzal, hogy szinte kizárólag a törvénybe ütköző cselekedeteket tünteti fel kárhóztatandóknak. Hanem mindenekelőtt azért, mert a szélsőséges liberális ideológia alapján, „szakértőket” (pedagógusokat, pszichológusokat) is mozgósítva a társadalom elvárja tőlünk, hogy zsenge életkorukkal és lelki éretlenségükkel összeegyeztethetetlen mértékű szabadságot adjunk gyermekeinknek. Az emberek jelentős része behódol ennek a több csatornán keresztül gyakorolt nyomásnak (amelynek egyik legfőbb közvetítője a mások példáját követni kívánó, a sorból „kiríni” nem akaró gyermeke), és talán meg sem meri fogalmazni elvárásait, mert azokat az irányított „korszellem” a gyermek lelki világába tipróknak nyilvánítja. Az elvárások helytelenítésével arra kényszerít bennünket a társadalom, hogy többé-kevésbé lemondjunk gyermekeink nevelésének lehetőségéről. „Erre nincs is szükség, napjainkban ez anakronisztikus már – mondják némely ‘szakértők’ –, csak semmi verbalizáció, egyedül magatartásunkkal, személyes példánkkal igyekezzünk hatást gyakorolni rájuk”.

A korszellem azt várja el tőlünk, hogy ostobák legyünk: a serdülőknek úgy adjunk túlméretezett szabadságot, hogy még csak véletlenül se húzzuk meg számukra azokat a határokat, amelyek túllépése személyiségüket károsíthatja, életüket tévútra viheti. Akár a közvélemény jelentős része, tegyük úgy, mintha az ember el sem követhetne olyan bűnt, amivel csak önmagát károsítja, nem utolsó sorban azért, mert a bűn fogalma napjainkban maga is anakronisztikus. Ne emeljünk korlátokat a rossz felé vezető úton, mert nem akadályozni, hanem meggyőzni kell őket, és hagyni, hogy ők maguk szabadon meggyőződjenek.

Korunk bálványt csinál a szabadság fogalmából. Hason csúszva imádja, és gyermekeinket, jövőnket akarja áldozni neki. Hamis fogalom ez, festett és feslett. Az igazi szabadság Isten nélkül, erkölcsi tartás nélkül nem elképzelhető.

Ha nekünk, szülőknek nincsenek elvárásaink velük szemben, gyermekeink kizárólag a külső elvárásoknak igyekeznek majd eleget tenni, és azok szerint próbálnak élni. A helyes értékrenddel bíró családokon belüli elvárások képezik a legszilárdabb alapját annak, hogy a felnövő emberben helyes elvárások alakuljanak ki önmagával szemben. A családi elvárások hiányában az igazi belső mércét felválthatják a szélesebb környezetből szedett támpontok alapján felépített hasznossági célkitűzések: úgy viselkedni, hogy „megérje”.

A gyermekneveléssel kapcsolatos kollektív ostobaságunk és az ebből eredő bűnök, meglehet, nem harmad- vagy hetedízíglen, hanem ezredízíglen kihatnak utódainkra, és az emberi társadalom fokozódó mértékű erkölcsi kiüresedéséhez vezethetnek.

A pusztulásba (és a kárhózatba) rohanást egyszer fel kell tartóztatnunk, és vissza kell fordítanunk. Ennek az igénye egyre nagyobb mértékben jelentkezik napjainkban, már csak azért is, mert helyzetünk és állapotunk rohamosan romlik. Ezt csupán a köldöknézők és a megtévesztettek nem látják. Lényegi változásra akkor van esélyünk, ha valóban és egészen visszatalálunk Istenhez. Mert sorsunkra a megoldást csak az ész és a szív szervesen összehangolt munkájával tudhatjuk megtalálni. Előbb-utóbb fel kell ismernünk, hogy ez nem megy a Lélek segítségével nélkül.

2001. március

Az Emberfia

A szó eredeti értelmében mindnyájan emberfiak vagyunk, de az Emberfia mint név Dániel próféta óta a zsidók által régi idők óta kezdve várt Szabadítóhoz, a Messiáshoz vagy Fölkenthez kapcsolódik:

„Láttam az éjjeli látomásban, hogy íme, az ég felhőin valaki közeledik. Olyan volt, mint az Emberfia. Amikor az Ősöreghez ért, színe elé vezették. Hatalmat, méltóságot és királyságot adott neki. Minden népnek, nemzetnek és nyelvnek neki kellett szolgálnia. Hatalma örök hatalom volt, amely nem enyészik el soha, és királysága nem megy veszendőbe.” (Dániel 7,13-14)

Izajás (Ézsaiás) Dánielénél korábbi jóvendölései szólnak a legbővebben a Messiásról. Ő az Úr Szolgájaként nevezi meg a Messiást; ebben az értelmezésben a régi zsidó és keresztény hagyomány megegyezik. Négy ének szól a Szolgáról, akit az Úr a „nemzetek világosságává tesz”, hogy üdvössége „eljusson a föld határáig”. (Izajás 49,6) A szelíd, halk szavú Szolga, aki megnyitja a vakok szemét, és kiszabadítja „a tömlőcből azokat, akik a sötétségben ülnek”, nem védekezik, amikor az emberek megalázzák és megkínózzák őt: „...én nem álltam ellen, és nem hátráltam meg. / Hátamat odaadtam azoknak, akik vertek, / arcomat meg, akik tépáztak. / Nem rejtettem el arcomat azok elől, / akik gyaláztak és leköpdöstek.” (50,5-6) Az Úr Szolgája „a mi betegségeinket viselte, / és a mi fájdalmaink nehezettek reá, / mégis (Istentől) megvertnek néztük.” Pedig „a mi bűneinkért szúrták át, / a mi gonoszságainkért törték össze; (...) az ő sebei szereztek nekünk gyógyulást.” (53, 4-5) „Igen, kitepték az élők földjéből, és bűneink miatt halállal sújtották.” (53,8) A halál azonban nem lesz úr rajta, és végül diadalmaskodik: „fönséges lesz és felmagasztalják, / és nagy dicsőségre emelkedik. (...) ... királyok némulnak el színe előtt.” (52,13.15) „Mind, aki közületek féli az Urat, / az ő szolgája szavára hallgasson.” (50,10)

A Messiás királyként ítéletet tart majd a nemzetek között, és igazságot szolgáltat. Országában bőség lesz, és véget ér minden nyomorúság. „Széttöri a harci íjakat, / és békét hirdet a népeknek” (Zakariás 9,10); „hatalmát kiterjeszti / egészen a föld határáig. / Ő maga a béke lesz.” (Mikeás, 5,3-4a)

A Messiás személyét illetően megoszlanak a vélemények. Egyes elemzők szerint az előbbieken leírt két feladat (önmaga feláldozása a világ bűneiért, valamint az emberek fölötti hatalom átvétele a végső időkben) alapján tulajdonképpen két külön Messiásról kell beszélnünk. Vita tárgya, hogy végül is emberi természettel bír-e csupán, vagy pedig isteni lényege (is) van? Dániel szerint – mint láttuk – az Emberfia soha el nem enyésző örök hatalmat vesz át, ami gyarló emberhez semmiképpen nem köthető. Izajás pedig így jóvendöl: „gyermek születik, / fiú adatik nekünk, / s az ő vállára kerül az uralom. / Így fogják hívni: / Csodálatos Tanácsadó, Erős Isten, / Örök Atya, Béke Fejedelme.” (9,5) Vagyis „maga az Isten jön el, hogy szabadulást hozzon” nekünk (35,4). Ennek ellenére a mai messiásváró zsidók bizonyos része inkább egy rendkívüli képességekkel megáldott halandó emberi lénynek gondolja.

Jézus élete és megígért újra eljövetele beteljesíti az előbbieken vázaltszerűen idézett jóvendöléseket. Nem lehet kétséges számunkra, hogy valóban Ő a Messiás, különösen mert maga is annak vallotta magát. A Szentírás mind a négy szerzőjénél mint Emberfiáról beszél önmagáról. A legnyíltabban a Jákob kútjánál neki inni adó samariai nőnek szól erről; amikor az a Messiást említi, Jézus kijelenti: „Én vagyok az, aki veled beszélek.” (János 4,26) Elismeri ezt az apostolok előtt is, amikor kérdésére, hogy ki Ő, Péter azt válaszolja: „Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia” (Máté 16,16). Krisztus – mint tudjuk – görögül azt jelenti: Fölkent, vagyis Messiás. Amikor elfogják, és a zsidó főtanács elé állítják, a főpap kérdésére: „...te vagy-e a Messiás, az élő Isten Fia?”, Jézus így válaszol: „Magad mondtad.” Majd

méltósággal hozzáteszi: „De mondom nektek, mostantól látni fogjátok az Emberfiát, amint a Mindenható jobbán ül, és amint majd eljön az ég felhőin.” (Máté 26,63-64)

A tanításait hallgatók nem egyszer megjegyzték, hogy úgy beszél, mint akinek hatalma van. Csodás cselekedetei is hatalmát bizonyítják. A hetedik nap Isten által elrendelt megszenteléséről, nyugalomban, munka nélkül való eltöltéséről, aminek megszégésért Mózes halálbüntetést írt elő, Jézus így nyilatkozik: „Az Emberfia ura a szombatnak is.” (Máté, 12,8) A zsidók felháborodnak, amikor a bénának azt mondja: „...bocsánatot nyernek a bűneid”, mert csak Istennek van hatalmában a bűnöket megbocsátani. „Tudjátok hát meg” – válaszol Jézus – „az Emberfiának van hatalma a földön a bűnök megbocsátására.” (Máté 9,2.6) Feltámadása után ezt a hatalmat átadja az apostoloknak is: „Akinek megbocsátjátok bűneit, az bocsánatot nyer, s akinek megtartjátok, az bűnben marad.” (János, 20,23)

Az Atyához való viszonyáról ezt mondta Jézus: „...én és az Atya egy vagyunk.” Ezért: „Aki hisz bennem, nem bennem hisz, hanem abban, aki küldött, s aki lát, azt látja, aki küldött.” (János 10,30; 12,44) Ezzel Jézus arról vall, hogy Ő nem csupán ember, hanem egylényegű az Atyával, vagyis Isten. De nem önmagában álló külön Isten, hanem az Egy Isten külön személyként megjelenő lénye.

Az Evangéliumból az is kiderül, hogy Jézus nem a világra jöttkor született. Amikor egy alkalommal hallgatói felháborodtak, mert úgy beszélt, mint aki Ábrahámval találkozott, Jézus azt válaszolta: „Bizony, bizony, mondom nektek: Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok.” (Ebben visszacseng Isten válasza, amelyet a nevét kérdező Mózesnek adott: „Én vagyok, aki vagyok. ... Így beszélj Izrael fiaihoz: Aki van, az küldött engem hozzátok.” – A Kivonulás könyve, 3,14) Egy imájában pedig ezt mondja az Atyának: „...már a világ teremtése előtt szerettél.” (János 8,58; ill. 17,24)

Jézus kereszthalálával teljesült a messiási (krisztusi) jövendölések első része. Feltámadása Isten voltának egyik beszédes bizonyítéka. Mielőtt visszatérne az Atyához, a tizenegy tanítványnak így rendelkezik: „Én kaptam minden hatalmat égen és földön. Menjetek tehát, tegyétek tanítványommá mind a népeket! Kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevére, és tanítsátok meg őket mindannak a megtartására, amit parancsoltam nektek. S én veletek vagyok mindennap, a világ végéig.” (Máté 28,18-20)

A történelem során, különösen az utóbbi századokban sokszor és sokan megkérdőjelezték az Evangélium egyes részeinek vagy akár egészének szavahihetőségét. Napjaink talán legjelentősebb ilyen vállalkozása az 1985-ben Kaliforniában alakult Jézus Szeminárium (Jesus Seminar). Több tucat tudós, egyetemi tanár, a bibliakutatás és a krisztológia „szakemberei” ülnek itt össze időközönként, hogy megrajzolják a „történeti Jézus” arcképét. Tanácskozásaik egyik megállapítása, hogy az öt újszövetségi Szentírásban (a Tamáséval együtt) a Jézusnak tulajdonított szövegeknek mindössze 18%-a tekinthető hitelesnek, a többit a keresztény egyház tette hozzá ideológiai célokból az idők folyamán. Munkamódszerük lényege: az elemzéshez olyan kritériumokat állítani fel, amelyek használatával a szervezők által megtervezett következtetésekre lehet jutni. Hiszen a „racionális” végeredmény biztosítéka az eszesen megválasztott kiindulópont.

Ne hagyjuk magunkat megtéveszteni az „okosoktól”, az Igazság nincs a birtokukban. Amikor az idő megérett, Jézus látható alakban visszatér hozzánk: „feltűnik az égen az Emberfia jele, és a mellét veri a föld minden népe, mert látja, amint az Emberfia eljön az ég felhőin, nagy hatalommal és dicsőséggel. Elküldi angyalait hangos harsonaszóval, s összegyűjtik a választottakat a szélrózsa minden irányából, az ég egyik szélétől a másikig. (...) Azt a napot és órát azonban nem tudja senki, még az ég angyalai sem, csak az Atya.” (Máté 24,30-31.36) „Legyetek hát készen” – mondta Jézus –, „mert az Emberfia abban az órában jön el, amelyikben nem is gondoljátok.” (Máté 24,44) Elfoglalja helyét királyi trónján, és országa – mint tudjuk – „nem ebből a világból való” (János 18,36). Akkor majd véget ér

minden nyomorúság, a gonoszság végre elnyeri méltó jutalmát, és ahogy a mi Urunk, Jézus Krisztus mondta (Máté 13,43): „...az igazak ragyogni fognak, mint a nap Atyjuk országában.”
Segítsen bennünket Urunk, hogy méltóvá legyünk az igazakhoz soroltatásra.

2001. június

A szeretet

Vannak azért elég sokan, akik igyekeznek komolyan venni a keresztény buzdítást, hogy szeressük embertársainkat, és legalább időközönként erőfeszítést tesznek arra, hogy a hozzájuk legközelebb állók iránt táplált érzéseiket minél szélesebb körre, amennyire lehet, mindenkire kiterjesszék. Hiszen így válik az emberi élet részévé Jézus figyelmeztető szavainak tanulsága: „Ha csupán azokat szeretitek, akik szeretnek benneteket, mi lesz a jutalmatok?” (Máté 5,46) Ezért igyekeznek érzelmi melegséggel közeledni mindenkihez, még a gonosz emberekhez is.

Amennyiben így fogjuk fel az Isten által tőlünk elvárt felebaráti szeretetet, bizony téves utakon járunk.

Tévútra vihet bennünket Jézus előbb idézett szavai folytatásának félreértelmezése is: „Legyetek hát tökéletesek, amint mennyei Atyátok tökéletes.” (Máté 5,48) Tudjuk, hogy Isten kivétel nélkül minden embert szeret, és talán úgy képzeljük, hogy mindnyájunkra oly meleg elfogódottsággal tekint, mint mi a nyakunkba csimpaszkodó, hozzánk simuló kisgyermekünkre.

Isten nem földi szeretettel szeret bennünket. A mi hétköznapi szeretetünk tele van elfogultsággal, gyakran indulatok kísérik, és önzők vagyunk benne: akkor szeretünk, ha vizsontszeretnek. Feltételeket támasztunk, és az összetartozás élménye általában csak addig tart, amíg az érzelmi közösség. Azok, akik a földi problémáik miatt fordulnak szembe Istennel, azok ilyen szeretettel szerették Őt – mindaddig, amíg jobban ment a soruk. Embertársainkkal sem tudunk megbékélni, gyakran még kitartó erőfeszítések árán sem: lépten-nyomon rájövünk, hogy nem tudjuk úgy szeretni őket, ahogyan szeretnénk.

Meg kell tanulnunk másképpen szeretni. Meg kellene fogadnunk a Szent Szűz szavait, aki medjugorjei jelenéseinek egyike alkalmával azt mondta: „Tanuljátok megismerni napról napra Isten szeretetét. A szeretet uralkodjon mindnyájatokban minden fölött; nem emberi, hanem isteni szeretet.” Csak Isten szeretetét megismerve közeledhetünk ahhoz a tökéletességhez, amit Jézus tűzött célként ki számunkra. Minden gyarlóságunk ellenére sem reménytelen próbálkozás ez, mert hatalmas szövetségesre találunk ezen az úton: Istenre.

Isten irántunk érzett szeretetének alapját a velünk kapcsolatos szándékai képezik: azért teremtett bennünket (a saját képmására!), hogy összetartozzunk Vele. Ez nem olyan egyoldalú viszonyt jelent, amelyben mi megalázó módon alávetettek vagyunk, mint ahogy azt a látni nem képesek vagy nem akarók gondolják. Istennel való kapcsolatunkat – ha helyesen éljük meg – a legteljesebb kölcsönösség jellemzi. A gyakorlatban viszont általánosabb az, hogy a szeretet Isten részéről egyoldalú, és mi ezt nemhogy viszonzni, de felfogni sem tudjuk, talán nem is akarjuk. Ennek oka az is lehet, hogy bevallatlanul is (és nem alaptalanul) méltatlanoknak érezzük rá magunkat, pedig Isten szeretete feltételek nélküli. Ezt a szeretetet az elfogultság és az indulatok tökéletes hiánya jellemzi, és a mindnyájunkkal szembeni feltétlen jóakarat. Az ember számára a legnagyobb jó az Istennel való összetartozás, amelynek csak akkor van lehetősége a végső megvalósulásra, ha életünkben is arra törekszünk, hogy megéljük azt. Az összetartozásnak és a segítő jóakaratnak a fénye és melege teszi lakhatóvá a világot, ami e nélkül – kaparjunk össze bármily földi gazdagságot vagy hatalmat – kopár és reménytelen marad. Az Istenhez tartozásnak, az Ő szeretetének az elutasítása súlyosan károsítja a lelkünket, így lényegében magunk hozunk ítéletet önmagunk fölött, mert képtelenné válunk a Vele való kapcsolatra.

Igazi szeretetet csak Istentől tanulhatunk, de szeretetét képtelenek vagyunk felfogni, és viszonzni is, ha nem hiszünk Benne. A hit Isten adománya, ezért a szeretet is az. Mindkettőt akkor fedezhetjük fel és fogadhatjuk lelkünkbe, ha kapcsolatba kerülünk Istennel, ha megszólítjuk Őt, vagyis ha imádkozunk. De szeretet nélkül imádkozni sem tudunk igazán, és

– mint láttuk – ahol nincs hit, ott szeretet sincsen. Bűvös körben keringünk tehát: a szeretet és a hit világába való belépés megbonthatatlanul látszó bűvös körében, amit megtörni kizárólag Istennek áll hatalmában.

Azt jelenti-e vajon ez, hogy a lelkünk sorsa fölött semmilyen befolyásunk nem lehet, mert arról Isten akarata rendelkezik?

Korántsem. A választ Jézus szavai adják meg erre a kérdésre: „Kérjétek és kaptok, keressetek és találtok, zörgessetek, és ajtót nyitnak nektek. Mert aki kér, az kap, aki keres, az talál, s aki zörget, annak ajtót nyitnak. Melyiketek ad fiának követ, amikor az kenyeret kér tőle? Vagy ha halat kér, ki ad neki kígyót? Ha tehát ti, bár gonoszak vagytok, tudtok jót adni gyermekeiteknek, akkor mennyivel inkább ad jót mennyei Atyátok azoknak, akik kérik.” (Máté 7,7-11) Kérésünkre Isten megnyitja számunkra a bűvös kört, és így bejuthatunk birodalmába. Az isteni szeretet megismerése felé tehát egy döntésünkkel tesszük meg az első lépést. Ez életünk legfontosabb döntése: kihajítjuk-e a vágyainkban és gondolatainkban felgyűlt rengeteg földi kacatot, sok szemetet, amik miatt se Isten, se a szeretet számára nincs hely a szívünkben? Amennyiben Istent választjuk, talán sok kitartásra van még szükségünk, hogy egy napon, gyakori imádsággal eltöltött hosszú idő után – amikor főleg azt kérjük, hogy nyíljon meg előttünk az a csukott kapu, amely elzár bennünket a legfontosabb, a legtisztább, a bevallatlanul is a legjobban sóvárgott élménytől – végre kibomlik bennünk a hittel teli szeretet, és megízlelhetjük az Istenhez tartozás boldogságának első cseppjeit. Ehhez persze – a kitartáson kívül – szigorú önvizsgálatra és megtisztult lelkiismeretre is szükségünk van, mert ebben az esetben nemigen működnek sikeresen önbecsapási készségeink.

Igaz földi életünk valahol itt kezdődik. Ezt a lelki gazdagodást valójában *megtérésnek* szokás nevezni, vagyis azzal a szóval jelölik, amit az Istennel szembe fordult világ oly mélységesen (és rettegetve) megvet és gyűlöl.

Isten szeretete nélkül nem vagyunk képesek megismerni és megérteni a helyes szeretetet, így embertársainkat sem tudjuk valóban szeretni. Ezért mondta Mária Medjugorjában: „...mindenekelőtt szeressétek Istent, életetek teremtőjét. Akkor mindenkiben felismeritek és szeretitek majd úgy, ahogy ő szeret benneteket.” A szeretet nem rokonszenv kérdése, hanem a legmélyebb összetartozás megélését jelenti. Nem érzelmi azonosulás, hanem a lényegi azonosság felismerésén alapuló erkölcsi viszonyulás. Mi, emberek, mindnyájan az Istennel való közösségre teremtettünk. Ez képezi alapját annak az összetartozásnak, amely valamennyiünket egységbe fog Isten körül. Ebből származik az egymáshoz való elfogultság- és érzélgősségmentes viszonyulás kozmikus igénye és az a segítőkész kívánság, hogy minden embertársunk részesüljön mindabban a jóban, amit magunknak is szeretnénk. Ezért kívánjuk ellenségeinknek is azt, hogy Istenhez találjanak. Ez persze azt is jelentené, hogy többé nem viszonyulnának ellenségként hozzánk.

Isten mindig velünk van, és arra törekszik, hogy magához gyűjtsön bennünket a szeretetével és a kegyelmével. Aki ezt érzi, annak szívében nincs többé hely sem a gyűlölet, sem pedig a keserűség számára, és érintetlen marad a „távollévő Isten” hamis képzetétől.

Isten embersorsot vállaló személye, Jézus, így könyörgött értünk, híveiért, az Atyához (János 17,21-22): „Legyenek mindnyájan egy. Amint te, Atyám, bennem vagy s én benned, úgy legyenek ők is bennünk, hogy így elhiggye a világ, hogy te küldtél engem. Megosztottam velük a dicsőséget, amelyben részesítettél, hogy egy legyenek, amint mi egy vagyunk...”

2001. október

Viseljük el egymást?

Vagy ahogy nemzetközibbül hangzik, s ahogy manapság már untig reklámozzák: toleráljuk. Mivel szavaink nem számítógépben teremték, hanem értelemmel, érzésekkel, képzelettel, akarattal, továbbá változatos érdekekkel bíró emberekben születtek és alakultak, mindegyiknek több jelentése vagy legalábbis jelentésárnyalata van. Tanulságokat keresve nézzük meg egy kicsit közelebbről a *tolerál-toleráns-tolerancia* fogalomcsoportot.

A *tolerál* szó a *Magyar értelmező kéziszótár* szerint (1972) az *eltűr*, illetve *elvisel* jelentéssel bír. Ugyanebben a könyvben az *eltűr* magyarázata: „visszahatás nélkül, túrve elvisel”, az *elvisel* szóé pedig: „kellemetlen dolgot mindvégig tűr”, illetve „valakit megtűr a környezetében”. Más nyelvű ilyen kiadványokban hasonló, de gyakran a magyarnál részletesebb értelmezést találunk már az alapszónál. Így az *Oxford Advanced Learner's Dictionary* (1989) szerint a *tolerál* jelentése: „1. beavatkozás nélkül megenged valamit, amit helytelenít, amivel nem ért egyet 2. valamit, valakit tiltakozás nélkül elvisel”. A kellemetlen, helytelenített, teherként ránk nehezedező külső tényező mindegyikben jelen van; ezt szó nélkül elviseljük, nem tiltakozunk ellene, nem utasítjuk vagy ítéljük el nyíltan, amennyiben toleránsak vagyunk. Az idézett magyar szótár megfogalmazása szerint az igéből származtatható *tolerancia* főnév esetében a külső tényező sokat veszít kellemetlen, helytelenített voltából, jelentésében a tőlünk különböző emberekhez való békés viszonyulás domborodik ki („Más vallású v. meggyőződésű emberek iránti türelmesség”), a *toleráns* melléknévnél pedig egyenesen a mássággal szembeni pozitív magatartás jelentkezik („Mások ellenkező meggyőződését tiszteletben tartó”). Mintha az igétől a melléknévig eljutva az ember lényegesen megváltozna, levetkőznék rejtegetett ellenvetéseit is, és a kor elvárásait elsajátítva, jóindulatú humanizmussal telítődne. Más szótárakban ez kevésbé van így, az említett oxfordi például mindkét szó esetében egyszerűen visszautal a *tolerál* alapformára, a Bonniers svéd értelmező szótára (1991) pedig így határozza meg a *tolerancia* jelentését: „eltürése annak, amit az ember valójában helytelenít...”. Úgy tűnik, mintha a magyar kiadvány szóételezése valami miatt egy kicsit félrecsúszott volna.

Nincs egyedül. A politikában és a tömegkommunikációban a toleranciát sokszor a másik ember iránti tisztelettel vagy éppenséggel a szeretet fogalmával kapcsolják össze. Volt, hogy a keresztény magatartás egyik összetevőjeként említették. Pedig Jézus sohasem tanított ebben a szellemben. Soha nem buzdított arra, hogy *viseljük el* az embereket olyanokként, amilyenek, hogy legyünk *türelmesek* a tőlünk különbözőkkel. Ő azt mondta: „Szeresd embertársadat, mint saját magadat.” (Máté 22,39)

A toleranciának, felebarátunk jelenléte eltűrésének, életmódja elviselésének, a másik emberrel szembeni indulataink „humánus” legyűrésének, magunkba rejtésének semmi köze nemhogy a szeretethez, de a némileg őszinte emberi közösségérzés minimumához sem. Köze van a társadalmi elváráshoz, amely a türelmetlenség és az agresszivitás terjedésének megfékezésére kitalálta ezt a „csodaszert”; a politikai ideológia megalkotta, a jog megfogalmazta, a propaganda pedig erkölcsi kötelességgé tette. Tetszetősebbé tételére olyan tartalmakkal igyekeztek és igyekeznek összekapcsolni, amikhez semmi köze: a másokkal szembeni tisztelet, megbecsülés és rokonszenv fogalmaival. Hadd érezze a toleráns egyén jó embernek magát, aki megteszi a világbékéért a magáét.

Eddig még nem is lenne igazán baj, hiszen sokaktól valóban csak ennyi telik, és a gyűlölködés nyílt lángjainál mindenképpen jobb a hamuba takargatott parázs, noha soha nem lehet tudni, hogy ebből mikor lobbannak fel majd új tüzek. A tolerancia azonban lassan a társadalom filozófiájának, egész életszemléletének alapjává válik. Mivel a nyugati típusú liberális társadalomban az erkölcs viszonylagossága, „relativitása” minden olyan magatartást, életmódot szabadon választhatóvá tesz, amely nem mond ellent a törvényes elvárásoknak (a

törvények pedig mind megengedőbbek lesznek), védettekké, érinthetetlenekké válnak az erkölcsi érzékkel, természetes ösztönökkel, a jóérzéssel és a jó ízléssel, a kulturált viselkedéssel ellentétes élet- és magatartásformák. Akik ez ellen tiltakozni mernek, azokat az intolerancia és a maradiság megbélyegző bűneiben marasztalják el. A tolerancia prókátorai ugyanis legalább egy dologban feltétlenül intoleránsak: azokkal szemben, akik szerint a túrésnek is megvannak a maga határai, és ezeket a határokat nem csupán jogi szempontok, hanem erkölcsiek is meghatározzák. De a liberális álláspont számára gyakorlatilag csak egyetlen erkölcs van: a törvények szabta határok közötti teljes szabadságé. Bizony tévúton járnak, és igyekeznek másokat is erre az útra téríteni. Azért ellenség számukra minden természetes emberi közösség, mert az ezek által őrzött normák akadályozzák nézeteik terjedését. A tolerancia-terroristák a megtévesztettek seregeinek hiszékenységből és önvédelmi reflexeiből élnek. Működésük következtében a tolerancia szó nem nyer pozitívabb értelmet, hanem mindinkább a dolgok egyenértékűségét valló világnézetnek, a véleménytelenségnek, a másik emberrel szembeni közönynek, a társadalmi passzivitásnak a szinonimája lesz. Eredményes hatalmi manipuláció ez az atomizált, befolyásolható, alárendelhető embertömeg megteremtésében.

A társadalom eltorzult reakcióinak tipikus példája az a mód, ahogy a svéd iskolákban mindjobban elharapódzott durvaságot, a gyengébbek vagy bandán kívüliek terrorizálását törekednek kivédeni. Általában azt ajánlják az áldozatoknak, hogy próbáljanak meg más iskolába átiratkozni, hátha így megszabadulnak a zaklatástól. Nem a gazfickókat büntetik tehát, legalább annyival hogy más iskolába helyezik őket. Büntetni ugyanis nem szabad, mert az káros hatással van a csirkefogók lelki életére, sérti a jogaikat, és ellentétes a toleranciával. Persze a javaslatot az áldozat se tekintse büntetésnek, hiszen nem kényszerítik semmire, csak felajánlják neki, hogy az oktatási rendszernek a túlzottan liberális szabályokból eredő tehetetlensége miatt szabad akaratából válassza ő a büntetés jellegű megoldást. Ez azt bizonyítja, hogy egy képmutató és embertelen fordított világban élünk.

Az UNESCO tagállamai 1995. novemberében hirdették ki és írták alá a *Nyilatkozat a tolerancia elveiről* című okmányt. Ennek szövege szerint a tolerancia „a világ kultúráit, megnyilvánulási sajátosságainkat, embervoltunk módját” jellemző változatosságnak „a tiszteletét, elfogadását és megbecsülését” jelenti. E három szó közül a második (az elfogadás) az, amelyik némileg illik a meghatározásba. A másik kettő hazug hozzátoldás.

„A gonoszság elhatalmasodásával sokakban kihűl a szeretet...” – mondta Jézus (Máté, 24,12). Ennek a tünete a tolerancia elvének torz elhatalmasodása, hiszen a szeretet pótszere szeretne lenni. A szeretet nem ellenségeink dédelgetését, nem a világ behatásainak válogatás nélküli befogadását jelenti, hanem minden Istentől származóval való azonosság megélését. A többi emberrel való közösségünk eredetünk következménye és bizonyítéka, Istennel való közösségünk földi vetülete. Csak erre épülhet az emberrel kapcsolatos minden derűlátás. Egymás segítségére vagyunk rendelve, hogy kölcsönösen megkönnyítsük mindnyájunk földi sorsát és arra az útra találását, amelyiken lelkünk végül hazaér.

Nem az elfogadólág is elzárkózó, legjobb esetben is csak pozitív gesztusokban megnyilvánuló tolerancia képviseli az igazi nyitottságot, hanem a szeretet. De a szeretet nem a befogadásban nyitott, hanem az adakozásban. A világból csak azt hajlandó elfogadni, amin felismeri a végtelenség jegyeit, de bárki számára támaszt és segítséget kínál, akinek erre szüksége van. Ez az igazság ott rejlik Máriának, Isten Anyjának a Medjugorjében mondott betlehemi hangulatú szavaiban: „A világ szeretetből él.”

A csoda

Márpedig csodák nincsenek – vallja a ráció, amelyet akár a tények sem tántorítanak meg, mert mindenre ésszerű magyarázatot talál. Ha nem talál, sem jön zavarba, mert rendületlenül *hiszi*, hogy a jövő tudománya mindent meg tud fejteni majd. Azt is, aminek az árnyékához sem igen tudott évszázadok óta hozzáférni még. Az élet biológiájáról például igen sokat tudunk: leírható a szerkezet bonyolultsága és változatossága, a folyamatok miriádja és azok szinte áttekinthetetlen összefüggései, de arra a kérdésre nincs válasz, hogy tulajdonképpen mi az élet?! Az élet működés – mondja a biológus, mintha ezzel megvilágította volna a működés részleteken túli lényegét is. A tudomány okos válaszaiból valahol mindig kimarad a lényeg, mert minőségre vonatkozó kérdéseket megválaszolni természeténél fogva képtelen.

Sokan látják már, hogy az ész észbontó eredményeit mind szélesebb körben tudják ugyan alkalmazni, de mind nehezebben képes azokat átfogni és helyükre tenni az értelem. Nincs messze már az idő, amikor a tudósok kénytelenek lesznek beismerni (egy részük már ma is megteszi), hogy a tudomány gazdag eredményei nem értelmezhetők, ha „számításon kívül” hagyjuk azt, hogy Isten létezik, és cselekvően jelen van a világban.

A tudomány a racionális tények és a mérhető mennyiségek világa. Jézus életének „tudományos vizsgálata” például azt jelenti, hogy történetéből elhagyjuk a természetfölötti elemeket, kitalációknak, ráfogásoknak nyilvánítjuk azokat a cselekedeteit, amelyek csodákhoz kapcsolódnak. Legjobb esetben a „hit”-hez társítjuk őket, és így az egyébként nem megmagyarázható gyógyulásokat önszugesztio eredményének tekintjük. Vagyis ha „még” nincs is rájuk pontos tudományos magyarázat, nem mondanak ellent olyan megfigyeléseknek, amilyenekre napjainkban is van példa, s amelyekre készen áll a már rutinszerűen előírható diagnózis.

Jézus visszautasította, amikor „jelet”, „bizonyosságot” kértek tőle, de személyét és küldetését csodákkal igazolta akkor, amikor azt helyénvalónak látta. Ezeknek életéből való kifaragásával sikerült „kimutatni”, hogy Jézus az volt, aminek a tudományos megközelítés eleve feltételezte: egy jó képességekkel és meglátásokkal rendelkező, de végeredményben éppoly közönséges ember, mint mi is vagyunk. A „tudományos” premisszák szerint megszürt információk alapján természetesen az említett premisszák „igazolódnak”. Jézus képéből csak a lényegre rekesztik ki: az Ő igazi minőségét, valódi mivoltát. A „történelmi” Jézus alakjának megalkotása ezért átlátszó szemfényvesztés, de mivel az emberek – különösen tudományos köntösbe burkolt állításokkal – könnyen megtéveszthetők, jól alkalmazható fegyverként a kereszténység elleni világméretű harcban.

A csoda az értelmező szótárak szerint – noha többnyire a képzelet világába utalják – a természeti törvényekkel össze nem egyeztethető jelenséget jelent. Kétségtelenül így van, de akad, aki ezt is másként látja. Egy ilyen különvéleményt olvashattunk néhány éve a svédországi protestáns magyarok egyházi lapjának, az *Új Kévének* egyik szerzőjétől: „Isten nem úgy tesz csodát, hogy megszegi a maga alkotta természettörvényeket”. Majd zárójelben ez következett: „milyen kevésre becsülik jellemét, akik ilyesmit hisznek”. Mintha a mi Istenünk nem maga volna a tökéletesség, hanem olyan lenne, mint egyike a görög isteneknek, amelyek – a halhatatlanság és a hatalombirtoklás isteni vonásait leszámítva – cselszövők, kicsinyesek, gyarlók, akár az emberek. Mintha Őt erkölcsileg köteleznék elvi következetességre a tőle származó természeti törvények, mert egyébként joggal mondhatnánk, hogy jellemtelen! De hát Istennek nem jelleme van, ember módra, hanem folttalan, fénylő dicsősége! Mivel a szöveg írójának szellemisége unitárius, ez a furcsa fogalomzavar minden bizonnyal az unitárius káté 41. pontjának tökéletes félreértelmezésén alapul. Idézem. Kérdés: „Mit értünk azon, hogy Isten mindenható?” Válasz: „Azon, hogy Isten mindenható, azt értjük, hogy Isten mindent megtehet, amit akar, *de törvényeivel*

ellenkezőt nem cselekszik.” (Kiemelés – T. K. A.) De hiszen itt saját belső törvényeiről van szó: arról, hogy sohasem cselekszik gonosztságot, mert ez lényével összeférhetetlen. Isten nem lehet alárendelve a teremtett világ törvényeinek; ez azt jelentené, hogy egyáltalán nem mindenható!

Az idézett vélemény értelmében Jézus, amikor a kánai menyegzőn a vizet borrá változtatta, *megszegte* a természet törvényeit. Tulajdonképpen minden csodatételekor ez történt. Milyen következtetést vonhatunk le ebből? Azt, amiből az említett történetvizsgálók kiindultak, hogy Jézus csodái meg sem történtek, és a Biblia nagyrészt hamis mesék gyűjteménye? Vagy pedig azt, hogy Jézus jellemtelen volt, mert nem tisztelte a természet törvényeit? Esetleg azt, hogy talán nem is Isten, hanem a sátán ereje hozta létre a neki tulajdonított csodákat? Lám, milyen ingatag talajra léphetünk Isten természetét megkérdőjelező téves kijelentésekkel.

Kétségtelen, hogy nem vagyunk könnyű helyzetben. Az utóbbi évszázadok szellemi légköre valamennyi porcikánkat igyekezett kételkedéssel átítatni. Minden bizonytalanságunk, kételyünk vagy akár heves tiltakozásunk ellenére mégis tudomásul kell vennünk: Isten él. Hatalmas Istenünk természetfölötti erejével ura a természet erőinek is. S bár esetleg nehezünkre esik, el kell ismernünk, hogy mindenható. Feleslegesen igyekszünk Őt némileg magunkhoz kicsinyíteni mindenhatóságának körmönfont kétségbevonásával. Ha lehetetlennek tartjuk a csodát, Isten mindenhatóságát vitatjuk el, ezzel pedig az Ő valódi mivoltát tagadjuk. Magyarul: istentagadók vagyunk – bármint szépítgetnénk is a dolgot. Jézus csodáktól megfosztott történelmi személyének „tudományos” képe hamis, arra szolgál, hogy Isten tagadására és Isten helyett a társadalomnak való alávetettségre manipuláljanak vele bennünket. A különbség lényeges: Isten azt akarja, hogy a belső értékeink őrzésével megtartsuk magunkat, a „modern” (vagy „posztmodern”?) társadalom pedig, hogy értelmünket megzavarva a szabadság csillogó látszatával körülvelt modern rabszolgákká tegyen.

Bizonytalanságunkban gyakran köntörfalazni kezdünk, Isten utáni vágyunkat rejtegetve, elfojtva, a lelket érintő dolgokban önmagunk előtt is kitérünk a határozott válaszadás elől. Igyekszünk nem venni tudomást arról, hogy álláspontunk hiányával még szembenézni sem merünk. Pedig amíg az alapkérdésekben nem foglalunk egyértelműen állást, addig egy emberi köztes létben lebegünk, és meglehet, egy nap rájövünk, hogy a langyosak közé tartozunk, akiket kiköp majd az Isten. Közben képtelenné válunk arra, hogy észrevegyük a magunk vagy mások lelkében végbement csodát, és talán eljártsszuk a lehetőségét is annak, hogy eltölthessen bennünket az a lelki béke, amelyben a Földön csak az igazán hívő ember részesül.

Csoda bármikor bekövetkezhet, a hétköznapiakban is. A mindnyájunk életében lehetséges legnagyobb és számunkra legfontosabb csoda az, amely bennünk történhet. Nélkülünk ez nem mehet végbe, de Isten segítségével nélkül sem. Csoda, de ezúttal nem természeti törvények hatásának elhárítása történik, hanem lélektaniaké. A lehúzó megrögzöttségeket kell felszakítani és eldobni, a világ immár otthonossá lett olcsó (és demoralizáló vagy legalábbis elgyengítő) csábításait kitiltani és (újra) felfedezni a helyes és helytelen közötti különbségtétel éltető nehézségeit. Olyan, mint amikor egy vastag betonréteggel borított virágskertet bénító terheitől megtisztítunk, hogy a sarjak újra kihajthassanak. Újjá kell születnünk – amint ezt Jézus a feladatunkká tette –, amennyiben szeretnénk meglátni Isten országát, vagyis üdvözülni akarunk. Ez azonban – mint Jézustól tudjuk – az embernek Isten nélkül lehetetlen. De aki ehhez kér segítséget, az biztosan meghallgattatásra talál.

Ezt a csodát megtérésnek hívják, és köztünk sok olyannak is szüksége lenne rá, aki többé-kevésbé hívő embernek gondolja magát. Az első lépés az, ha a hiúságok helyett határozottan Istent választjuk. Nagyon sok belső munka következik ezután. Onnan tudhatjuk, hogy jó úton vagyunk, ha öröm áraszt el bennünket, valahányszor Istenre gondolunk.

2003. március

Dicsőség

Ma már nem szeretjük a dicsőség szót (sem származékait) használni, túlságosan nagyzolonak, a valóságtól elrugaszkodottnak, a tárgyszerűség mértékeit meghaladónak érezzük. Leszoktunk arról is, hogy a múlt eseményeivel, személyiségeivel kapcsolatban a fogalmat jelzőként használjuk. Különösen ha rólunk, magyarokról van szó. Történelmünket az utóbbi száz évben nagy hévvel „demitizálók” igyekeztek-igyekeznek nem egy jelentős, szerepét becsülettel betöltő elődünknek még a tiszteletéről is lebeszélni bennünket. A dicsőség fogalmának kerülésére serkentenek azok a túlkapások is, amelyek vele kapcsolatban az ideológia és a politika berkeiben az idők folyamán jelentkeztek. Még ma is Old Glory-nak (Öreg Dicsőségnek) becézik ugyan az amerikai csillagos lobogót, de a fogalomba véres komolysággal talán a „dicsőséges felszabadító szovjet hadsereg” kifejezésben ütköztünk utoljára.

Hajdan világi nagyságok sütkérezhettek híveik és az utókor előtt a dicsőség fényében, amely annál jobban ragyogott, minél jelentősebb harci sikereket, nagyobb hódításokat, több rablott kincset mondhattak magukénak. Ezek tipikus alakja Makedón Nagy Sándor, aki isteni eredetűnek és lényegűnek tartotta magát; világrengető harci sikerei az ő szemében, de sok másében is ezt igazolták.

A középkorban a kereszténység sokáig elvetette a dicsekvést, a dicsvágyat, és becsülte a szerénységet. Évszázadokon át maradtak ezért névtelenek az alkotó emberek. Ez a magatartás még a XVIII. században is előfordult. Kelemen Didák Székelyföldön született minorita szerzetes sokat tett azért, hogy a Rákóczi-féle szabadságharc során végigpusztított vidékeken, mindenekelőtt a Tiszántúlon és Észak-Magyarországon újra iskolák és templomok épüljenek. Könyveket is írt. Kutatóknak kellett utólag kideríteniük, hogy ezek szerzője ki volt, mert ő „elfelejtette” a nevét feltüntetni rajtuk.

A „jó hírnévre” alapozott dicsőség ókori fogalmát a humanisták vezették be újra a XIV-XV. század folyamán. Ebben csak gazdag erényekkel bíró emberek – mint amilyenekhez magukat is számították – részesedhettek. Egy egész ismérrendszer dolgoztak ki, amelyben a műveltség erénye kiemelkedő szerepet játszott; e nélkül jelentős politikai vagy katonai teljesítménye sem hozhatott valamely uralkodó számára igazi dicsőséget.

A dicsőséget mint kiérdemlendő elismerést mára felváltotta a *sikeresség* prózai és demokratikusként beállított fogalma: úgy tüntetik fel, mintha mindenkinek egyforma esélye lenne arra, hogy kiküzdje magának. A sikeres cím elnyerésének fő kritériumai a haszonszerzés, valamint némi kiemelkedőbb pozíció birtoklása, és csak örülhetünk, ha ezekhez adott esetben nem az erkölcstelenség „erénye” társul.

A humanisták többnyire még tudták, hogy végül is Istené minden dicsőség, a *Magyar értelmező kéziszótár* azonban a fogalmat (már?) csak földi vonatkozásaiban ismeri: „Nagyszerű tettel kiérdemelt fényes hírnév, nagy elismerés.” Teljesen nyilvánvaló, hogy – különösen, ha a szónak a Szentírásban gazdagon előforduló használatát tanulmányozzuk – ez a meghatározás Istenre nem alkalmazható. De ha Isten nem „hírnévvel” rendelkezik, nem „elismerés” illeti Őt, hanem ennél sokkal több, és ezt nem „nagyszerű tettei” indokolják, mert egy ilyen profán kifejezéssel Vele kapcsolatban nem is élhetünk, akkor valójában mit jelent *Isten dicsősége*?

A svéd nyelvben a világi dicsőséget, hírnevet jelentő *berömmelse* mellett a dicsőség bibliai fogalmát külön szó, a *härlighet* jelöli, amelynek más jelentései: nagyszerűség, gyönyörűség, ragyogás. Ez segítség lehet számunkra, hiszen ebből úgy tűnik, hogy a dicsőség szó Isten *milyenségére* vonatkozik.

De hát *milyen* Isten?

Tudjuk, hogy mindenek fölött *hatalommal* bír. Akarata megfellebbezhetetlen parancs mind a látható, mind pedig a láthatatlan világban. Ezért nevezzük Őt Mindenhatónak. Hatalmát a lelki *jó érdekében* gyakorolja, azzal a céllal, hogy mi, emberek, országának méltó lakóivá legyünk. Ez bizonyossága annak, hogy *szeret* bennünket. Miután földi időnket szabad akaratumk szerint leéltük, *igazságos* ítélet alapján fogad magához minket.

Istent tehát korlátlan hatalom és tökéletes jóság jellemzi. Dicsősége nem más, mint a felülmúlhatatlan erő és hatalom, a hiánytalan bölcsesség, a végtelen jóakarát és szeretet, a kimeríthetetlen lelki gazdagság és a makulátlan tisztaság tündöklő ragyogása. Ez a ragyogás Isten tökéletes lényéből árad. Hiszen Ő maga a *hatalommal bíró szeretet*.

Mivel Isten szeretet, nélküle a hatalom zsarnoksággá lesz, a mindenhatóság önkényé, az erő durvasággá, az igazságosság könyörtelenséggé. Szeretet hiányában a bölcsesség átadja helyét a racionális megfontolásnak, a tisztaság értelmét veszíti, a jóakarattól pedig megtalálhatatlanul elvész a *jó*.

Mi, emberek, Tőle tanulhatjuk meg, mi az igazi szeretetet. Nélküle ez számunkra ismeretlen marad, hiszen a magunk feje-szíve szerinti szeretet nem a lélek áldozatkész állásfoglalása, erkölcsi döntése amellett, akihez-akikhez lényegünk szerint tartozunk, hanem elfogult, önző érzelm, amely nem azt szeretné, hogy a szeretet alanya örök törvények szerint működjön, bontakozzon, hanem érdek és ízlés szerint igyekezne azt alakítani.

Isten dicsősége számunkra a legközvetlenebbül a csodában jelentkezik, függetlenül attól, hogy az természeti köntöst ölt-e vagy egyértelműen természetfölötti jellegű. Tetten érhetjük a teremtett világ előttünk – éppen a tudomány segítségével – mindinkább feltáruuló rendkívüliségében, egy másik ember szeretetében, vagy a magunk lelkében is, ha sikerül gőgünkől és önsajnálattunkból kilépnünk. Nem véletlen az, hogy gyakran a legnagyobb bajban tölt el valami megmagyarázhatatlan erő bennünket.

Némelyek szerint Isten dicsőítése szégyenteljes megalázkodás, hiszen emberi tartásunkról mondunk le ilyenkor. Pedig Isten csak azt várja el tőlünk, hogy olyannak tekintsük Őt, amilyen. Isten dicsőséges, tehát nem tekinthetjük másnak. Ez a tulajdonsága akkor is megmarad, ha mi nem ismerjük el, esetleg csak azért nem, mert szerintünk ezzel magunkat kisebbitenénk. Pedig igazi lelki nagyságunk feltételezi, hogy mindenkiiben hiánytalanul elismerjük azt, ami az övé, ami az ő minősége és értéke.

A materialista szerint Istent jellemzőivel együtt mi találtuk ki, így a dicsőség hozzá kapcsolt fogalma is a mi képzeteinkből származik: benne a tökéletességre vonatkozó elképzeléseinket, saját életünk hiányérzeteiből származó erkölcsi törekvéseinket fogalmazzuk meg. E felfogás szerint létünk, értelmünk, érzelmi világunk az „örök anyagban” rejlő tökéletesedési impulzusokból származik, amelyek bennünk, emberekben, a természetes okokra visszavezethető biológiai evolúció végeredményében materializálódnak. Ha valóban ehhez a felfogáshoz tartjuk magunkat, akkor arra a következtetésre kell jutnunk, hogy nem az általunk „kitalált” Istent, hanem az anyagot kell dicsőítenünk, hiszen minden jó és szép abból származik belénk. Vagy dicsőíthetjük éppenséggel erre „méltó” önmagunkat is, hiszen mi „az anyag autonóm fejlődésének” a koronája vagyunk.

De hiába tagadjuk, Isten van, és arra teremtett bennünket, hogy öndicsőítésünk helyett felkészüljünk az Ő dicsőségében való részesedésre.

Sokan kétségbe vonják, hogy egyáltalán van-e jogunk azt hinni: tudjuk, Isten mit akar. Pedig a Szentírásból ez egyértelműen kiviláglik. De aki nem fogja fel vagy elveti az újszövetségi Evangéliumot, az valóban nem értheti meg Isten szándékait.

Az utóbbi századokban nem ritkák a gúnyos megjegyzések az eseménytelen, ájtatos unalommal teli mennyországról. Pedig a testüket és lelküket nyomorító kábítószer-fogyasztók minden bizonnal az után az élmény után sóvárognak, amelyet csak a Mindenható ölelése, valamint az az egész lényüket átható megalapozott önbecsülés adhatna, amelyben az üdvözült

léleknek része lehet. Kár, hogy ezt az élményt sokan végképp rossz úton keresik, valamint máris és ingyen akarják.

Tudjuk az Írásból: meg kell adnunk Istennek azt, ami az Istené. Nem elég azonban Őt szóval dicsőíteni, ezt kell tennünk cselekedeteinkkel is. Embertársainkért vagy Isten jobbító szándékaiért való (de hiszen minden szándéka jobbító!) bárminemű lemondás ellentétes az értelem és lélek nélküli világ mechanizmusával, ezért ezek felajánlása által Isten csodáinak részeseivé lehetünk. Amikor áldozatot hozunk, Isten Lelke a Földre árad. Tettünkkel rést ütöttünk a világ rideg burkán, így a mindig sugárzó kegyelem megérinthez bennünket, embereket, gazdagabbá, tisztábbá teszi a lelkünket, és ezáltal szebbé a világot is.

2005. március

Az alázat

Az alázat a kereszténység egyik alapfogalma. Jézus többször is mondta: ha „valaki felmagasztalja magát, az megaláztatik, és aki megalázza magát, felmagasztaltatik.” Ez a tanulása például annak a példabeszédnek, melyben a farizeus a templomban hálát ad Istennek azért, mert ő nem olyan rossz, mint a többi ember, a vámos viszont irgalomért könyörög a bűnei miatt. „Mondom nektek, hogy ez megigazultan ment haza, az nem” – tette hozzá Jézus. (Lásd: Lukács 18,10-14.)

Szent Jakab levelében olvashatjuk: „Alázkodjatok meg az Isten hatalmas keze alatt, hogy annak idején megdicsőítsen benneteket.” (5. fejezet, 6. vers) Megdicsőít: ez azt jelenti, hogy (a végső elszámolásnál, ha méltóknak bizonyultunk rá) részesít majd saját dicsőségében.

Miután a reneszánsz korban Európa újra felfedezte a régi görögöket, megelevenedtek egyes fogalmak ókori képzetei, és az alázatot újra emberi gyengeségnek kezdték tekinteni. Ma, az egyéni „önmegvalósítás” kultuszának idején, sokat beszélnek az emberi méltóságról, és az alázat minden elképzelhető megjelenési formáját szégyenletes megalázkodásnak, önmagunkról való lemondásnak, lényünk megcsonkításába való beleegyezésnek szokás tartani.

Valóban ilyen-e az alázat?

Számos nyelvben a fogalmat jelölő szó jórészt a szerény, az engedelmes, a tiszteletteljes kifejezések és rokonaik értelmét is hordozza. A *Magyar értelmező kéziszótár* sokkal egyértelműbben határozza meg a jelentését: „Az a magatartás, amelyben valaki függőségének és jelentéktelenségének tudata fejeződik ki. / Ezt tükröző tiszteletadás.”

A főnökeinktől való függőség tudata ma sem vesztette el az aktualitását, noha annak alázatoskodással való kifejezése nagyrészt kiment a divatból. A hatalmunkat is (ha jól felmérjük a dolgot) elenyészőnek vagy akár nem létezőnek tarthatjuk befolyásos személyekéhez viszonyítva, de arról szó sincs, hogy emberileg is jelentéktelenség éreznék magunkat. Ha körülnézünk, nemigen találunk olyan valakit, aki mellett valamely területen egyáltalán ne tudnánk megállni a helyünket. A fogalom reális léte ezért attól függ, hogy találunk-e olyan lényt, akivel szemben a jelentéktelenség érzése, tudata indokolt lehet.

Ilyen lény csak egy van: Isten. Az Ő akaratóból vagyunk, a hatalmának köszönhetjük, hogy élünk, hogy egyáltalán létezők. Korlátlan Úr fölöttünk, de csak a gonoszoknak és a hitványoknak van igazán okuk félni Tőle, mert szeret bennünket. Hiszen miértünk teremtette az egész mindenséget. Hozzá viszonyítva semmik vagyunk, mégis társainak akar bennünket. De nem kényszerít rá minket, mert szabad akarattal dönthetjük el, hogy ezt mi is akarjuk-e. Eredendő emberi hivatásunk, hogy eljussunk ahhoz, akivel szemben az alázat nem megalázkodás, hanem a Hozzá való reális viszonyunk beismerése.

Mi, emberek, mégis azt hisszük, hogy a megalázkodás ellen lázadunk büszkén, amikor szabad akarattal, ezzel a Tőle kapott felbecsülhetetlen ajándékkal, gyarló énünket, emberi méltóságnak kinevezett kicsinyes öntetszergésünket helyezük életünk középpontjába. Kétségtelenül ebből ered a magukat egyébként vallásosnak valló emberek „modernnek” vélt magatartása, amely az Istennel szembeni tisztelet külső megnyilvánulásait még a templomban is korlátozni igyekszik. A göteborgi svéd katolikus misén például mindig akad egy-két ember, aki nem fűzi össze az ujjait, mint ahogy a többség szokta bármely keresztény istentiszteleten, hanem terpeszben állva összefonja a karjait. Lehet, úgy hiszik, ez így illik. Ha bármelyikük bemenne valamely felsőbb főnökéhez, biztosan nem merne így megállni előtte. De Isten előtt a templomban igen.

Jézus az elfogatása estéjén *térdre borult*, és úgy imádkozott az Atyához. Mint egész életével, ezzel a cselekedetével is az alázat példáját mutatta nekünk. Szent Pál filippiekhez írt

levele szerint Isten akarata, hogy „Jézus nevére *hajoljon meg minden térd*³ a mennyben, a földön és az alvilágban, s minden nyelv hirdesse az Atyaisten dicsőségére, hogy Jézus Krisztus az Úr” (3. fejezet, 10-11. versek). Ma a keresztény templomok jelentős részében mégis térdeplők helyett csak ferde lábtartók vannak a padokban. Úgy látszik, a mi térdünk nem hajlik meg Isten előtt.

Természetesen nem ez a legrosszabb. Hiszen mily sokan vannak, akik a Teremtőt teljesen ki is zárnák az életükből.

Nem tudják, hogy mit cselekszenek.

Ahhoz, hogy vakon ne botorkáljunk, hogy tudatosan járjuk a magunk útját, értenünk kell, hol van a helyünk a teremtés rendjében. Ez az ismeret szükségszerűen alázattal tölt el bennünket, mert birtokában felismerjük, hogy a mindenség Urának segítségével nélkül képtelenek vagyunk kidobálni lelkünkben a világból felszedett felesleges kacatokat, amelyek igazi hivatásunk megtalálásában leírhatatlan tehernek bizonyulhatnak. Alázat hiányában elzárkózunk Isten elől, tőle kapott belső iránytűnk nem vezérel többé, elménket hamis tartalmakkal tömködjük, és képtelenné leszünk autonóm lényként élni. A manipulált közvélemény rabságába csúszunk, irányítottakká és *tehetetlen* kiszolgáltatottakká leszünk. Énközpontú gőgünkben úgy hisszük, hogy a tagadás embervoltunk lényegi tartozéka és záloga. Pedig éppen általa embertelenedünk el, mert az igazi emberi méltóság alapja az, hogy Istenhez tartozunk. Ennek elismerése és igelése nélkül azt építjük le, ami emberi mivoltunkban a legfontosabb.

Isten keze nyoma mindenütt ott van a világban: a természetben is és az emberi lelkekben is. Ha értő szemmel nézünk, akkor ezt látjuk is, és megerősödünk alázatunkban. Hiszen minden teremtményben a Teremtő nagyságát érzékelhetjük.

A *Magyar értelmező szótár* meghatározása értelmében tehát egyedül Istennel szemben helyénvaló az alázat. Az emberekkel való viszonyunkban – első pillantásra legalábbis úgy tűnik – a gőg ellentéte nem az alázat, hanem a *szerénység*, amely kizárja azt, hogy értékben – több-kevesebb nagyképűséggel – mások fölé helyezzük magunkat, viszont nem jár együtt a jelentéktelenségünk tudatával. Szent Pálnak a filippiekhez írt levele (2. fejezet, 3. vers) azonban arra szólít: „Semmit se tegyetek vetélkedésből vagy hiú dicsőségvágyból. Inkább *mindenki alázatosan a másikat tartsa magánál kiválóbbnak.*”

A felszólítás teljesítésének nincs akadálya azokban az esetekben, amikor a másik emberről tudjuk, hogy kiválóbb nálunk, és hajlandók vagyunk ezt nyilvánosan is készséggel elismerni. Ha valakit nem ismerünk, annak bizalmat előlegezhetünk, amíg a magatartása meg nem győz bennünket az ellenkezőjéről. Még azt is feltételezhetjük róla, hogy több nálunk. De ha valakit ismerünk, és már számtalanszor bizonyosságát adta, hogy erkölcsileg nem vagyunk hitványabbak nála – hiszen bizony nem egyszer találkozunk még aljassággal is –, hogyan emelhetjük őt lelkünkben magunk fölé? Hogyan tekinthetjük kevesebbnek magunkat nála? Hogyan viselkedhetünk vele szemben – megjátszás nélkül – úgy, hogy meghajolunk értékei előtt?

De hiszen az utolsó vacsorán Jézus is megmosta a tanítványai lábát, az iskarióti Júdásét is, akiről pedig *tudta*, hogy elárulja őt.

Az igazsághoz mindig hajszálvékony út vezet. Ahhoz, hogy valamely embertársunkhoz szerető alázattal tudjunk közeledni – noha esetleg rossz véleménnyel vagyunk róla –, feltétlenül olyan teremtménynek kell tekintenünk őt, aki még nem játszotta el lelke Istennel való találkozásának a lehetőségét. Amíg élünk, Istentől kapott rendeltetésünk szempontjából semmi sem végleges és semmi sem visszafordíthatatlan. Lehet, hogy adott esetben a mi magatartásunk segítség lehet valakinek a helyes irányba forduláshoz, vagy ha már abban halad, megerősítheti őt benne.

³ Ezen írás minden kiemelése a szerzőtől – T. K. A.

Azt mondtuk, az alázat egyedül Istent illeti. A Vele szembeni alázat jelentkezik akkor is, amikor meghajolunk minden felebarátunk *lehetséges értékei* előtt, azon esetleg még nem jelentkező lelki kincsek előtt is, amelyek a megtérés kegyelemben gazdag útján bárki számára elérhetők. Isten akarata az, hogy mindnyájan hozzá találjunk. Ha ennek tudata irányítja cselekedeteinket és embertársainkhoz való viszonyunkat, megadván nekik a feltehetően létező, de csak alvó rügyként rejtett (bár talán soha ki nem bomló) belső gazdagságuk miatti tiszteletet is, akkor esetleg magunk is hozzájárulhatunk szerényen a megváltás kiteljesedéséhez.

Bizony hosszú út vezet idáig. Nagy hitünk kell legyen ahhoz, hogy képesek legyünk eszerint élni. Túl gyengék vagyunk mi, mintsem hogy felsőbb segítség nélkül ezt megtehetnénk. De – mint Jézustól tudjuk – ha hittel és kitartóan kérjük, minden lelki segítséget megkapunk. Így talán képesek lennénk javítani valamit a világon, napjaink pedig a helyes életből fakadó lelki békében telnének.

2005. június

A szabadság gátjai

A *szabadság* talán a legtöbb vággyal és varázssal megáldott szavunk. Különösen azok részére, akik megismerték, mi az elnyomás. Számomra, amikor a diktatúrából sóvárogtam utána, úgy tűnt, olyan, mint a lélek szárnyaló lebegése a világ sötét valósága fölött.

Már korábban is voltak elképzelések egy igazságosabb földi berendezkedésről, de a *társadalmi szabadság* képzetét a *fény századának* nevezett 1700-as évek szülték meg, eszméje ekkor kezdett terjedni a világban. Nálunk, magyaroknál is sokan fizettek életükkel, vagy legalább fizikai *szabadságukkal* (azaz börtönben töltött éveikkel) érte. De valahogy mégsem tudott soha megvalósulni. József Attila – aki már sejtette, mit jelent a *fasiszta kommunizmus* – a szép emberi rend születését remélte tőle. Vajon most, a szovjet típusú világrendszer bukása után, legalább egyenesben vagyunk-e már? Sajnos, úgy tűnik, hogy nemcsak a „bőség kosarából” nem vehet „mindenki egyaránt”, nemcsak a „jog asztalánál” tolakodók között nem kaphat helyet bárki – mint Petőfi szerette volna –, hanem a rend és a szép emberi világ is, ahol a „lelkünk honos” lehetne, távoli vágykép csupán.

Talán az elvárásainkkal van baj. Olyasmit kívánunk a világtól, amit természeténél fogva nem tud teljesíteni. Hiszen hol valósult meg – egy másodpercre bár! – a francia forradalom hármasszava? Vagy melyik ország, melyik társadalom mondhatta el magáról, hogy a három közül legalább az egyik valóban érvényessé vált benne egy ideig? A szabadság, egyenlőség, testvériség hangoztatása mindmáig propagandafogásnak bizonyult. Ha valahol kevesebb a korlátozás, nem oly látványosak a társadalmi különbségek, viszonylag békésebb a légkör, az még távolról sem jelenti a beteljesülést.

A polgár ma, ha van rá pénze, szinte korlátlanul mozoghat a világban, és amíg nem sért vele törvényt, elvben azt mond és tesz, amit akar. Ez a *külső szabadság*, amely akkor tekinthető teljesnek, ha birtokosa nem kényszerül arra, hogy a fenntartásához szükséges pénzt maga keresse meg.

Van azonban egy *belső szabadság* is, a léleké, amelyről – különösen manapság – sokan hajlamosak vagyunk megfélemleni. Ez nem társadalmi vívmány: ez az Istentől kapott szabad akaratunk. Ennek révén hozzuk erkölcsi döntéseinket. Azt mondhatjuk, hogy minden döntési folyamatnak ez a szíve: itt dől el, milyen értéktartalmú cselekvéseket választunk.

Elvileg kell bennünk legyen egy – jórészt talán megfogalmazatlan – tudás arról, hogy milyen magatartás felel meg emberi mivoltunknak, mert hiszen alapvetően erkölcsi lények vagyunk. Amennyiben valóban birtokában vagyunk a *helyesről* való tudásnak, és él bennünk az a késztetés, hogy életünk ezzel összhangban legyen (vagyis működik a lelkiismeretünk), akkor döntéseink meg fognak felelni emberi természetünknek. Külső kényszerek, másoktól sugallt hamis nézetek, a világhoz kapcsolódó érdekeink persze eltéríthetnek ettől. De ha minden ezzel járó, bennünket kívülről fenyegető hátrány vagy éppen veszély ellenére amellet döntünk, amit egész *belső* énünkkel helyesnek tartunk, akkor egy felejthetetlen és összehasonlíthatatlan szabadságélményben lesz részünk. Mert hiszen igazi önmagunk megélése az igazi szabadság. A *külső szabadság* önmagában értéktelen, ezért – rendelkezünk bármily sok lehetőséggel – *belső* vezérlés nélkül üres és értelmetlen marad az életünk.

Mind biológiai lényünk, mind pedig lelkünk igen bonyolult rendszer. A rendszerek szakértői szerint egy ilyen építmény csak akkor életképes, ha nyitott marad: ha kívülről megkapja mindazt, amire léte fenntartásához szüksége van. Azért táplálkozunk és lélegzünk, mert szervezetünk így szerzi be a szükséges anyagot és energiát. E nélkül leépülésre, pusztulásra lenne ítélve. És a lelkünk? Az vajon hogyan lélegzik, honnan veszi az őt éltető táplálékot bennünket emberré tevő működéséhez? Abból élne csupán, amit a közvetlen külvilágunk, vagyis a többi ember, a társadalom az ő számára nyújtani tud? De hiszen a

társadalom ugyancsak nyitott rendszer – szellemi szempontból is! Léteznie kell tehát egy mindnyájunktól független erőforrásnak, amelynek kisugárzása élteti a lelkünket, s teszi lehetővé közös megmaradásunkat. Ha az emberiség elzárja magát ettől a forrástól, nem kerülheti el az erkölcsi pusztulást. Erkölcs nélkül pedig nem sokáig lesz „emberiség”. A léleknek ma elterjedt lebecsüléséből következő leépülés jelei kétségtelenül már észlelhetők: bensőnk értéket felismerő, de kiveszőben levő képessége helyébe a valóság felszínén futkározó ész próbál támpontokat keresni, de az igazság sokféleségét látván a világban, úgy véli, hogy minden viszonylagos. A ráció erkölcsótlékként azt próbálja felmutatni, amit a társadalmi gyakorlat igazol; számára ezen a téren is „demokrácia” van: amit többen helyesnek tartanak, azt mindjárt követendőnek is nyilvánítja. Ezen az alapon jönnek létre a téves döntések és a belőlük következő, embervoltunkkal össze nem egyeztethető cselekedetek. Ez maga a bűn. Miatta belső szabadságunk élményének a lehetősége mindjobbban elenyészik.

Sokaktól kétségbevonat, pedig kétségtelen igazság: emberként (és emberiségként) való megmaradásunk attól függ, hogy kapcsolatban tudunk-e maradni Istennel, aki számunkra az egyedüli kimeríthetetlen lelki energiaforrás. A Vele való együttműködésünk nélkül kisiklik lábunk alól a talaj, elveszítjük az önmagunkra találás lehetőségét, és ezzel sokat sóvárgott nagy kincsünket is: a szabadság élményét.

Vajon miért van az, hogy ez a kapcsolat – a mi hibánkból, hiszen lemondunk arról, hogy megszólítsuk Őt – alig működik? Próbáljuk meg felvillantani a legfontosabb okokat.

– A legkényelmesebb megoldást választjuk: együtt úszunk a közvélemény anyagias árával, és nem fárasztjuk magunkat azzal, hogy gondolatainkat egy kissé magasabbra emeljük.

– Az utóbbi két-három évszázadban, mióta mindentudónak tartott eszünket megkoronáztuk, sokunk számára szégyennek számít a hit a Teremtőben, a Mindenhatóban, a Megváltóban; inkább úgy véljük, hogy saját mindenhatóságunkkal magunk tudunk majd egy emberibb világot teremteni, és saját erőnkől képesek leszünk önmagunkat megváltani.

– Ha ott rejlik is bennünk a sejtélem, hogy nem csak a látható világ létezik, igyekszünk nem foglalkozni a gondolatával, mert esetleg kizökkentene bennünket földi igényeinkkel való kiegyezésünk kényelméből. Mert a választáskor nem Isten, hanem a világ mellett döntöttünk, és immár nem akarunk semmiről lemondani belőle. Ahelyett, hogy legalább megpróbálnánk, eleve nem hisszük el, hogy földi ragaszkodásainknak az értékek alapján történő megválogatásával csak szebb lehet számunkra a világ.

– Meglehet, hogy jelenlegi viszonyulásainkat szívesen átértékelnénk, de ez okvetlenül maga után vonná személyes múltunk kielemezését is. Márpedig túl nehéz lenne beismerni magunk előtt életünk ferdeségeit, és érdeme szerint bűnként kezelni olyasmit, amit eddig természetesnek tartottunk.

– Isten számunkra oly távoli és személytelen, hogy képtelenségnek érezzük megszólításának a gondolatát is. Inkább csak tudjuk, hogy van, mintsem éreznék is ezt.

– Istenben hiszünk, de könnyőreletességét oly végtelennek gondoljuk, hogy szerintünk akkor is megbocsát majd mindent, ha mi esetleg semmit sem vagyunk hajlandók megbánni. Ezért úgy gondoljuk, hogy – legalább amíg nem közeleg az óra – büntetlenül ki is kapcsolhatjuk az életünkből.

– Azt hisszük, hogy Isten egyénre szabott: mindenkinek megvan a maga istene. Ezért okosabbnak tartjuk magunkat a hagyományos keresztény egyházak kollektív bölcsességénél, és úgy teszünk, mintha annyi igazság lehetne, ahány személy. Ezzel a racionális világ relativisztikus felfogásával helyettesítjük a hitet, ezért hiábavalóan várunk az élő Istentől segítséget. Hiszen nem Hozzá fordulunk.

Istennel kapcsolatos igazság csak egy van: Jézus helyesen értelmezett tanítása. A helyes értelmezés több vonatkozása is vita tárgya a keresztény felekezetek között, de igen kétséges,

hogy a legigazabbra éppen az újabb „keresők” fognak majd rátalálni. Sokkal valószínűbb, hogy a félremagyarázások így is túl nagy száma gyarapodik majd újabb agyszüleményekkel.

Zárszóként az Újszövetségből, erkölcsi-lelki életünk alapdokumentumából idézek egy részt, amely a szabadságról szól. Azt hiszem, ezt igen nehéz lenne félreérteni:

„Jézus a benne hívő zsidókhoz fordult: *«Ha kitartotok tanításomban, valóban tanítványaim lesztek, megismeritek az igazságot, és az igazság szabaddá tesz benneteket.»* «Ábrahám utódai vagyunk – felelték –, s nem szolgáltunk soha senkinek. Miért mondod hát, hogy szabadok lesztek?» Jézus így válaszolt: *«Bizony, bizony mondom nektek: mindenki szolgál, aki bűnt követ el.»*”(János 8,31-34)

Mai keresztés vitézek

Ecce homoszexuális

Az utóbbi időben nagy port vert fel Svédország-szerte egy homoszexuális fotósnő Jézus életéből vett részleteket ábrázoló „alkotásainak” kiállítása, és különösen az, hogy erre éppen az uppsalai evangélikus (lutheránus) székesegyházban került sor. Úgy tűnik, hogy az emberek nagyobbik részének (egy közvélemény-kutatás szerint 70 százalékának) nemtetszése, sőt felháborodása következtében a másutt is tervezett (például jönköpingi és malmői) hasonló rendezvény elmarad, bár egy göteborgi papnő újságban úgy nyilatkozott, hogy kívánatosnak tartaná, ha a képeket e város székesegyházában is meg lehetne tekinteni.

A kiállítás *Ecce homo* címe a képek tartalmának mélyen emberi voltát hivatott sugallni, amelyeken leszbikusok, buzik, bőrbe öltözött (inkább: vetkezett) szadomazochisták láthatók. Van, ahol Jézust és a vele levőt is meztelen, merevedésnek indult hímtagú férfiak jelenítik meg. Az első képen egy modern angyal jelenik meg két nőnek (akik közül legalább az egyik szükségszerűen Mária), kezében kémcsővel, mely nyilván a mesterséges megtermékenyítéshez szükséges ondót tartalmazza. Ez az *angyali üdvözlet*. Másutt a szalmán fekvő gyermek Jézust négyen veszik körül: két férfi és két nő, ami az előbbivel összevetve talán azt hivatott sugallni, hogy a világra jötte eme négy, egymással heteroszexuális kapcsolatban nem levő ember tudomány segítségét is igénybe vevő közös erőfeszítésének az eredménye.

Jézus a képeken ennek az aberrált társaságnak a része, bár sok jegyet megőrzött hagyományos külsejéből. Az utolsó vacsorát ábrázoló képen például csak a lábán levő magas sarkú női cipő utal szimbólumszerűen arra, hogy az ostyaszerű fehér valamit magasba emelő ember maga is perverz, nemcsak a környezete.

A kiállítást a neves egyetemi központ, Uppsala székesegyházának a dékánja támogatta, de jóváhagyta az uppsalai érsek is, aki az (evangélikus) államegyház feje. Minden kiállított képhez a Szentírás egy-egy részletét csatolták.

A kibontakozó vitában a rendezvény és a képek minden támogatója és híve összehangoltan igyekszik elterelni a figyelmet arról, hogy itt valójában Jézus és a Szentírás perverz lealacsonyítása, nevetségessé tétele, a bibliai idézeteknek tartalmukkal és szellemükkel össze nem egyeztethető, de vallásosként prezentált alkalmazása, ezáltal a kereszténység meggyalázása történik. Közülük mindenki a homoszexuálisok emberi voltára összpontosít. Szerintük ezek a képek velük szemben megértést, együttérzést, sőt rokonszenvet kellene valamennyi nézőben kiváltanak, és annak elismerését, hogy a hajlamaikat kiélő szexuális aberránsok semmiben sem különböznek a társadalom bármely más, normális nemiségű tagjaitól. Aki pedig viszolyg a képektől, vagy éppenséggel elítéli őket, az a homoszexuálisok előítéletekben gazdag ellensége, emberi jogaik demokráciát ellenző, majdhogynem embertelen megkérdőjelezője.

Nem egészen világos, milyen célt szolgál ez a figyelemnek a lényegről való elterelésére irányuló törekvés. Az sem, hogy miért van ez a hisztéria a homoszexuálisok körül, hiszen Svédországban senki nem akadályozza őket ösztöneikre szabott életvitelükben, hivatalosan össze is házasodhatnak (akárcsak Dániában és Hollandiában⁴), egyes lutheránus papok a templomban Isten nevében megáldják terméketlen kapcsolatukat, és valószínűleg rövidesen az örökbefogadás jogát is megkapják, tekintet nélkül arra, hogy milyen lelki hatással lehet a gyermekre egy ilyen természetű – számára szükségszerűen társadalmi modellként szolgáló – együttélés.

⁴ A megírás óta eltelt években Kanadától Svájcig számos országban törvényesítették a homoszexuálisok kapcsolatát.

Amikor a kiállítást követően a pápa közölte, hogy a hozzá éppen látogatóba készülők uppsalai érsekkel nem kíván találkozni, az érsek, aki régi tevékeny szociáldemokrata, a pápa elzárkózását távolról sem erkölcsi állásfoglalásként értelmezte, hanem – gyakorlott politikai érzékkel – a svéd ügyekbe való beavatkozásnak minősítette.⁵ A két állami tévécsatorna egyike az őt ért támadások miatt együttérző interjút közölt vele. Itt az érsek a kiállításról úgy nyilatkozott, mint alkalomról arra, hogy közösen elgondolkozzunk az élet és a világ dolgai fölött. Mert ha úgy gondoljuk, hogy ismerjük az igazságot – mondta –, akkor ez azt jelenti, hogy merevekké váltunk, betokosodtunk, de ha minden irányba nyitottan beszélünk róla, akkor van rá lehetőség, hogy előre haladjunk. Ez a megfogalmazás lényegében azt jelenti ki, hogy következetesen érvényes igazságok nincsenek, ezért Jézus és a Biblia igazságait is folyamatosan át kell értékelnünk a kor követelményeinek megfelelően. Ez beleillik azon, több egyház berkeiben is mind népszerűbb liberális nézetek sorába, melyek szerint Isten az emberekkel szembeni elvárásait az emberek igényei után igazítja.

Az állami televízió másik csatornája telt termű vitaműsort rendezett a kiállítás kapcsán, ahova különböző más vallások képviselőit is meghívták. A műsorvezető vigyázott arra, hogy minden nézet egyenlő súllyal jelentkezzen, és az összkicsengés ne legyen más, mint a homoszexuálisokkal való együttérzés szükségessége. Maga az érintett csoport is képviselte magát, fő szószólója az államvallás azon papjainak egyike volt, akik nyíltan vállalják homoszexuális mivoltukat.

Egy fiatal hölgy a műsorban felvetette: a tolvaj tette másoknak árt, a gyilkos másoknak árt, de kinek ártanak a homoszexuálisok? (Taps a teremben.) A kérdésben rejlő felfogás tipikus jelensége a Nyugatról terjedő szélsőséges liberalizmusnak: kizárólag az a cselekedet, magatartás ítélnélhető el, amely másoknak (inkább csak fizikailag és anyagilag, mert a lelki sérelmek nehezen kimutathatók) árt. Ez az erkölcsi vonatkozások jogi kérdéssé való átalakításának, jogi kérdésre való leszűkítésének tipikus tünete. Ez csak látszólag erkölcsi, valójában politikai állásfoglalás, mert az emberi magatartást társadalmi haszna vagy kára alapján ítéli meg. Aki a lélek kérdését itt egyáltalán fölveti, az a társadalom politikai szféráján kívül (is) akar (mer!) gondolkodni, ezért sokan igyekeznek azonnal konzervatívnak, antidemokratikusnak, társadalomellenesnek, sőt emberellenesnek kikiáltani. Ez valójában az erkölcstelenség terrorja a társadalom fölött.

Tudom, hogy sokak számára érthetetlen, vagy nem elfogadható, mégis tény: nem azért vagyunk a földön, hogy fenékgig ürítsük az élvezetek poharát, hanem azért, hogy megtaláljuk azt az utat, amely Istenhez vezet. Ez felel meg igazi emberi valónknak, és ez egyáltalán nem zárja ki a természetes, méltóságunkkal és erkölcsi érzékünkkel összeegyeztethető földi örömeink lehetőségét.

A homoszexualitás a nemiség természetellenes megjelenési formája, hiába érvelnek sokan például azzal, hogy a rá való hajlam veleszületett, így embervoltunk természetes tartozéka. A pederasztia (ahogy Svédországban mondják: pedofília) való hajlam is veleszületett, mégis legtöbbször betegesnek mondják, csupán azért, mert a partnert itt kiszolgáltató kiskorúak jelentik. Kétségtelen, hogy emiatt a pederasztia veszélyesebb, de önmagában véve a két hajlam között a természetesség szempontjából semmi lényeges különbség nincsen. Ezért érthetetlen a homoszexualitás társadalmi megdicsőülésének az a tendenciája, amelynek napjainkban tanúi vagyunk, és amelynek során az ilyen kapcsolat lassan egyenértékűvé válik a férfi és a nő szövetségével, ami a család értékének társadalmi méretű mérhetetlen lebecsülését bizonyítja.

A homoszexuális hajlamok kiélése erkölcsileg éppúgy tévút, mint a pederasztia. A bűn tulajdonképpen azt jelenti, hogy tévúton járunk, mert letértünk arról az útról, amely igazi célunk felé vezet. És nem segít az, ha valaki úgy keres öngazolást, hogy Jézust a saját

⁵ II. János Pál pápa nemsokára mégis fogadta a svéd lutheránus egyház vezetőjét.

szintjére próbálja aljasítani, bizonyítandó, hogy az igazi út azokon a sötét üregeken át vezet, amelyekben ő tántorog.

Találkoztam már olyan véleménnyel, mely szerint a homoszexualitás természetes voltát bizonyítja az a tény is, hogy a jelenség állatok körében (például teheneknél) sem teljesen ismeretlen. A társadalom erkölcsi felfogása – mint azt az előbbieken említettek is bizonyítják – valóban az állati szint felé közeledik. Ennek a tendenciának az élharcosai között egyházi személyek is találhatók. A leggroteszkebb az, hogy ők is hívő kereszténynek nevezik magukat, és mások lelki irányítóiként működnek.

Az ezredforduló remélhetőleg némi változást hoz majd Svédországban. Ettől az időponttól ugyanis az evangélikus vallás megszűnik államvallás lenni, és az egyház így elnyeri talán a maga ügyei fölötti teljes rendelkezés jogát. Eddig a kormány nevezte ki a püspököket és az érseket, beleszólt az egyház életébe, és több kérdésben nyomást gyakorolt rá. Az ország vezetése az utóbbi hetven esztendőben szinte folyamatosan szociáldemokrata volt, márpedig a szociáldemokrácia szellemisége lényegében ateista, és a félremagyarázott demokrácia ürügyével – mint minden liberális is – az erkölcsi relativizmust propagálja. Ha a helyzet valóban megváltozik, akkor – bár az állam által erre a célra szabályszerűen beszédett adóból eredő támogatás megszűnése anyagi bizonytalanságot eredményezhet – talán több szavuk lehet majd azoknak az evangélikus híveknek, papoknak és egyházi vezetőknek, akik az erkölcs és a hit tisztasága mellett törnek lándzsát, és nem hagynák azt alávetni különféle ideológiáknak.⁶ Reménykedjünk, hogy nekik sikerül majd eltávolítaniuk azokat, akik a züllöttség támogatásával nemcsak egyházukat, hanem az egész társadalmat a züllés útjaira terelgetik.

1998. október-november

⁶ Miután az evangélikus egyház és az állam szétvált, a helyzet lényegében változatlan maradt. A svéd egyházat ma is Karl Gustav Hammar, a fotók templomi bemutatását engedélyező főpap vezeti. 2006 márciusában dőlt el, ki lép ősztil a helyébe. Anders Vejryd Svédország hatvankilencedik érseke lesz, és az első, akit az egyház választott, nem pedig a kormány nevezte ki, mint valamennyi elődjét.

Mai keresztes vitézek

Amikor az ember egy bő évtizede kezdte belátni, hogy a XXI. évszázad a terrorizmus százada lesz, még nem gondolt a globalizációra. A terrorizmuséra sem. Gondolatmenete arra a tényre épült, hogy a nemzetközi jog és a mögötte álló hatalmak számára fontosabb a határok érinthetlensége, sőt gyakran a belső status quo is, mint a mások uralma alatt élő népek szabadsága és joga a megmaradásra. Ezért ezek a (kisebbségben élő) népek jogaik elismertetését csak partizán jellegű akciókkal próbálhatják kierőszakolni, amelyeket általában terrorizmus néven foglal össze az uralmi rendszerének etnikai jellegét mind jobban leplezni igyekvő – francia mintára létrejött és egyetemesen elterjedt – nemzetállam.

A nemrégben New York-ban és Washingtonban történtek a terrorizmus globalizálódását bizonyítják, és feltehetően hozzájárulnak a másik, az Amerika által szorgalmazott és a világ nagy része által – számos térségben jelentkező igencsak lesújtó társadalmi következményei miatt – tehetetlen gyanakvással vagy éppenséggel kétségbeesetten szemlélt ideológiai és gazdasági globalizáció folyamatának a felgyorsításához.

Miután az amerikai elnök meghirdette a terroristák ellen az új keresztes háborút, akik az Egyesült Államok esetében a szélsőséges arab mohamedánok közül verbuválódtak, többen felkapták a gondolatot, és vallásháborúról kezdtek beszélni. Azóta sokan bírálták ezeket a kifejezéseket, hivatalos helyeken már nem is használják őket, inkább az iszlám békés jellegét emlegetik, mégsem véletlenül röppentek fel, és íveltek a köztudatba. Végül is azt sugallják, hogy a pogány muzulmánok előretörését a hit nevében visszaszorítani, és a Szentföldet tőlük visszaszerezni igyekvő keresztesek örökösei vagyunk. Hiszen nem nehéz a kialakult helyzetet az európai-amerikai kereszténység és a muzulmán világ közötti konfliktusként azonosítani. Mi, európaiak, felzárkózunk az amerikaiakhoz (amint az a kontinens országai vezető politikusainak nyilatkozataiból teljesen egyértelmű), hogy megvédjük „keresztény társadalmaink” közös értékeit, mindenekelőtt azt, amit a legnagyobbnak tekintünk: a szabadságot. Így leszünk valamennyien – Atlanti óceánon innen és túl – keresztes vitézekké, a hit harcosaivá.

Vajon miféle keresztes vitézek vagyunk?

Az Aftonbladet című stockholmi újság honlapján ez év augusztusában három napon át öt, a hitre és a vallásra vonatkozó kérdés várta a látogatót. A leadott „szavazatok” száma kérdésenként 13.000 és 14.000 között változott, vagyis – noha a résztvevők nem képeztek egy közvélemény-kutatás megbízhatóságát szavatoló ún. reprezentatív csoportot – az eredmény figyelemreméltó információt hordoz. A válaszadóknak több mint a fele (54,5 %-a) nem hisz Istenben. Ennek ellenére ugyanilyen arányban hisznek a halál utáni életben, és majdnem 61%-uk a természetfölötti erőkből. Az utolsó előtti kérdés az imádkozás gyakoriságára vonatkozott; soha nem imádkozik a kérdésre választ adók 58,7 %-a, tehát az Istenben hívők egy része sem. Végül az ötödikre adott válaszokból megtudhatjuk, hogy 47,5 % egyáltalán nem gyakorolja a hitét, és csak 11,2 % teszi ezt szívesen a templomban.

Kétségtelen – mindennapi tapasztalataink is igazolják; például a svédországi magyarok zömével nemigen találkozhatunk az Úr házában –, hogy ezek a számok jellemezzék bennünket, úgynevezett európai keresztényeket, jellemzik keresztény mivoltunk mértékét, még ha a különböző országokban némileg eltérő is (esetleg jobb) a helyzet. Az is tény, hogy az amerikai közvélemény-kutatások eredményei szerint az ottani emberek jóval vallásosabbak a svédországiaknál.

Az európai jellegű civilizáció kinyilvánítottan legnagyobb kincse a szabadság, amely alapvetően az egyén szabadsága; ez a társadalom az individuum nézeteinek, véleménynyilvánításának, életmódjának korlátolatlanágát és korlátlanágát védelmezi. Parttalan szabadság ez, amelynek sokarcú és egyenértékűnek nyilvánított megnyilvánulásai helyet

kapnak az ugyancsak mind parttalanabbá váló „multikulturalizmus” kereteiben, és csak akkor lesznek botránykövé, ha egy bizonyos szinten túl zavarják a társadalom rendjét, működését, vagyis ha törvénybe ütköznek. Ezért a bűn ma alapvetően mást jelent, mint a hagyományos (istenhiten alapuló) értékrend szerint: ma nem erkölcsi, hanem jogi fogalom. A gondolatban elkövetett, a titkos, a magunk ellen irányuló, önmagunkat is megalázó bűnnek a fogalma nemigen létezik a világ többi része felé példaként öntetszelgő „szabad világ” számára. Nem véletlen, hogy a modern szabadságfogalom lényegében egy új világnézettel párhuzamosan jelent meg, amelyben az ember önmagát helyezte a mindenség középpontjába, ezért Istent mindinkább csak az emberi szabadságot korlátozó, tehát ellenséges tényezőnek tekinti, és azt hiszi, hogy „szabadulni” tud tőle, ha tagadja létét.

Következésképp kultúránk ma már csupán nyomokban keresztény, ezért a „keresztes háború” kifejezés használata csak hangulatkeltésre szolgált, hogy az adott politikai helyzetben a vezetők cselekvési szabadsága számára az emberekben célzottan keltett érzelmi-indulati változások gerjesztésével a hátszínre biztosítsa.

Hitéletünk sekélyességében, igénytelenségében sokkal több, sokkal nagyobb istentelenség rejlik, mint amilyenről a felmérések árulkodhatnak. Vagyis funkcionálisan még kevésbé vagyunk keresztények, mint statisztikailag. A szabadság nevében elvetettük az erkölcsi értékeket és a hitet, de rászabadítottuk rációinkat önmagunkra és a világra, ezzel próbálván megtalálni a cselekvés földi érdekeinknek megfelelő útjait. Hosszú gyeplőre eresztett eszünk túlszaladt értelmünkön, és azt képzeletben, hogy ő lehet a vezér. Életünk vezére. Ettől a magukat istenhívőnek vallók sem maradtak érintetlenek. Kétségtelen, hogy az ész értéksemleges jellegéből következik az értékek korunkat jellemző tökéletes zavara, amely a Nyugat erkölcsi hanyatlásának és civilizációs válságának általános tünete. Az istenített szabadság nevében tépi ki testéből és gyilkolja meg az anya – törvényesen és orvosi közreműködéssel – saját magzatát. Ennek nevében „segítenek” mind több országban a „halni akaró” idős embereknek. Ennek ürügyén folyik széles körű leértékelő, sőt lejárató kampány minden természetes emberi közösség, de különösen a társadalom alapja, a család ellen, például a szexuális szabadság ideológiailag alátámasztott reklámozása, a házastársi hűség anakronisztikusként való beállítása, a gyermek szabadsága mértékének a szülők felelősségével és gyermek éretlenségével össze nem egyeztethető túlhajtása, az egyeneműek fajtalankodásának a férfi és a nő kapcsolatával való – immár sok helyen hivatalos – egyenértékűsítése által. Úgy gondolván, hogy ezzel biztosítja népszerűségét és ezáltal fennmaradását, egyik-másik keresztény egyház is igyekszik „modernizálódni”, vagyis az általános liberalizálódás folyamatába illeszkedni. Mintha a Tízparancsolat napjainkra idejét múlta volna, olyan Istent állítanak az emberek elé, aki mind igénytelenebbé válva, alkalmazkodik azok elvárásaihoz. Kényelmes lelki életet kínálnak, mivel erre van legnagyobb kereslet. Papjaik készek Isten nevében megáldani a homoszexuális párok „frigyét”, részt vállalva ezzel mind Istennek, mind pedig az emberi élet alapjainak a megcsúfolásában. Észre kell vennünk, hogy e vallások híveinek (sőt papjainak) is mind kevesebb közülük van a kereszténységhez.

A nyugati társadalom a „modern világhoz” ezután csatlakozóknak szánt ajándékok közé eltorzult értékrendjét, hamis látásmódját is oda szándékszik csomagolni.

Az iszlám népek ugyanazt az Isten imádják (bár másképpen), mint mi – hiszen Isten csak egy van. Minden vallás követői közül ma valószínűleg az ő hitük a legszilárdabb. A világ vezető hatalmának, az Egyesült Államoknak megkerülhetetlen, elháríthatatlan globalizációs törekvése, a nyugati újpogányság őket is bekebelező terpeszkedésének a lehetősége legalább olyan ellenszenvet kelthet bennük, mint az összes többi tényező, amelyet az elemzők még ehhez a jelenséghez szoktak kapcsolni. Nem véletlen, hogy a mohamedán fundamentalista mozgalom és a heveny amerikaellenesség 1979-ben jelentkezett először Iránban, visszahatásként arra, hogy a sah előzőleg „nyugatosítani” próbálta az országot.

Lehet tehát vitatkozni azon, hogy vajon ki kinek üzente meg előbb a háborút. Ettől függetlenül sajnálatos minden ember idő előtti halála, különösen a nem rosszhiszeműeké. Nem valószínű azonban, hogy a Világkereskedelmi Központ és a Pentagon – a két korántsem véletlenül kiválasztott célpont – alkalmazottai a másik fél számára is olyan ártatlan áldozatok, mint ahogy azt Amerikában megítélik. Ne akarjunk két különböző mércét használni. Hiszen még nincs hatvan éve – s ez a történelemben igazán nem nagy idő –, hogy angol és amerikai repülőgépek egy éjszaka rommá bombázták Drezdát, és kioltották több mint százezer polgári lakos, köztük öregek, nők és gyermekek életét. Ha az atombombától eltekintünk is: ugyanennyi áldozata volt Tokió egyik „hagyományos” éjszakai bombázásának is. Nem valószínű, hogy az akkori halottak többsége bűnösebb lett volna a maiaknál.

Az Egyesült Államok – különös tekintettel nagyhatalmi pozíciójára – nem engedheti meg magának, hogy illő válasz nélkül hagyja azt, ami történt, és természetes érdeke, hogy a hasonló akcióknak elejét vegye. Nyilvánvalóan nem hagyja kihasználatlanul azt a lehetőséget sem, hogy most tovább erősítse befolyását a világban. A harcias hangot mintha kissé megilletődötten vette volna mindenki tudomásul, és különösen Európa politikusai igyekeztek együttérzésüket és együttműködési készségüket számos formában, egyértelműen és többszörösen kinyilvánítani.

Ez az udvariasan szólva eltúlzott magatartás korántsem egyezik Európa minden polgárának az álláspontjával. Svédországban sem sodródik mindenki együtt a „reálpolitikával”. Jan Guillou, aki a kortárs svéd irodalom egyik legolvasottabb szerzője, szeptember 14-én, az áldozatok emlékére nemzetközileg megtervezett három néma perc beköszönte előtt kisietett a göteborgi nemzetközi könyvkiállításról.

„Ez az egész csak képmutatás, amiben én nem akarok részt venni” – mondta. „Az Egyesült Államok korunk legnagyobb tömeggyilkosa. Csak a Vietnámban és az azzal határos délkelet-ázsiai országokban folytatott háború négyemillió életet követelt. Svédországban egyetlen perc csenddel sem adóztak nekik. A mostani néma percek leleplezik azt a kényelmetlen tényt, hogy különbséget teszünk emberélet és emberélet között. Ez a maga nemében egyedülálló megrendülés, amely akkor jelentkezik, amikor az USA-t sújtja valami, nagyon ízléstelen.”

Az amerikai elnök a jó és a gonosz világméretű harcaként jellemezte a konfliktust, amelyben a világ az ő személyes vezetésével győzni fog. Az előbbieken elmondottak kétségtelenül bizonyítják: sajnos távol állunk attól, hogy akár társadalmunkat, akár magunkat, embereket, akik tagjai vagyunk, erkölcsi értelemben valóban jóknak nyilváníthassuk. Ezért megállapíthatjuk: az európai-amerikai civilizációnak a jó megtestesüléseként való beállítása szemenszedett hazugság. A jó és a rossz minősítő ellentétpárja itt érdekeket szolgáló, politikai tartalmú és célzatosságú jelképe az adott helyzetnek.

Végeredményben azt mondhatjuk, hogy a lényegét tekintve a világ úgy megy tovább, ahogy szokott. Sokan úgy hiszik, hogy az egyesült emberiség sokkal jobb lesz, mint egy szétagolt. Ki tudja? Lehet, hogy a globalizáció megszeli a „emberarcúvá” tehető. De az bizonyos, hogy mindnyájan csak retteghetünk egy olyan globális világtól, ahol az emberek lelkében és a társadalom életében nem kap méltó helyet Isten, aki nélkül előbb-utóbb teljesen elfelejtünk erkölcsi lényekként viselkedni.

2001. október

A betiltott sál

Talán soha nem pendült még ennyire egy húron a francia kormányzó pártszövetség (az UMP – a Népi Mozgalom Uniója) és szocialista ellenzéke, mint a „sáltörvény” megszavazásakor. A „laicitás” elvének a „Köztársaságban” történő alkalmazását vizsgáló bizottság javaslata alapján betiltották a „feltűnő” vallási jelek: a nagyobb méretű feszület, a zsidó férfiak fejfedője (a kipa), valamint a mohamedán nők fejét borító sál viselését az iskolákban⁷. Egy diszkrétén megbúvó kereszt, Dávid-csillag vagy mohamedán medál hordása megengedett. A törvényt ez év február 10-én első olvasatban fogadta el a francia képviselőház jelenlevő tagjainak (az 577-ből tizenkilenc éppen hiányzott) 88 százaléka. A március 4-i szenátusi szavazáskor ez az arány 93 százalék volt, de itt 25-en hiányoztak a 321-ből.

Az egész ügy kiindulópontja a mohamedán fejkendő miatti némely iskolai felzúdulás volt. Az említett vizsgálóbizottság minden közhivatalra, sőt a közhivatalokkal versengő magáncégekre is kiterjesztendőnek nyilvánította a viselet tilalmát. A bizottság vezetője, Bernard Stasi sietett kijelenteni, hogy munkájuk nem a franciaországi mohamedán közösség ellen irányul; céljuk az, hogy valamennyi vallás számára egyenlő feltételeket biztosítsanak. A javasolt törvény azt szolgálja – mondta –, hogy a különböző vallásokhoz tartozó emberek „együtt tudjanak élni a hivatalokban”. Az UMP parlamenti csoportjának vezetője is azt nyilatkozta, hogy az általuk hozott törvény „a megbékélés törvénye”, amely „miközben megengedi a vallási hovatartozás diszkrét kinyilvánítását, határt szab a térítői buzgóságnak”.

E szövegek alapján a franciaországi belpolitikai helyzetről akár vallásháborús képzeteink is támadhatnának, ha nem lenne közismert, hogy a tervezett jogszabály ellen valamennyi keresztény felekezet, valamint a zsidó és a mohamedán papság is egyhangúlag tiltakozott. Az a képzelgés pedig, hogy a betiltott tárgyak térítői erővel bírnak – ha valódi lenne – szinte a fetisizmussal lenne határos.

Kérdés, hogy valójában kik azok, akiket ilyen módon kellene megbékíteni?

Lehetséges, hogy nem vallási, hanem etnikai háborgás csillapításáról van szó. Sok francia talán nem tudja elviselni a betakart fejű mohamedán nők látványát, mert az a bevándorlók nagy számát juttatja eszébe. Esetleg őket kell megbékíteni azzal, hogy az állampolgárságot nyert idegenek – legalább külképileg – minél észrevétlenebbül olvadjanak bele a francia társadalomba. Ezt látszik alátámasztani az a tény, hogy Jacques Chirac köztársasági elnök, a sálbetiltási kampány egyik élharcosa, a törvénytervezet kapcsán az integrációs politika újrualapozásának szükségességéről beszélt, valamint arról, hogy a francia nemzeti összetartozásnak vissza kell adni a vitalitását. Mivel Franciaországban az államnemzeti (nem pedig a kultúrnemzeti) felfogás uralkodik – hiszen az ott is keletkezett –, az ország minden polgárát egyformán a francia nemzet tagjának tekintik. Ezek szerint a látható különbségek szelektív megnyirbálásával próbálják a megrendült egységet visszaállítani?

Összetartozást kényszerrel kicsikarni nevetséges próbálkozás. Így csak engedelmességet lehet elérni; ezt mi bőségesen ismerjük a kommunista időkből. Az eljárás kétes értékéről és célszerűtlenségéről az *Unió a Francia Demokráciáért* (UDF) nevű kis párt elnöke így fogalmazott: „Veszélyes az a politika, amely a bevándorolt lakossági réteg társadalomba integrálását egy törvényi tilalomra próbálja alapozni.” Egy másik, ugyancsak nemmel szavazó képviselő megállapította, hogy az elfogadott szöveg „inkább diszkriminál, mint integrál”. A hátrányos megkülönböztetés csak akadálya lehet annak, hogy az érintett emberek közösséget érezzenek a társadalommal, amelyben élnek. Feltehetően ezzel számot vetve,

⁷ A forrásanyagok zöme az AFP hírügynökség világhálóról lehozott szövegeiből került ki. Minden kiemelés tőlem – T. K. A.

Chirac elnök a tiltó törvény ellensúlyozásaként bejelentette egy olyan „független hatósági szerv” létrehozását, amelyet a megkülönböztetés minden formája elleni küzdelem feladatával bíznak meg. Ez valójában éppen az új jogszabály visszavonásának az indítványozásával kezdhetné tevékenységét.

Nagyon úgy tűnik tehát, hogy inkább maga a tilalom, nem pedig az a néhány *feltűnőnek* nyilvánított vallási jel (vajon hány centis nagyságtól mondható ilyenek egy kereszt és hány négyzetcentimétertől egy sál?) akadályozza az integrációt. Mi akkor a velük szembeni kifogás valódi oka?

A választ már a Stasi által vezetett vizsgálóbizottság nevéből is gyaníthatjuk: a francia állam „laicitását”⁸ sértik. Nézzük meg egy kicsit közelebbről, mit jelent ez.

Franciaország szekularizált⁹ voltát egy 1905-ös törvény fogalmazta meg. Ez elválasztotta az egyházat az államtól, és néhány apróbb területi kivételtől eltekintve megtiltotta, hogy az állam a francia birodalom egész területén valamely felekezetet anyagi támogatásban részesítsen. Az elv a IV. Köztársaság alkotmányába (1946) is bekerült: „Franciaország oszthatatlan, laikus, demokratikus és jóléti köztársaság”; a szöveget az V. Köztársaság alkotmánya (1958) is átvette. (Ezekben az időpontokban még Algéria is Franciaország „oszthatatlan része” volt.)

A sálügy kapcsán Chirac elnök kijelentette: „A laicitás a Köztársaság egyik nagy vívmánya. Ez a társadalmi béke és a nemzeti összetartozás leglényegesebb eleme. Nem hagyhatjuk, hogy meggyengüljön.” A Stasi-féle jelentés pedig a laicitásnak, „a köztársasági szerződés sarkkövének” az újrafogalmazását javasolta. Úgy ítélte meg, hogy a mohamedán sál „nem a lelkiismereti szabadság, hanem a közrend kérdésének körébe tartozik”.

Lám, itt túlléptünk a különböző vallású emberek között lehetséges konfliktusoknak az előbbieken említett veszélyén. Vajon miféle közrendet fenyegethet egy ruhadarab?

Raffarin miniszterelnök szerint a sálat azért kell betiltani, mert aláássa a köztársaságnak a szabadságra és az egyenlőségre vonatkozó eszméit.

Ha valaki a laicitás (világiság) tartalmát gyanútlanul annyiban látta volna csupán, hogy az állam a társadalmi funkciókat magára vállalja, és nem részesít egyetlen vallást sem előnyben a másikkal szemben – akkor a sáltörvény ebből a téveszméjéből minden bizonnyal fölébreszti. Amikor egy miniszterelnök a szabadság biztosításának nevezi egy szerény ruhadarab bárhol történő viselésének a megtiltását, az egyenlőség érvényesülésének azt, amikor a tiltás tárgyát úgy választották ki, hogy csak bizonyos csoportot vagy csoportokat érintsen, biztosak lehetünk benne, hogy nem véletlenül hamisít, hazugságai mögött hatalmi érdekek húzódnak. A laicitás valójában ezeknek az érdekeknek gyűjtőneve.

A keresést tovább kell folytatnunk, mert még mindig nem világosak számunkra az összefüggések. Miféle hatalmi érdekekkel lehetnek ellentétesek egyes vallási vonatkozású, végül is több felekezet tagjai által használt tárgyak?

A Stasi-jelentés szerint „a Köztársaság értékeinek összességét a *közösségieskedés* kísértései elé kell helyezni”. A bizottság egyik történész tagja pedig leszögezte: a tét „a személy szabadsága és az a lehetőség, hogy meg lehessen szabadulni annak a csoportnak a befolyásától, amelyikhez az ember tartozik (...), valamint a nemzethez tartozás túlsúlya minden sajátos hovatarozás fölött”.

A mai nemzetállam a középkori királyságoknál jóval központosítottabb hatalom. Az utóbbiak még megengedték, hogy a helyi közösségek a maguk életét éljék; ezt gyakran jelentős kiváltságok is biztosították. Ma a közösségek sajátos, mindenekelőtt önmegtartásukra irányuló igényeikkel akadályozzák a pénz szabad mozgását, így mesterséges szaporítását is.

⁸ Laicizmus: az egyház és az állam kettéválasztását célzó, az egyház hatáskörét a vallási kérdésekre korlátozni akaró irányzat – Bakos Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984, 482. o.

⁹ Szekularizáció: valaminek kivétele az egyházi, lelkeszi hatáskörből és átadása világi, polgári hatáskörbe – Bakos Ferenc i. m. 797. o.

A pénz – mint tudjuk – önmagában véve is hatalom, de hatalmának teljét csak a politikai szférával társulva, legtöbbször annak háttérben működve érheti el. Minden mai központosított hatalom – mint Robespierre-ék óta a francia is – arra törekszik, hogy a közösségek óvó szerepének kiiktatásával közvetlenül az egyénre tegye rá a kezét.

Az istenhit lényegéhez tartozik a közösségi jelleg. Ez nem csupán a vallás együttes gyakorlásából származik, hanem még inkább abból, hogy a közös cél felé vezető helyes út keresésében Isten egymás segítségére is utalt bennünket. A hívő emberek együttese minden hatalom számára a legveszélyesebb közösség, mert nem csupán hagyományokra, közös kultúrára, saját élményvilágra, érzelmi kötődésekre épül, mint a földi megalapozottságúak közül az igaziak, hanem olyan transzcendens értékekre, amelyeket valamennyi világi úrnál nagyobb Úr tekintélye hitelesít. Ezért igyekszik minden szekularizált rendszer (a kommunista éppúgy, mint a nyugati liberális) szétrombolni a közösségeket, mindenekelőtt a vallásiakat, mert csak így tudja a maga uralmát biztosítani az emberek fejében és szívében is. Tevékenységük sikerességét bizonyítja az európai kereszténység erőtlensége, több felekezete szellemének liberális kilúgozottsága, az Istennel szembeni közöny nagymérvű elterjedtsége, és az, hogy az emberek mind nagyobb tömegei a testi-lelki kényelem jegyében törekednek megszervezni az életüket. A társadalom hatékony propaganda-hadjáratának biztatására igyekeznek ledobni vállukról a sorstól kapott, saját, „megismételhetetlen” egyéniségükre szabott keresztet, mintha a nehézségektől meg lehetne szabadulni azáltal, hogy nem vállaljuk őket. És mintha nem éppen a gondokkal való megküzdés adna értelmes tartalmat az életünknek,

A hatalom birtokosai ma (elsősorban a gazdasági háttérhatalom, amelyet ma már szinte minden politikai tényező engedelmesen kiszolgál) a valódi közösségek megtörése, elértéktelenítése érdekében a (gyakran természetellenes) látszatközösségeket támogatják. A „meleg büszkeség” homoszexuális mozgalmainak minden jóérzésű ember gyomrát felkavaró nyilvános provokációi a nyugati világ politikusait egy cseppet nem zavarják, de lám, egy fejen hordott női sálát veszélyesnek, felforgatónak, az emberi békés együttélés akadályának nyilvánítanak. Micsoda farizeusság!

A laicitás a „társadalmi békét” csak egy – főleg világnézeti – uniformizált világban tudja elképzelni. A vallásosság lehetőleg minden megnyilvánulását kitiltja a társadalom nyilvánosságából, és a magánéletbe kényszeríti. Azt kívánna, hogy úgy éljünk, mintha Isten nem is lenne, mintha a földi értékek volnának az ember életútjának egyedüli céljai és jelzőcsillagai. Ma egy világméretű, „globalizált” hatalmi verseny folyik: ki tudja ügyesebben az igazi élet helyett az összkomfortos földi boldogság délibábjai felé terelgetni az embereket. Aki másért akar élni, az tegye észrevétlenül, mert *ezt a másságot* a mássággal szembeni tolerancia harsogó apostolai nem tudják elviselni. A vallásos élet láthatósága nem a másik vallás emberét zavarja, hanem azokat, akik az istentelenség gyakorlatát szeretnék egyetemessé tenni a társadalomban. A laicitás azért erőszakolja a vallásosság nyilvánosság előli eltakarását, hogy a társadalom így mesterségesen kialakított képe az istentelenség természetességét sugallja, például nevelő célzattal a felnövekvő nemzedékek számára.

Miközben vezetői a vallási semlegességről papolnak, a francia állam valójában az ateizmus védnöke. Ezért igyekszik most móresre tanítani a nagy népi vallástalanságtól „feltűnően” elütőket. A bevándorlók beilleszkedése, az integráció, Franciaországban mindenekelőtt a laicitás „értékeinek” az átvételét jelenti. Nem véletlenül szögezi le a Stasi-féle jelentés: „A mohamedánoknak meg kell érteniük, hogy *a világiság egy esély az iszlám számára*”. Feltehetőleg a megmaradás esélye. Már önmagában ez a mondat is bizonyítja (figyeljük meg a benne rejlő fenyegetést!), mennyire nem megalapozatlan a mohamedán világ azon félelme, hogy az ő hitüket is látszatlátra kényszeríti a nyugati „civilizáció”, mint ahogy meglehetősen sikerrel megtette ezt a kereszténységgel.

A Bush által nagy álsággal meghirdetett „keresztes háború” nem a kereszténység részéről fenyegeti a mohamedánokat.

Az iszlám nagy „veszélye”, hogy hívei még példát mutathatnának erős istenhitből nekünk, európai (jó esetben) félkeresztényeknek. Ez nem azt jelenti, hogy mi is mohamedánokká lennénk, hanem – látván, hogy másként is lehet – esetleg valóban megtérnénk: keresni kezdenénk, és talán még meg is találánk keresztény voltunk elveszett másik felét.

Földünk mai társadalmában ténylegesen hadiállapot van. A frontvonal (az igazi) az istenhívő emberek és az istentagadást szító gazdasági-politikai erők között húzódik, és ez utóbbiak nem nyugosznak (a világ nyugati részein szinte minden hatalom az ő kezükben van) a végső győzelemig. A legutóbbi idők franciaországi eseményei ezt látványosan bizonyítják. Ezért az Istent hívók – mert Isten csak egy van, a különböző vallásúak bármennyire eltérő módokon tisztelik is Őt – fel kellene ismerjék, hogy lényegükből (no meg helyzetükből) eredően egymás természetes szövetségesei.

A többször említett vizsgálóbizottság elnöke a saját fontosságukat igencsak átélő tipikusan francia viszonyulással jegyzi meg: a laicitás, ez „a Történelem által megformált” eszménykép a polgárok hatalmas többségének támogatását élvezi, és *felkelti más, hasonló problémákkal küzdő európai országok érdeklődését.*

Kétségtelen, hogy az ügyben érdekeltek között a francia példának több országban – így Magyarországon is – lesznek majd követői. Hiszen a „laicizmus” még sehol sem győzedelmeskedett teljesen. Reméljük, nem is fog. De elég sokan és elég mélyen eltávolodtunk elődeink hitétől ahhoz, hogy miattunk a jelenlegi helyzet még csak döntetlenre sem áll.

A hozzá való hűtlenségünk miatt nem kell Isten megbüntessen minket. A munkát elvégzik a gonoszság zsoldosai, többek között azok, akiket mi, irányt vesztett közemberek, „demokratikus választással” tettünk a társadalom vezetőivé.

2004. március

Viharkeltés a Passió című film körül

Még be sem mutatták, sőt még el sem készült, de már kifogások és bíráló, sőt vádló megjegyzések garmadájával illették Mel Gibsonnak a Jézus szenvedéséről szóló filmjét. Az igazi roham azonban a közönség elé kerülése pillanatától kezdődött. A film rovására írták a rendező apjának vallási és politikai nézeteit, erkölcsi alapon bírálták a szereplők kiválasztását, és kétségbe vonták a gonosz filmben való megjelenítése módjának helyességét. Volt, aki bibliai idézetekkel támasztotta alá véleményét, miszerint a film a hamisság műve, mások Istennek a készítőkkal szembeni felháborodásaként értékelték aényt, hogy a főszereplő a kereszt hordozása közben kifocamította a vállát, de még inkább azt, hogy míg a film forgatása közben a kereszten függött, belécsapott a villám. (Baja ugyan nem esett, pedig ha Isten valóban haragudott, el is pusztíthatta volna.) Volt, akit viszolyogtatott, hogy a néhány másodpercnyi végjelenetben a rendező Jézus tiszta és nyugodt arcával érzékeltette a feltámadás dicsőségét. Számára túl „jólfésült” volt ez a Jézus. Olyan is akadt, aki a film megtekintése közben a vérző férfihús látványától egy szado-mazochista homoszexuális klubban érezte magát.

Az említettekhez hasonló és még jócskán tovább sorolható, valójában mesterkéltségek helyett két alapvázat érdemes megvizsgálni. Az egyik szerint a rendező Jézus megkínzásának naturalista bemutatásával olcsó hatásokra vadászott, és lényegében meghamisította a Biblia igazi üzenetét. A másik vád értelmében a film – némelyek szerint tudatosan, mások szerint talán szándéktalanul – a Jézus halálában felelős zsidók megjelenítésével antiszemita indulatokat kelt.

A szenvedés tényei

A kiinduló kérdés ez: vajon valóban olyan kegyetlenül bántak Jézussal, mint ahogy az a filmben látható? Tényleg ilyen embertelen szenvedéseken kellett keresztülmennie?

Gyermekkoromban – és még nagyon sokáig azután is – úgy képzeltem, hogy mivel Jézus elfogásakor azonnal megadta magát, szépen megkötözték a kezét, és elsétáltak vele a főtanácsához. Úgy tudtam, itt kapta az első ütést, amikor egy poroszló felfogása szerint nem felelt eléggé illedelmesen a főpap kérdésére (János 18,20-23). Pedig a Szentírás világosan megmondja: „körülfogták Jézust, kezet emeltek rá, és foglyul ejtették” (Máté 26,50). *Kezet emeltek rá* – ez a magyar értelmező szótár szerint azt jelenti: ütötték, bántalmazták¹⁰. Ha ezt nem fogjuk fel, nem igazán érthető, miért szaladtak el oly hamar mellőle a vele levő apostolok. Nagyon elképzelhető, hogy bekísérői később, útközben sem hagyták abba az ütlegetést. A Passió című film tehát kétségtelenül a valóságot ábrázolta: egy már összevert Jézust hurcoltak a főtanács elé.

Az erőszak újabb kollektív kitérésére akkor került sor, amikor Jézus Kaifás szemébe mondta, hogy igen, Ő a Megváltó. Látván, hogy a főpap megszaggatja a ruháit, és hallván kiáltását: Káromkodott! – „az emberek, akik őrizték, csúfot úztek belőle, és bántalmazták” (Lukács 22,63), „szembeköpdözték, és ököllel verték” (Máté 26,67), „némelyek leköpdözték, aztán arcát letakarva ököllel verték, s közben kérdezték: «Találd el, ki az?» Még az őrség tagjai is arcul verték.” (Márk 14,65) Úgy történt, ahogy Mózes ötödik könyve az álprófétákkal szembeni magatartást előírja: „Először te emelj rá kezet, aztán az egész nép.” (Második Törvénykönyv 13,10) Ez a magyarázata annak, hogy Péter háromszor is megtagadta ott Jézust. Ez a cselekedete számomra csak most, a film megtekintésekor vált

¹⁰ Károli Gáspár ezt finomabban fordítja: „kezeiket Jézusra veték”. Ezt a szövegrészt a Bibliának a könyvtárában és a világhálón fellelhető több, különböző nyelvű fordításában vettem össze. Zömük ugyanazt a kifejezést használja, mint az általam fent idézett, a Szentírás több magyar kiadásában is megegyező változat.

igazán érthetővé. Hiszen Péter nem volt gyáva: egymagában rontott karddal a Jézust letartóztatni érkezett tömegre, ezt követően pedig nem bújt el, hanem bement az ellenfél barlangjába. Az „istenkáromló” ellen kirobbant erőszak légkörében viszont bizony nehéz lett volna bevallania, hogy társa a megvádoltnak. A Biblia tárgyilagos megfogalmazásai keveset érzékeltetnek a helyzet indulati töltéseiből.

Jézus a filmben az arcán viseli a történetek nyomait. Hazudna a mű, ha ez másként lenne.

A Jézussal történeteknek egy rendkívül szemléletes bizonyossága is van: a torinói lepel. Sokan középkori hamisítványnak tartják, de ezt csak azok tehetik, akik nem ismerik a rajta többféle szakember által, modern eszközökkel végzett vizsgálatok eredményét. A lepel negatív képet hordoz, aminek a fogalmát is csak a legújabb korban ismertük meg. A vászon szövés módja a Jézus korabeli Palesztinából ismeretes. A benne talált sokféle virágpor igazolja a lepel Kis-Ázsián keresztül Bizáncig megtett útját, majd bizonyítja, hogy onnan egy nagy ugrással került Franciaországba. Vagyis a keresztések, akik Bizánc kifosztásakor elrabolták, minden bizonnyal becsomagolva vitték magukkal, így útközben nem kerülhettek rá újabb virágporok. Egy középkori hamisító nem számolhatott a pollenanalízissel, hogy a vásznat maga szórja be a megfelelő virágporokkal. A szeg nyomát az akkori elképzelés szerint a tenyér közepére helyezte volna. A lepel tanúsága szerint viszont a szegeket a kéztőcsontok között levő résen át verték be¹¹, így a test nem szakadhatott le a keresztről, mint az előző esetben történt volna. A vásznon levő lenyomat egy olyan embertől származik, akivel ugyanaz történt, mint Jézussal a Biblia szerint. A vérnyomok igazi vértől erednek, és úgy helyezkednek el, ahogy egy keresztre feszített ember esetében ez várható. A halott szeméin pénzérmék voltak. Az egyiknek a felírását elektronmikroszkóp segítségével sikerült leolvasni. Egy olyan érme volt, amelyet Jézus halála körüli időkben használtak Palesztinában. A kép semmilyen festékanyagot nem tartalmaz; oly módon keletkezett, mintha a vászon szálai megpörkölődtek volna, de csupán a felszínen, az elszíneződés nem hatja át egyetlen szál egészét sem. Ennek következtében ma, a XXI. század elején nem ismerünk olyan módszert, amellyel a hamisítást – ha az volt – meg tudnánk ismételni.

Egyetlen próba – minden más vizsgálattal tökéletes ellentétben – nem igazolja a lepel valódiságát: a radioaktív szén segítségével történő kormeghatározás. E szerint a vászon a XIII-XIV. századra datálható. Ennek az írásnak nem tárgya, hogy a témával kapcsolatos homályos pontokat vagy a szakemberek vitáit érintse, esetleg a módszer bizonytalanságainak példáit sorolja. Mindezeknek más helyeken utána lehet nézni.¹² Magam azonban bizonyos vagyok benne, hogy a kormeghatározás téves, és a lepel, a számtalan többi bizonyoságnak megfelelően, a keresztfán meghalt Jézus testének képét hordozza. Ezért ezt a képet, összevetve a bibliai leírással, joggal használhatjuk arra, hogy nagyobb pontossággal felvázolhassuk szenvedése hiteles történetét.

Az eddig mondottak alapján nem meglepő, amit a Jézus arcának lenyomatából megállapíthatunk: „A jobb szemüreg egészen bedagadt, az orr felső része erősen deformálódott. Feltűnő daganat látszik a jobb orrcimpa mellett és a bal szem fölött is. Az alsó ajak duzzanata is ütések nyomát viseli. Az arc deformációi és a bőrfelület sérülései arra vallanak, hogy ezt az arcot súlyos ütések érték.”¹³ Ezeknek a sérüléseknek egy része talán nem közvetlen emberi durvaság eredménye, hanem akkor keletkezett, amikor Jézus a keresztfával elesett.

A legnagyobb szörnyűségek Jézus megkorbácsolásakor kezdődnek. Adjuk át ismét a szót a szakembernek: „A végrehajtás eszköze a római korbács, a flagrum volt. Nyélből és három borszíjból állt, a szíjak visszahajtván levarrott végébe csont-, vagy a kéziszűzéhoz hasonló alakú, két végén kis golyóvá szélesedő ólomdarabokat erősítettek. (...) Minden ütése

¹¹ Ezt az anatómusok Destot-nyílásnak nevezik.

¹² Lásd például Viz László: A torinói halotti lepel és korának meghatározása. Ecclesia, Budapest, 1998.

¹³ Viz László: i. m. 128. oldal

egyszerre három sebet okozott: a szándékosan gyenge ütés legalább véraláfutást eredményezett, a „normális” vagy erővel adott pedig feltépte a bőrt és izom- és bőrdarabokat szakított ki a vérző sebből, rettenetes fájdalmat okozva az áldozatnak.”¹⁴ „A lepel teljes mértékben tanúsítja, hogy Jézus a leírt körülmények között végrehajtott korbácsolást szenvedte el. A kb. 4 cm hosszú, zömmel a test hátoldalán a nyaktól a bokáig, de elszórta az egész testfelületen megtalálható korbácsnyomok jellegzetes, két végükön kiszélesedő formájúak, tehát ólmos flagrumtól származnak. A sebek hármass csoportokban helyezkednek el, annak bizonyítékául, hogy a korbácsnak három szára volt.”¹⁵

„A lepelről készült fényképeken össze lehet számolni a korbácsütésektől eredő sebek nyomait. Mivel nem minden sebhely azonosítható biztonsággal, a számok az egyes kutatóknál némileg eltérnek, és 100 és 120 között ingadoznak. (...) E rettenetes tortúra után az áldozat, ha egyáltalán túlélte, a szó szoros értelmében félig halott volt.”¹⁶

Mindezek után nem csoda, hogy Jézus – bár a Biblia nem említi, csak a hagyomány – útban a Golgota felé többször összeesett. A rómaiak ezért kellett kötelezzék végül a cirenei Simont, hogy ő vigye tovább a keresztet.

Jézus, eredetileg ács lévén, hozzá volt szokva a fizikai munkához. Semmi alapunk ezért azt feltételezni, hogy gyenge testalkata lett volna. Hogy mennyire elbántak vele, annak bizonyítéka nem csak a többszöri esés a keresztúton, hanem még inkább a tény, hogy a kereszten már három óra múlva kiszendvedett.

A filmből nem tűnik ki, hogy a kereszthalál valójában lassú megfulladás. A rendező nem élt azzal a lehetőséggel, hogy a kortynyi levegőért küzdés haláltusáját megjelenítse. A keresztfán függő ember ugyanis a mozgás által okozott nagy kínok között fel kell tornássa magát minden rendes kilégzéshez. Volt, aki napokig kínlódott. Jézust hóhérai olyan fizikai állapotba hozták, hogy csak három órán át bírta. Nem véletlenül csodálkozik Pilátus a hamari halálon, és rendeli jelentésre a századosát, mielőtt engedélyt ad a holttest levételére. (Márk 14,44-45)

A film képanyaga

A második kérdésünk: túlméretezte-e a film Jézus szenvedését, öncélúan, esetleg üzleti érdekből alkalmazta-e az ezzel kapcsolatos „látványt”?

Vizsgáljuk meg mindenekelőtt a mennyiségi jellemzőket. A videofilm megtekintése közben kronométer segítségével kis hibahatárral meghatározhatjuk az erőszak alkalmazása és szünetelése periódusainak hosszát, majd kiszámíthatjuk ezek arányát.

Gyakorlatilag erőszakmentes periódusok: A Getszemáni kert eseményei Jézus letartóztatásáig, a főtanácsnál történt kihallgatás legnagyobb része, az ezt követő éjszaka, a másnapi kihallgatások Pilátusnál és Heródesnél, a megkorbácsolás és a tövissel való koszorúzás utáni néhány perc a halálos ítélet megszületéséig, a filmnek a Jézus halála utáni rövid része, valamint a valamely múltbeli eseményt idéző, pontosan tizenöt rövid bejátszás. Mindezek az egész megjelenített történetnek kevéssel több mint a felét (51,8%-át) teszik ki.

Erőszakban bővelkedő események: a letartóztatás és a bekísérés, a Jézus istenkáromlónak nyilvánítása utáni rész, a megkorbácsolás és a tövissel koszorúzás, a keresztút és a megfeszítés a halál beálltáig. Mindezek azonban nem folyamatosan jelenítik meg a kegyetlen erőszakot. A kamera sokat időzik a nézőként jelenlevő embereken, a tolongó tömegben, és különösen az eseményeket nagy szenvedéssel követő Márián, Mária Magdolnán és János apostolon. A film csak rövid ideig mutatja például Jézust, amint a korbácsütéseket szenved, néha csak a tőkéhez bilincselte reszkető kezeit látjuk, de leginkább a két katonát, amint nagy élvezettel forgatják kínzó szerszámukat. Máskor Máriával együtt eltávolodunk a helyszín

¹⁴ I. m. 135. oldal

¹⁵ I. m. 136. oldal

¹⁶ I. m. 136–137. oldal

közleléből, de távolról hallatszanak az ostorcsapások, valamint az ütések latinul számoló hang. Úgy vagyunk tehát benne az eseményekben, hogy a kegyetlenség tényei legtöbbször nem képileg, hanem inkább csak közvetve vannak jelen számunkra. Persze nem kíméltetünk meg a közvetlen látványtól sem, és ez igencsak megrázó, mert a film úgy mutatja, ahogy az valójában lehetett. Mégis, ha az erőszak képi megjelenítésének mennyiségét vizsgáljuk, azoknak a periódusoknak is csak legfeljebb a fele hosszát számíthatjuk ide, amelyekre ez jellemző. Vagyis a nyílt erőszak a film egészének a negyedében sincs közvetlenül jelen. Ezért alapvetően hamis az az állítás, amely szerint „két órán keresztül nézhetjük, mint verik előttünk Jézust”¹⁷.

A bántalmazások nyomai természetesen végig ott maradnak Jézus testén. Lehet, hogy a szenvedő Jézus látványán fintorgók egy másik történetet szerettek volna látni. De nincs mit tennünk: ez az igaz.

A rendező több kérdésben élt a művész szabadságával. Például a hagyományos elképzelésnek megfelelően Jézus az egész keresztfát vonszolja a filmben a Golgotára, noha valószínűleg csak a vízszintes részét, a patibulumot (ez is megvult 50-60 kiló) helyezték a vállaira. Lehetséges, hogy a filmben megkorbácsolásakor több ütést számoltak ki Jézusra, mint amennyit valójában kapott. Ez csak feltételezés, de ha így történt is, jogosan alkalmazható eszköznek tekinthetjük arra, hogy segítsen nekünk felfogni a büntetés egész szörnyűségét. Az mindenképpen bizonyos, hogy korbácsolás után Jézus abban az állapotban volt, amelyben a filmben látjuk. A Biblia nem szól arról, hogy Jézust a római katonák a kereszttőn is bántalmazták volna, mint ahogy ez a filmben történt. Tudjuk viszont, hogy jóindulatukra nem lehetett számítani; emlékezzünk csak a megkorbácsolás utáni viselkedésükre (János 19,1-3), vagy arra, hogy még a keresztfán is gúnyolódtak vele (Lukács 23,36). Talán azt vártuk volna tőlük, hogy amikor Jézus elesik, udvariasan megkérjék, álljon már fel, és vigye gyorsabban a kereszttét? A helyzet természetével egyezik, hogy az ilyen kívánságaikat ütlegetéssel támasztották alá.

Az események igen mértéktartó és tárgyilagos bibliai előadásának ismeretében csak akkor érezhetjük át egészen, mi történt Jézussal, ha a képzeletünket is igénybe véve, mélyen utánagondolunk. A Passió című film készítői ezt cselekedték, hogy a valót és az igazat sikerüljön bemutatni.

A bibliai üzenet meghamisítása

A kritizálók egy része azt állítja, hogy a film *a szenvedéseket elkülöníti Jézus életétől és tanításaitól, valamint a feltámadás eseményeitől, és ezáltal megcsonkítja az Evangélium üzenetét.* Hogy a megjelenített erőszak *eltakarja Jézus személyét és üzenetét is: a szeretetet.*

Ezek a fenntartások elvileg csak keresztények szájából hangozhatnak el, hiszen az Evangélium üzenetének teljessége, Jézus személye és tanítása a nemkeresztények vagy a hitetlenek számára nem lehet ilyen aggodalmasan fontos.

Minden keresztény számára Jézus a Megváltó, a Fölkent, görögül Khrisztosz. A keresztény megnevezés ebből a görög szóból származik. Jézus Krisztus mindenekelőtt azért jött a földre, hogy megváltson bennünket. Persze, hogy tanítson is. Mindenekelőtt szeretetre. És a leginkább azzal bizonyította irántunk való szeretetét, hogy akképpen cselekedett, amint tanított: „Senki sem szeret jobban, mint az, aki életét adja barátaiért.” (János 15,13) Ez a mondat a film egyik bevágott rövid jelenetében is elhangzik, fontos támpontot adva a történések értelmezéséhez.

Sokan azt hiszik, hogy Jézus a Getszemáni kertben a halálfélelemtől szenvedett. Ez nagy tévedés. A haláltól igazán az fél, aki lényének megszűnését rettegi, azt gondolva, hogy nincs

¹⁷ „On voit Jésus tabassé devant nous pendant deux heures” – nyilatkozta a filmről Patrick Desbois atya, a judaizmussal való kapcsolatok francia püspöki bizottságának a titkára. In: La Croix. 2004. március 29., 19. oldal

tovább. Jézus tisztában volt azzal, mi a halál, azzal is, hogy harmadnapra feltámad. Őt elfogása estéjén az az út borzasztotta el, amelyről tudta, hogy a halála pillanatáig be kell járnia, tudta, hogy az tele lesz megaláztatással és mérhetetlen szenvedéssel. Azon az estén ember voltának attól való iszonyodását győzte le, aminek a látványától a Passió című film kapcsán ma sokan iszonyodnak.

A film egy másik kis jelenetében így vall magáról: „Én vagyok a jó pásztor. Életemet adom a juhaimért. Nem veszi el tőlem senki, magam adom oda, mert van rá hatalmam, hogy odaadjam, és van rá hatalmam, hogy visszavegyem.” (összevont szöveg, lásd János 10,11-18)

Hogy lehet az, hogy némelyek nem veszik észre, micsoda fenség nyilvánul meg a szenvedésnek érettünk való önkéntes vállalásában? Ha korlátolt elménkkel nem értjük is, hogy Isten Fiának a kínhalála hogyan lesz kozmikus jelentőségűvé, miként hoz vele nekünk megváltást, lássuk már meg, hogy ebben az esetben nem mi áldozunk Istennek, mint ahogy az évezredekén át történt, hanem Isten hoz áldozatot miértünk: önmagát áldozza fel. Ennek a jelentőségéről némi fogalmat akkor alkothatunk, ha tisztába kerülünk azzal, hogy Jézus számára mivel járt ez az áldozat.

Mire elfogói megérkeztek a Getszemáni kertbe, vége volt a kétségeknek, Jézus lelkéből eltűnt minden meghasonlás. A vállalás döntése fölényesen győzedelmeskedett. Az őt keresőknek nyugodtan és méltósággal mondta: „Én vagyok.” Pedig jól tudta, mi következik. A megkorbácsolása előtti pillanatokban a tőkéhez bilincselte kézzel így imádkozott: „Atyám, a lelkem készen áll.” Valahányszor összeesett, konok elszánással állt fel. Az arca összezúzva, bőre véresen széthasogatva, már jártányi ereje alig volt, de sugárzott belőle a beteljesítés akarata. És erre a filmre mondják némelyek, hogy el van fődve benne a krisztusi tanítás lényege: a szeretet.

Hajdani hittanóráinkon a pap – különösen nagybőjt idején – arra buzdított mindenkit, hogy elmélkedjünk Jézus szenvedéseiről és haláláról. Lehet, hogy ma már, amikor a böjtről is leszoktunk, sokan anakronisztikusnak, elavultnak tartják az ilyen „régmúlt dolgokkal való” foglalkozást. Pedig ma nagy divatja van a különféle meditációknak. Minden keresztény számára az igazi meditáció az lenne, ha Jézusnak nem csak szavai, hanem élete fölött is elmélkednénk, hogy cselekedeteinek megértésével jobban felfogjuk tanításait. A mások iránti szeretet nagysága az értük hozott vagy értük hozni kész áldozattal mérhető. Jézus krisztusi áldozatának nagyságát akkor érthetjük meg, ha a magunk baszállás pillanataiban sikerül átélnünk valamit abból a szenvedésből, amelyben miattunk része volt.

Ma, világi vágyaink uralomra jutásának és az előttük való hódolásunknak a korszakában viszolyogtatónak tartjuk a szenvedést. Nem akarunk szembenézni vele, még ha az tanulságunkra lenne is. Valamikor természetes volt, hogy szembenéztünk a halállal. Ma elbújni szeretnénk előle. Vannak még helyek a világon, ahol a halottat nyitott koporsóban terítik ki, hogy mindenki elbúcsúzhasson tőle. A modern társadalomban (a svédben például) bedugják gyorsan a lábába, és annak födelét simogatva veszünk búcsút az elhunyttól. Nehogy az arcán megpillantsuk saját halálunk lehetőségét, és eszünkbe jusson az a pillanat, amikor számot kell majd adnunk életünkről.

A filmet ért kifogásokból úgy tűnik, mintha Jézus mérhetetlen szenvedéseire csak valódi együttérzés nélkül, valamilyen elvont, intellektuális *szolidaritás* „modern” érzésével szabadna viszonyulnunk. Mindent csak érzelmi túlzások nélkül! Bár a Bibliában Jézus megpróbáltatásainak mindegyike ott van, ha másutt nem, a sorok között, a velük való maradéktalan szembenézés érzelmileg még eltúlozhatná számunkra az Ő megváltói nagyságát.

E fejezet első bekezdésében idézett vélemények a francia katolikus püspöki konferencia információs és kommunikációs bizottságának Mel Gibson *Passió* című filmjével kapcsolatos hivatalos állásfoglalásából¹⁸ valók. Ők is haladnak a korrallal.

A film antiszemitizmusa

Vegyük sorra a film idevágó részleteit, hogy feltárjuk, miből származhatnának a nézőben a ma élő zsidók ellen irányuló indulatok a kétezer évvel ezelőtti történetek mostani megelevenítésekor.

Ha az elkövetett erőszak szempontjából nézzük a dolgot: amikor zsidók bántalmazták Jézust, ez képileg tumultusszerű jelenetekben történik, ritkán jelenik meg egyedi mivoltában egy-egy pillanatra. Jézus arcán meglátszanak a durvaságuk nyomai, de az igazi szörnyűségeket a rómaiak követik el vele. Ha ez utóbbiak magatartását akarnánk utódaiktól számon kérni, akkor talán az olaszokat kellene gyűlölnünk most?

Az antiszemitizmus vádjának lehetőségét lobogtatók mintha megfeleledkezének arról, hogy Jézus maga is zsidó volt, és zsidók voltak a követői is. Azok is, akik pálmaágakat lobogtatva ünnepelték a Jeruzsálembe bevonuló Emberfiát, és ruhadarabjaikat terítették elébe. Ki hiszi azt, hogy ezek ugyanazok az emberek voltak, mint akik néhány nappal később üvöltözve követelték a megfeszítést? Hívei – nem csak a tanítványai – ekkorra talán házaikba húzódtak, vagy igyekeztek az utcákon tolongó tömegben elvegyülni. Ezek is zsidók voltak, de nem mehettek ellentüntetésre a Jézust megfeszíteni kívánók ellen. A helyzetük hasonló volt azon XX. századi keresztényekéhez, akik szorongva vagy éppen néma kétségbeeséssel telve voltak kénytelenek tehetetlenül elnézni, mint kényszeríti a hatalom baljóslatú, de akkor még ismeretlen végű utakra zsidó polgártársaikat.

Mint rendszerint, itt sincs lehetőség egyoldalú általánosításokra. Nem **a zsidók** voltak részesei Jézus halálra ítéelésében, megfeszítésének kikényszerítésében, hanem az akkori zsidók bizonyos kategóriái. Ezek egyike a minden korban és társadalomban jelenlevő csöcselék volt. Ők voltak azok, akik a „nép hangját” képviselték. Vezetőiknek olyannyira sikerült őket az ártatlan Jézus ellen uszítani, hogy képesek voltak akár megátkozni magukat és ivadékaikat, csak hogy nagyobb nyomatékot adjanak gonosz indulataik érvényesítésének.

Mintha a csöcselékkel azonosítaná magát az, aki történelmileg kétségbe nem vonható szerepüket a filmben kifogásolja.

A másik kategória a papok és írástudók. Ők voltak azok, akik hatalmukat féltve nem akarták észrevenni, hogy megérkezett a rég megígért Messiás. Ehelyett elpusztítására törekedtek, mint tették elődeik a prófétákkal.

Sajnos nem lehet kizárni, hogy némelyek ugyanazzal a szemmel nézik ma Jézust, mint a kétezer évvel ezelőtti farizeusok, és a film elleni tiltakozásuk igazi indoka esetleg az, hogy bevallatlanul is felháborodnak azok véleményén, akik Krisztusnak, Messiásnak tekintik Őt. A tények ellenére talán ezért emlegetik fedőnévként az antiszemitizmus veszélyét. Pedig ilyenkor kár a másokra mutogatni.

Napjaink léghőre a múlthoz viszonyítva sokat változott. Előnyére is. Ma már mind kevésbé illendő hajdan élt emberek utódait vádolni atyáik vétkeiért. Különösen nem egész közösségeket, közösségek nemzedékeinek egész sorát tenni felelőssé értük. Persze a jelenség korántsem enyészett el egészen. Úgy tűnik, hogy a holokauszttal kapcsolatban fog élni a legtovább.

¹⁸ Position du Comité permanent de la conférence des évêques pour l'information et la communication sur le film „La Passion du Christ” de Mel Gibson. Le 30 mars 2004. (Megjegyzés: Az állásfoglalás a megírás idején a franciaországi katolikus egyház honlapján a püspöki konferencia anyagai között volt megtalálható. Jelenleg – 2006. novemberében – a következő címen olvasható: http://www.laïc.info/Members/webmestre/Revue_de_presse.2004-03-30.2937/view)

Jézus már a Golgota tövében jár, a cirenei Simonnal vállvetve vonszolják a keresztet, amikor egy rövid bejátszásban ezt mondja: „Hallottátok a parancsot: Szeresd felebarátodat, és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom nektek: szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok üldözőitekért.” (Máté 5, 43-44) Lám, a filmben így fogalmazódik meg az „erőszak bűvöletében” „a vétkesek keresése”¹⁹. Ezek a szavak mind a Jézus elleni bűnesetben részes akkori rómaiakra és zsidókra, mind pedig valamennyi elkövetkezendő ellenségre és üldözőre érvényesek.

„Bocsásd meg, Atyám, mert nem tudják, mit cselekszenek” – mondja Jézus a keresztfán. Az egyik lator megdőbbenve szól oda az éppen előttük elvonuló főpapak: „Hallod? Értetek imádkozik!”

Így jelentkezik a filmben az antiszemita uszítás. Egy keresztény számára Jézus élete a követendő példa, és Jézus szavai a követendő tanítás. Ezért a Jézus halálában személyesen vétkeket sem gyűlölheti, nemhogy azok utódait.

Persze ma is van csőcselék, amely bármiben találhat ürügyet és tárgyat vak indulatainak levezetésére. Nagyon kétséges, hogy éppen ők töltötték volna meg a Passióra kíváncsian a filmszínházak nézőterét.

Egy keresztény, valahányszor a Krisztustól tanult Miatyánkot elimádkozza, valójában azt kéri, hogy Isten úgy bocsássa meg az ő bűneit, mint ahogy ő megbocsát az ellene vétőknek.

A szenvedés bemutatásának keresztény ellenzői

A film ellen felszólalók között az ateisták és a nemkeresztények mellett a különböző keresztény felekezetek nagyon sok tagját is ott találjuk. Számos katolikust is. Ez utóbbiak közül a francia klérus tagjai tettek ki a leginkább magukért: jól szervezett kampányt folytattak a Passió általuk kétesnek nyilvánított értékeiről és szerintük hamis vallási sugallatairól. E kampány résztvevőinek véleménye megegyezik abban, hogy a film, ha szándéka szerint nem antiszemita is, képes ilyen indulatokat gerjeszteni a nézőkben.

Már a francia püspöki konferenciának az előbbieken említett nyilatkozatát megelőzően Jean-Marie Lustiger bíboros, Párizs érseke nyilatkozott az ügyről egy tévéműsorban. „Ez a film a napjainkra jellemző erőszaknak a képe” – mondta. „Minden korszak Krisztusra vetíti a maga szorongásait és bűneit. (...) Ez a XX. század filmje.”²⁰ A bíboros szerint tehát a filmen nem a Jézussal történeteket látjuk, hanem a korunk keltette erőszakos tapasztalatainkat és képzelgéseinket. Arra a kérdésre, hogy ajánlja-e a filmet a katolikus közönségnek, így válaszolt: „Nem is ajánlom, el sem tanácsolok senkit”. Mindenki „saját kultúrája és lelki beállítottsága szerint” cselekedjen. Magyarán: magát minősíti az, aki ezt megnézi. Valaki azért akár vissza is kérdezhetne: vajon milyen kultúra és lelki beállítottság az, amelyik hamisan minősítve elutasítja Krisztus értünk vállalt kétségtelen szenvedéseinek valódiságát?

Nem lehet kétséges, hogy a nagy tekintélyű bíboros befolyásolta a francia püspöki kar véleményét.

A püspöki konferencia információs és kommunikációs bizottságának már idézett állásfoglalását hat püspök látta el kézjegyével. Szerintük a film „kíméletlenül idézi fel az elszenvedett gyötrelmek kegyetlenségét, és ezt az erőszak látványosságában egy *megbotránkoztató tetszélgéssel* teszi.” (Kiemelés – T. K. A.) Ez a szadomazochizmus vádjának nyílt megfogalmazása, és feltehetően a film készítőire vonatkoztatják. Persze az sem kizárt, hogy a nézőre gyakorolt hatásról beszélnek, vagy arról is. De hát nagyon beteg lelkű kellene legyen az, aki tetszelegve tudná nézni Jézus megjelenített kínszenvedéseit.

¹⁹ Lásd a francia püspöki konferencia információs és kommunikációs bizottsága említett állásfoglalásának bevezetőjében.

²⁰ „La Passion du Christ” – „Chaque époque projetée sur le Christ sa propre violence”. In: La Croix, 2004. március 29., 19. oldal

Az alapkifogás a szenvedés egyoldalú kiragadása és felmutatása. Ezáltal – mondják – a film tartalma elhatárolódik mind Jézus tanításától, mind pedig a feltámadástól. Egészen groteszk, hogy a francia közlemény a feltámadás *eseményeit* kéri számon a filmtől, noha annak ténye és *lényege* benne van. Különleges hangsúlyt kap a papság és Jézus közötti konfliktus megmagyarázásának a hiánya. Az állásfoglalás szerint az ebből fakadó értetlenség lehetne az antiszemita indulatok felkeltője. Az a benyomásunk, mintha Jézusról csak egy négyelemis szintű filmet lenne szabad készíteni, amely mindent a néző szájába rág.

Kissé különös, hogy egy katolikusnak és műveltnek mondott ország lakói, a franciák, annyira nem ismerik a Biblia eseményeit, hogy főpapjaik szerint le kellene szállni a szintjükre, és meg kellene nekik magyarázni, hogy miből származott a zsidó papok haragja. Nevetséges, hogy a jelentés azért sopánkodik, mert szerinte képtelenség, ha egy Jézusról szóló filmet nem lehet megmutatni a gyermekeknek. Az nem jutott eszükbe, hogy ha visszaugranánk kétezer esztendő, vajon magunkkal vihetnénk-e gyermekeinket elkísérni Jézust a kereszttúton? Az élő látvány nekik való lenne-e? Vajon mi készítené némelyeket arra, hogy a bibliai szöveg szemérmes visszafogottságából és tárgyyszerűségéből Jézus Krisztus szenvedése művészi ábrázolásának a tilalmát kreálják meg?

Az információs és kommunikációs bizottság állásfoglalása sokat merített egy valamivel korábban közzétett anyagból. A címe: Hittani jegyzetek Mel Gibson Passió című filmjéről²¹; aláírója Philippe Vallin atya, a francia püspöki konferencia hittani bizottságának titkára, aki ugyanakkor a dogmatikus teológia tanára Nancyban. Ez az egyedüli az eddig említett (ezzel együtt összesen négy) francia nyelvű dokumentum közül, amelyben szerepel – egyetlen egyszer! – a Megváltó (Saveur) név. Nem sok köszönet van benne, mert tartalmától megfosztva találkozunk vele:

„A kevésbé felkészült néző ki van téve annak a kockázatnak, hogy a szörnyű lincselés két órája alatt látottak csak az eseményeknek egy erraticus fajtáját, a féktelen, örvénylő, egészében véve felfoghatatlan erőszak elszabadulását jelentsék számára. Még rosszabb: nem kizárt, hogy Jézus magatartását az erőszakmentesség paradoxális rendszerének a társadalmi környezetükben fellelhető kategóriájában, vagy éppen a szado-mazochista összefüggések neurotikus strukturációjában értelmezzék. Aki nem védekezik, maga vonja magára az ütések. Az evangéliumok (így, többes számban! – T. K. A.), messze az ilyenfajta távlatoktól, igen árnyaltak, sokoldalúak, és főképpen telítve vannak a Megváltó nagy szabadságával: az ilyen durva mechanizmusok valamennyi tényét elkerülik.”²²

Ezt a felháborító, zavaros tartalmú, torz lélekre valló tudományoskodó szöveget nem is kommentálom. Nagy baj és szégyen, hogy ez egy (francia) katolikus bizottság nevében kiadott nyilatkozat része, amely alapul szolgált a hat püspök által aláírt közleményhez.

Ezekben a Jézus kereszthaláláról szóló szövegekben a Megváltó névnek az idézett egyetlen előfordulása, a megváltás és megvált szavaknak, valamint a Messiás névnek a teljes hiánya a mellébeszélések és a valótlanságok társaságában nem lehet véletlen. Lehetséges, hogy a francia katolikus püspökök hitük hiányosságai miatt nem beszélnek a megváltásról ott, ahol tulajdonképpen arról lenne szó. Ma a keresztényeknek mondott emberek között már nemcsak protestáns, hanem katolikus püspökök is vannak a világban, akik Jézusnak csak az ember voltát hajlandók tudomásul venni. Persze nem lehetetlen, hogy másutt lehet megtalálni

²¹ Note doctrinale sur La Passion du Christ, film de Mel Gibson. Lásd: www.cef.fr/catho/actus/dossiers/2004/melgibson/vallin.php

²² „Le spectateur moins averti est exposé au risque de ne comprendre dans ces deux heures d'horrible lynchage qu'une espèce d'événement erratique, un déchaînement de violence furieuse, démente, incompréhensible en tout. Pire: il n'est pas exclu que l'attitude de Jézus soit interprétée selon les catégories ambiantes du système paradoxal de la non-violence, ou même de la structuration névrotique de la corrélation sado-masochiste. Celui qui ne se défend pas appellerait en somme sur lui-même les coups. Les évangiles, loin de ce genre de perspectives, sont très nuancés, multiples, et surtout ils sont saturés de la grande liberté du Sauveur : ils échappent tout à fait à des mécanismes aussi grossiers.”

a jelenség okát. A francia püspöki kar (vagy legalább tagjainak egy része) talán annyira retteg az antiszemitizmus – esetünkben ordítóan alaptalan – vádjától, hogy inkább megtagadják miatta Krisztust.

A helyzet jobb megértése érdekében egy kissé távolabb is körül kell néznünk.

Egy kis kitérő

Az MTV Panoráma című műsorának egyik 2002. januári adása többek között arról szólt, hogy a csángók számára kérésük ellenére sem tartanak magyar nyelvű katolikus istentiszteletet. A kérdésben megszólalt Jean-Claude Périsset pápai nuncius, a Szentszék bukaresti követe. Az „én jobban tudom” gesztusaival kifejtette a riporternek, hogy a csángók nem magyarul beszélnek, nekik román az anyanyelvük, és nem is igénylik a magyar nyelvű miséket. Vannak persze köztük olyanok, akik elmennek Erdélybe, Csíkszeredába, hogy ott magyarul megtanuljanak. A helyzetüket és a vágyaikat azok a papok ismerik a legjobban, akik közöttük élnek.

Már régen tudjuk, hogy a helyi román papok a sátán nyelvének mondják a magyart. Pusztinában, ebben a magyarul beszélő moldvai faluban az idei Szent István búcsújának napján (2004. szeptember 6-án) mondott misén a helyi plébános, Paulet Onești is sátánistáknak nevezte híveit, mert meg akarják tartani nyelvüket és kultúrájukat.

A nuncius a riporter Mádl Ferenc római látogatásával kapcsolatos kérdésére így válaszolt: „A pápa sem mondhatta a Magyar Köztársaság elnökének, hogy a moldvai csángóknak magyarul kell miséket tartani. (...) A pápa ugyanis nem foglalkozik konkrét ügyekkel, ez a helyi püspökök felelőssége.”²³

A kijelentés úgy hangzott, mintha a pápának csak képletes szerepe lenne a Vatikánban. Akár hazájában a svéd királynak, akinek tilos politikai kérdésekben a nyilvánosság előtt állást foglalnia.

A beszélgetést a pápai követ így zárta: „...itt egy olyan kisebbségről van szó, amelynek megvan a maga történelmi sajátossága, amely az idő múlásával feloldódik majd a többségben, és ez a normális.” Vagyis a francia főpap, azonosulva hazája asszimilációs ideológiájával és politikájával, természetesnek tartja a nemzetállam nyelvi, kulturális és etnikai egyneműsítését. Az elmélethez a gyakorlati ismereteket valószínűleg korzikai püspök korában szerezte, és ezt kamatoztatja a csángók rovására. Franciaországban jobb esetben is csak véletlen számba mehet, ha a hét „tájnyelven” beszélő kisebbség (a korzikai, a baszk, az okszitán, a katalán, a breton, az elzászi német és a flamand) nem franciául, hanem anyanyelvén hallgathat misét.²⁴

A II. vatikáni zsinat lényegében (a meglehetősen ritka kivételektől eltekintve) nem az anyanyelvnek, hanem a nemzetállam nyelvének nyitott kaput a templomi szertartásokban, és mint számos felvidéki, legalább részben magyarok által lakott község esete is mutatja, ezáltal a katolikus egyház hozzájárul a kisebbség asszimilációjának a meggyorsításához. Az a tény, hogy a pápa ebbe nem szól (nem szólhat?) bele, hanem a – főleg a többség soraiból kikerülő – püspökök hatáskörébe utalják a kérdést, növeli a kisebbség kiszolgáltatottságát. A vatikáni bürokratikus apparátus az egyházpoltikát sajnos összekeveri a világi politikával, amelyben a helyest és az igazságot a gyakorlati hasznosság helyettesíti csak azért, hogy szinten tudják tartani a nemzetállamokkal létrejött jó kapcsolatokat. Pedig ez erkölcsileg nem segíti a hit és a vallás megmaradását, ezért az Egyház javát sem szolgálhatja.

A francia klérus – amely a nuncius előbbi megjegyzésének értelmében maga is nagy önállósággal bír a pápával szemben – kétségtelen hódolója a francia nemzetállami ideológiának, nem csak a nyelv és az asszimiláció, hanem a „laicitás” elvének kérdésében is,

²³ Saját tulajdonban levő magnófelvétel alapján. – T. K. A.

²⁴ Sajnos sehol sem tudtam nyomára bukkanni erre vonatkozó konkrét információknak. – T. K. A.

amelyet az utóbbi időkben politikusok és egyháziak többször is a francia állam legfontosabb alapkövének nyilvánítottak. Hódolnak neki annak ellenére, hogy az égisze alatt hozott ún. sáltörvényt erőszakos és jogsértő volta miatt helytelenítették. De lám, a püspöki konferencia erről szóló nyilatkozata így vall: „Az állam laikus. A vallásos ügyekben megnyilvánuló eme semlegesség a modern demokrácia alapja.”²⁵ Pedig teljesen nyilvánvaló, hogy a laikus állam nem semleges, hanem ateista, működéséből hiányzik minden transzcendencia, ezért a világi szempontokat támogatja a vallások eredendően lelki törekvéseivel szemben. Nem becsüli az egyes felekezeteket, hanem megtűri őket, és ha kissé láthatóbban jelentkeznek a társadalomban, odacsap. Mint ezt az említett törvény is bizonyítja.

Franciaországban a klérus az állam világi ideológiájával van áthatva. Nem véletlen, hogy némileg vallási színezetben, de Jézus Krisztustól távoli szempontok alapján ítélték meg a Passiót. Ennek az ítéletnek az egyhangúsága különösen meggondolkodtató.

Nagy baj lenne, ha a „francia szellem” egészen eluralkodna a Vatikánban.

„Így történt”

Egy ideig az a hír járta, hogy II. János Pál pápa a Passió megtekintése után ennyit mondott: „Így történt.” Később – állítólag vatikáni közleményben – ezt cáfolták. Biztosak csak abban lehetünk, hogy Jézus utolsó órái lényegileg valóban úgy zajlottak, ahogyan a filmen látjuk. Pedig jó lenne tudni, mit mondott ténylegesen a katolikus egyház feje, mert nem állíthatjuk, hogy – különösen egy ilyen kérdésben – ez egyáltalán nem mérvadó. De ha úgy mondta, ahogyan hírré röppent – és bizony ez a valószínű –, kiknek és miért volt érdekük ezt eltussolni?

2004. október

²⁵ Laïcité : Communiqué de la Conférence des Evêques de France. Lásd: http://catholique-marseille.cef.fr/article.php?id_article=336

A halál kibiceei

Mindenkit felkészületlenül ér, ha egy napon az orvos tudatja vele, hogy rövidesen meghal, különösen, ha addig egész lényével a földi sikerekre és élvezetekre összpontosított. Így járt Tomasz is, a *Spirál* című, 1978-ban készült lengyel film főhőse. „Ez az ember harcol, nem törődik bele az elmúlásba” – mondja a közvetítést²⁶ megelőzően sugárzott bevezetőjében Krzysztof Zanussi, a film rendezője.

Vajon az elmúlás elleni harc ismérvei közé tartozik, hogy a beteg mindenáron öngyilkos akar lenni? Mert Tomasz szinte megszállottan ezzel foglalkozik. Nyilván borzad az „elmúlástól”, fél a fájdalomtól, a rosszulétektől, magától a végső pillanattól is, és minden jel arra mutat, hogy félelmében szeretne minél hamarabb túlesni a dolgon. Ez azt bizonyítja, hogy nem a halálába nem törődött bele, hanem inkább abba, hogy végig kell járnia az odavezető utat. Ezt a Duna Televízió műsorának ihletett megszövegezője így kommentálta: „Ragaszkodik az önrendelkezés, a döntés szabadságához, elhatározza, hogy öngyilkos lesz.” Vagyis nem hagyja magát kitenni a sors önkényes játékainak: maga akarja eldönteni, mikor és hogyan pusztuljon el! Az általa megtervezett és előidézett halálával akarja „kikerülni” a természet rendjébe tartozó, Isten rendelése által reámért halált. A klinikai eredmény ugyanaz, az „önrendelkezés” dacban kimerülő „szabadságának” elégtétele pedig kétes, és az étellel együtt elillanó.

A főszereplő első kísérlete nem sikerül, mert a hegyekben mentőexpedíciót szerveznek a megkeresésére, és rátalálnak, mielőtt megfagyna a havas sziklákon, majd visszaviszik a kórházba, ahonnan megszökött.

A műsorszövegező ekkor így fogalmaz: „Mégsem nyugszik bele a kikerülhetetlen végbe (...). Érezve az utolsó óra közeledtét, ismét a tudatos cselekvést választja.” Ez a tudatos cselekvés – amely kifejezés rációimádó korunkban a tiszteletreméltó emberi értelem és méltóság megnyilvánulásának egyik megfogalmazása – azt jelentette, hogy kivetette magát a kórház egyik emeleti ablakán. Vajon miért bírna több méltósággal az önmagunk szándékos halálra zúzása, mint ha megvárnánk, míg szerveink a maguk természetes útján elcsendesednek? És hogyan állíthatjuk valakiről, hogy *nem nyugodott bele a kikerülhetetlen végbe*, ha valójában idő előtt ő maga provokálja ki azt?

A rendező szerint a filmjéből „valamiféle optimizmus mégiscsak sugárzik”, mert „van valamiféle remény”, hogy „az embernek nem kell kétségbeesés közepette távoznia”²⁷. Ez a „remény” kizárólag az utolsó képből szűrhető le: miközben Tomasz ott fekszik holtan az épület mellett a betonon, pizsamás alakja a közelben feltűnő hegyek hófoltokkal borított sziklái, vagyis a szabadság birodalma (?) felé siet. Az optimizmusnak ezzel a képpel való összekapcsolása hazug. Hogy miért, azt elmondom a továbbiakban.

* * *

Ha egy kicsit szétnézünk a földi elmúlás portáján, előbb-utóbb ráakadunk a klinikai halált megjárt emberek élményeiről szóló szakirodalomra. Raymond Moody úttörő könyvének²⁸ megjelenése óta világszerte kutatják ezt a jelenséget, melyről az életbe visszatértek mintegy harminc százaléka számol be. A kutatók ezzel kapcsolatban tudományos magyarázattal nem tudnak szolgálni. Biztosan sok olvasó ismeri már, de röviden elsorolom az élmény fő

²⁶ például a Duna Televízióban 2004. augusztus 8-án este

²⁷ Az idézett szövegek a rendező bevezetőjének 2004. augusztusi videofelvételéből, valamint a világhálóról akkor letöltött műsorszövegből származnak.

²⁸ Dr. med. Raymond A. Moody: *Élet az élet után. Gondolatok a halál utáni életről.* Ecclesia Kiadó, Budapest, 1993. (Az angol nyelvű eredeti 1975-ben jelent meg.)

mozzanatait. Az ember egy adott pillanatban kívülről látja a saját testét és annak környezetét, olyan dolgokat is, amelyeket tágra nyílt testi szemével nem észlelhetne. Aztán egy sötét alagútszerű valamin halad át, és kijut a fényre. Mindeközben végtelen nyugalmat, sőt boldogságot érez. A fényben megszólíthatja őt egy láthatatlan lény, akiből szeretet árad. Nem minden ember jut el eddig a fázisig. Természetesen valamennyien visszatérnek feléledő testükbe, másként nem is tudhatnánk tőlük arról, hogy mit éltek meg.

Mindezt csak azért említem, mert témánkhoz tartozik egy öngyilkosságot megkísérelt fiatalember Kenneth Ring által feljegyzett beszámolója: „... a hang a végén ezt kérdezte tőlem: «Vissza akarsz-e hát menni?» (...) «Fejezd be az életedet a földön.» Mire én azt mondom: «Nem, meg akarok halni.» Mire ő: «Megszeged a *törvényeimet*, ha öngyilkosságot kísérelsz meg. Nem leszel velem a *mennyben*, ha most meghalsz.» Én meg azt kérdem: «Mi lesz velem akkor?» Ezután tért vissza az öntudatom. Nem tudom hát, hogyan folyt volna tovább ez a beszélgetés.”²⁹

Bárhogy is értékelje valaki ezt a történetet, mi, keresztények, tudjuk, hogy halálunkkor mindnyájunkat a Fény vár, az Örök Világosság, és azt is, hogy további sorsunk attól függ, hogy hogyan élünk és hogyan haltunk itt a földön. Tudjuk, hogy a fiatalembernek igazat mondott az a lény: aki elhajtja az életét, gondolván, hogy nem annak van joga rendelkezni vele, akitől kapta, hanem neki magának, az soha nem látja meg Isten arcát. Mert gyilkos: a saját életünk kioltása éppúgy az ötödik parancs megszegését jelenti, mintha egy másik embert öltünk volna meg.

Ezért hazug a *Spirál* című film befejezése: az öngyilkos ember nem a képletesen megjelenített szabadságba jut, a halála – éppen a módja miatt – nem optimizmust sugall, hanem mélységes kétségbeesést indokol.

* * *

A „kegyes halál” gondolata már régen benne van irodalmi alkotásainkban és filmjeinkben. A fogalom – jogi fedezettel – mindinkább gyakorlati polgárjogot kap világunkban. Ma hallgatólagosan több országban (például Nagy-Britanniában) is alkalmazzák, Hollandiában és Belgiumban viszont törvény engedélyezi, hogy a halálos betegek – ha kérik – orvosi segítséget kapjanak életük mihamarabbi befejezéséhez. Ezt a lehetőséget Hollandiában nemrég a kívánságukat kinyilvánítani nem tudó gyógyíthatatlan csecsemőkre is kiterjesztették, jelenleg pedig az eutanázia ottani élharcosainak már az a célja, hogy olyanok is kapjanak ilyen segítséget, akik semmiféle orvosilag kimutatható betegségben nem szenvednek, de elviselhetetlennek érzik az életüket.³⁰ Magyarán: Hollandiában, abban az országban, amely a liberális drogfogyasztás eszmei fellegvára, és amely élen jár a természetellenes szexuális kapcsolatok felkarolásában, talán nemsokára az öngyilkosjelöltek is orvosi közreműködéssel vethetnek véget az életüknek.

A halálhoz való ilyen viszonyulásunk, amely az abortusz vonatkozásában is jelentkezik, jórészt a könnyebb választásának mind általánosabb gyakorlatából fakad. Kényelmesebb és olcsóbb megölni a gyermeket, mint megszülni és felnevelni őt. Olcsóbb és kényelmesebb megölni az öregeket, mint megvárni, míg természetes úton távoznak a földi életből. Nem kétséges, hogy mind anyagiasabb és mind részvétlenebb világunkban az idős emberek jelentős része lelki problémáival teljesen magára marad, és az együttérzésnek a társadalomból való egyre nagyobb mérvű kipusztulása miatt betegségében fokozottan és megalázóan kiszolgáltatottnak érzi magát. Ez a tény önmagában is hajlamossá tehet valakit az

²⁹ Kenneth Ring: Halálközeli élmények. A klinikai halál állapotának tudományos vizsgálata. Édesvíz Kiadó, Budapest, 1994. 89. oldal

³⁰ Marleen Peters: Suffering from life. In: Summaries of Relevant number 1, 2005, Magazine of Right to Die-NL (NVVE)

öngyilkosságra. A lehetséges vagy még élő hozzátartozóink iránti szeretetlenségünket, valamint áldozatkészségünk hiányát humanitárius jelszavakkal takargatjuk, mondván: nem akarjuk, hogy gyermekeink nehezebb anyagi körülmények között nőjenek fel, inkább „megkíméljük” őket ettől a sanyarú sorstól, szüleinket, nagyszüleinket pedig meg akarjuk menteni a „hiábavaló” szenvedéstől, hiszen „nekik jobb”, ha a mesterségesen előidézett fájdalommentes halált választják.

Mindezen törekvésünket – mint láttuk – ideológiai érvekkel támasztjuk alá: az ember szabadságjogaira hivatkozunk. A nőnek joga van a testéről dönteni, ennek érdekében a magzatnak nevezett, semmibe vett emberi lénynek az élethez sincs joga. A társadalmunkat mindinkább uralma alá hajtó propagandagépezet azt hirdeti, mi több, sugalmazza: a halál felé tartó embernek joga van megválasztani halála idejét és módját. Ez a jog elválaszthatatlan az „emberi méltóságtól”. „Emberbaráti” szándékkal arra készítjük a gyógyíthatatlanokat, hogy ne a sorssal megbékélten fogadják a halált, hanem öngyilkos lélekkel meneküljenek ki a földi életből. A gyilkosság kultusza terjed a földön; mind több „civilizált” országban gondoskodnak arról, vagy egyelőre még csak „harcolnak” érte, hogy a törvény szentesítse is ezt. Így válik a mindinkább erkölcsi szörnyszülött képét öltő jogi felépítményünk eltorzult lelkünk tükörképévé és további folyamatos nyomorítójává.

* * *

Ugyancsak az emberi jogokra hivatkozott Eörsi Mátyás is, aki pártja nevében kijelentette, hogy „Az SZDSZ a többi európai liberális párttal együttműködve határozottan fogja Strasbourgban képviselni a szabad emberek szabad választását az élet és halál legsúlyosabb kérdéseiben is.”³¹

Nem kétséges, hogy a gyilkolás lehetőségének a harcterekről a civil életbe, ráadásul éppen az orvosok eredetileg gyógyító szándékú tevékenységébe való törvényes bevonásával a *ne ölj* parancsának érvénytelenítése folyik. Része ez annak az egyetemes hadjáratnak, amelyet a liberálisok és más ateisták az etikus emberi tartás ellen folytatnak. A Tízparancsolat valamennyi pontját alaposan aláaknázták már a tömegkommunikáció, a világhálón hozzáférhető lehetőségek néhány káros válfaja, a politikai és a gazdasági élet sok általánosan elfogadott embertelen mechanizmusa, valamint az oktatás is – amint azt „civilizált társadalmunk” egész légköre bizonyítja. A jogalkotás szorgos része ennek a folyamatnak, hiszen az erkölcsi elvárásokat a jogszabályok tiszteletben tartásának az igényével igyekeznek felváltani. Ráadásul a jogszabályok – nem csupán az ötödik parancs esetében – mind gyakrabban mondanak ellent a vallás tanításainak, a természetes emberi jóérzésnek és a józan észnek is.

E folyamat mozgatói közé tartozik Magyarország mai miniszterelnöke is, aki egy 2004. szeptemberi tévéinterjúban a polgárok jogos törekvéseiről szólva többek között azt mondta: „akinek öregedő, öregecskedő felesége van, az fiatalabbat érdemelne”³². Különös, hogy főleg a nők jogainak magyarországi védelmezői háborodtak fel rajta, mintha itt sem az erkölcs, hanem csak a jog lebecsülése történt volna. Az idézett kijelentés nemcsak a *ne törj házasságot* ószövetségi parancsának mond ellent, hanem mindannak, amit Jézus a férfi és a nő házastársi kapcsolatáról tanított. Ezért az előbbi idézet nem egyszerűen a nők lenézését jelentette, és még kevésbé tekinthető csupán egy „mulatságos elszólásnak”. Ez az erkölcsi nihilizmus tömény kifejeződése volt.

* * *

³¹ Lásd Eörsi honlapján: <http://www.eorsi.hu/politikainaplo/?091>

³² Lásd: http://hu.wikipedia.org/wiki/Gyurcs%C3%A1ny_Ferenc

Kétségtelen, hogy nem a szabadságvágyunk, nem a – legtöbbször hamis összefüggésekben és felfogásban emlegetett – méltóságunk tesz bennünket emberré, hanem az erkölcsi tartásunk. Vagyis benső tartalmaink, nem pedig külső tényezők. Méltósággal akkor halunk meg, ha lélekben felkészülünk rá, tudván, hogy a kapun túl a Mindenség Ura vár reánk. Ennek a lehetőségétől akarnak megfosztani mindenkit azok, akik az ember erkölcsi alapjainak legtokéletesebb összefoglalását, a Tízparancsolatot ki akarják irtani felebarátaik tudatából és érzéseiből, és a „tovább úgy sincs semmi” sugallatával a haldoklókat öngyilkosságra készítetik. Biológiai lényeknek tekintik őket, akiknek az útra készülve mintha már nem is lennének lelki igényeik. Jobbára csak a fizikai fájdalmuk miatt aggódnak, pedig a ma orvostudománya éppen elég eszközzel rendelkezik ennek csillapítására. Igazán aggódni egy haldoklónak csak a lelkéért érdemes. Nem véletlenül fakad fel gyakran az imádság: „a hirtelen haláltól ments meg, Uram, minket”. Hiszen az értelme ez: adj időt, Uram, hogy méltóképpen felkészüljünk az útra.

Mind az egyén, mind a társadalom létalapja az erkölcs. Vajon mi mozgatja a hivatásos vagy amatőr erkölcsrombolókat? Ők az emberiséget a pusztulásba, az egyes emberek lelkét pedig a kárhozatba szeretnék juttatni. Ezért a lélek halálának a kibiceit.

A sátán létezésében sok hívó ember is kételkedik. Csatlakoznak hozzájuk a liberális teológusok is. Erről a kérdéssel Charles Baudelaire fogalmazott találóan és pontosan: „Az ördög legravaszabb fortélyja az, hogy elhiteti magáról, hogy nem létezik”. Noha létét a társadalom működése bőségesen igazolja, sok jó szándékú embert is sikerül megtévesztenie. Ezek számára érthetetlen marad, hogyan lehet a gonoszság része a világnak, és hajlamosak ezt is Istennek tulajdonítani.

A társadalmat erkölcsi fundamentumától megfosztani igyekvő emberek a sátán szolgálói. Vajon azt hiszik, hogy a gazdájuk meg tudja majd menteni őket Isten igazságos haragjától?

2005. október

Kit büntessen Isten?

Megver az Isten – szokták mondani annak, aki valami nagyon helytelent követ el. Hibás cselekedeteink ugyanis (még ha nem ütköznek is jogszabályokba) nincsenek következmények nélkül. Ezt még azok is tudják, akik egyébként Istent nem hiszik. Ostobaságainknak valamilyen módon szükségszerűen megisszuk a levét. Ezt fejezi ki a közmondás: „Akit Isten meg akar verni, annak előbb elveszi az eszét.” Pedig nem Isten veszi el az eszünket, hanem mi veszítjük el, miközben zengő érveket keresünk bűnös cselekedeteink, életmódunk igazolására. Ezáltal visszük magunkat tévútra, és a legtöbbször éppen a tévút választása miatt járunk pórul. Az idézett, mindennapi tapasztalatokból leszűrt mondást ezért vallásos köntösbe bújtatott laikus véleménynek is mondhatjuk.

Pedig Isten valóban ott van egész sorsunk minden eseménye mögött. Az Ő törvényei alapján bűnhődünk tetteink következményeitől. Akaratával – ha úgy látja jónak – a viszonyainkat is alakítja, vagy akár közvetlenül is beleszól életünkbe. A színe előtt élünk, szeretetének fényében, még ha tagadjuk is a tényt, vagy minden erőnkől tiltakozunk ellene. Ezért van minden örömünknek és minden kínunknak önmagán túlmutató jelentősége. Ha értelmünk ezt feléri, minden élményünk segít minket létünk értelmét jelentő végső célunk felé.

Mert hiszen valójában ajándék a büntetés is. A tisztánlátás esélyét kapjuk vele. Mindennapi kényelmünkéből kikökkentve arra ösztökél, hogy igazán rányissuk szemünket és értelmünket a valóságra. Arra a valóságra, amelyből Istent hiábavalóan szeretnék sokan – a földi élet kizárólagosságát és élvezetének abszolút értékét bizonygatva – kiiktatni.

Az ószövetségi *Siralmak könyve* Isten büntetése fölött kesereg.³³ Nem hagy kétséget afelől, hogy az átélt csapások bűneink következményei, de – mint a *harmadik siralom* is megállapítja – a büntetés, ha nyitott szívvel fordulunk Istenhez, és belátjuk, mit cselekedtünk, nem örökkévaló.

*„Mert az Úr nem veti el az embert
mindörökre.*

*Mert ha büntet is, újra megkönyörül
nagy irgalmában.” (3,31-32)*

*„Akkor meg miért zúgolódik az ember?
Jobban teszi, ha szembefordul vétkeivel.” (3,39)*

*„Emeljük föl szívünket a tenyerünkön
Istenhez az égbe:
Vétkeztünk és lázadoztunk ellened,
Azért nem bocsátottál meg.” (3,41-42)*

Életük sekélyessége miatt egész népek, nemzetek juthatnak szorult helyzetbe, lesznek mások kiszolgáltatottáivá, azoké, akik Isten céljainak eszközeiként gonoszul bánnak velük.

*„Gyalázat tárgyává tettél minket,
a nemzetek söpredékévé.” (3,45)*

³³ Az ószövetségi könyv címének és az idézeteinek forrása: Biblia. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás. Szent István Társulat, Budapest, 1987. Más Biblia-kiadásokban a *Siralmak* könyvét általában *Jeremiás siralmainak* nevezik.

„Mint madárra, úgy vadásztak rám,
 azok, akik ok nélkül gyűlölnek.
 Verembe taszították életemet,
 és követ hajigáltak rám.
 A víz összecsapott a fejem fölött;
 így szóltam: «Végem van!»” (3,52-54)

A hívő ember segítségkérőn imádkozni kezd, és a válasz nem marad el. Ez nem azt jelenti, hogy ettől okvetlenül a helyzete javul meg máris, de valami a lelkében biztos megváltozik. Ily módon olyan választ kaphat a könyörgésére, amely képessé teszi arra, hogy akár a maga erejéből is kikerüljön a gödörből, ahova jutott.

„Uram, a verem mélyéből
 nevedet hívtam segítségül.
 Meghallottad, amikor így könyörögtem:
 «Ne zárd be füledet
 imádságom elől!»
 Közel jöttél azon a napon, amikor hívtalak,
 és így szóltál: «Ne félj!»” (3,55-57)

„Ne félj” – szól a vigasztaló szózat a *Síralmak* könyvében. Isten szava a remény kapuját nyitja meg: megbocsátást hirdet, és ezzel bajaink elmúlásának a lehetőségét ígéri. A keresztény embert ilyen helyzetben öröm töltheti el, hiszen az isteni irgalom áldásaiban részesül, és ez arra ösztönzi, hogy ha eddig nem tette is, most, a bizakodás újraéledésével, vagy éppenséggel sorsa jobbra fordultával, kiszolgáltatottsága csökkenésével hitének parancsa szerint megbocsásson ellenségeinek.

A *Síralmak* könyvének szerzője nem ezt cselekszi. Ő, aki eddig panaszkodott és siránkozott, most, amikor azt látja, hogy az Úr ismét feléje fordul, hirtelen hangot vált. Mintha egy pillanat alatt elfelejtené, hogy korábban belátta: büntetése igazságos volt, hiszen bűneivel idézte azt a fejére – követelődni kezd:

„Uram, láttad megalázottságomat,
 szolgáltass hát nekem igazságot!” (3,59)

Eszébe sem jut már, hogy azok, akik gyötörték őt, a saját korábban megfogalmazott felfogása szerint is Istentől kaptak erre szabadságot. Most, Istent, a vigasztalót, a szabadítót maga mellett tudva, nem hála kél benne iránta, nem öröm tölti el a kedvező fordulat miatt, hanem a bosszú gyűlölete azok iránt, akik eszközök voltak kiérdemelt meglakoltatásában. Átkot szór reájuk. Azt kívánja, hogy az Úr fizessen meg gyötrőinek, hogy pusztítsa el őket a föld színéről.

„Uram, hallottad gyalázkodásukat,
 és hogy szövettek ellenem;
 amit ellenfeleim suttognak,
 és amit ellenem forralnak egész nap.
 Akár ülnek, akár állnak:
 figyeld meg, csak rólam szól gúnydaluk.” (3,61-63)

„Uram, fizess meg nekik

*tetteik szerint!
Adj nekik megátalkodott szívet,
és legyen rajtuk az átkod!
Üldözd haragodban és irtsd ki őket
az ég alól, Uram!” (3,61-66)*

Ezek szerint a legsúlyosabb büntetés azokat kellene sújtsa, akik az isteni igazságszolgáltatás földi eszközeiként a Biblia népét bűnei miatt megleckéztették? Mintha végül ők kellene bűnhődjenek ez utóbbiak vétkeiért is. Ők sem ártatlanok, de vajon valóban kiérdemlik-e, hogy Isten sújtó keze ily mértékben rájuk nehezedjék?

Vajon mennyi súlya van azon ember hitének, aki az Istennel való megbékélés első jelére úgy véli, hogy máris égi szövetségest nyert a büntetésül rendelt földi ellenfelei elpusztítására, és az átkozódás énekére fakad? Aki éppen attól követeli a bosszú megvalósítását, akitől a megérdemeltnek elismert bűnhődését kapta. Mintha Istennel való kapcsolata az ő számára csak földi sikerek elérésére lenne fontos.

Ha egy hívő így viszonyul, mit várhatunk akkor a hitehagyottól, attól, aki ugyan az Ószövetség örökösének tartja magát, de szükségképpen érvénytelennek tekinti a siralom első részeit? Hiszen ha számára nincs Isten, akkor nincs ki büntessen a bűnökért, nincs kihez könyörögni irgalomért, nincs kitől megbocsátást és egy jobb jövő ígéretét várni. Az ilyen azt gondolja, maga kell a sorsát a kezébe vegye, és ezt önmaga isteneként meg is teszi a siralom szövege végének a kereszténységtől idegen szellemében: minden sérelemért elégtételt és bosszút akar venni. Talán balsorsának szemtanúin vagy elleneinek leszármazottain is, noha azoknak a sérelmekben személyesen semmi részük nem volt. De ő megtorlást kíván sokadízíglén.

Kétségtelen, hogy az ilyen magatartású emberek nagyon is méltán keltik fel Isten igazságos haragját.

2005. március

...és bízva bízzál

Szabadon bűn és erény közt
Választhatni, mily nagy eszme,
S tudni mégis, hogy felettünk
Pajzsul áll Isten kegyelme.
(Madách Imre: Az ember tragédiája)

Látta, hogy jó

Az eszkimó-ádámok, akiknek száma Madáchnak a végső időkről szóló víziójában meghaladja a táplálékul szolgáló fókákét, eltöprenghetnek: miért írja a Biblia mind a hat nap teremtő munkája után: „És látta Isten, hogy jó.”

Mi, mai ádámok és évák is töprenghetünk, hogy miután az utóbbi évszázad fő gonoszai, a náciizmus és a kommunizmus látványosan megbuktak, miért nem élünk végre biztonságban és nyugalomban? Hiszen – elméletben – a jó, a helyes, az emberi kellett (volna) győzedelmeskedjen a világban a gonoszság fölött! Miért van az, hogy a gonosz a legváltozatosabb és néha a legváratlanabb formákban újratermeli magát? Ahogy elcsitult egy vihar, megint csak szörnyek dugják ki a fejüket – esetleg barátságos arccal, jól fésülten és nyakkendőben – az éppen elsimult víztükör alól. És mindig nekik van esélyük uralkodni mások fölött. A Föld nem az igazság völgye, hanem valóban a siralomé: ritkán esik meg, hogy az aljasság ne tudja elkerülni a büntetést, miközben a tisztákat háttérbe szorítják és megalázzák.

Már untig feltettük magunknak a kérdést: miért ilyen a világ, amelyben élünk? Ez a gyönyörű és elviselhetetlen, ez a csodákkal teli és nyomasztóan ránk telepedő, ez a derűs és szorongató reményekben gazdag. Miért éppen ilyen ez az ígéretekkel bódító, gyümölcsökkel édesen terhes élet a világban? Ez a küzdelmes és végül is kopáran kilátástalan – ha másért nem –, mert életünk korlátozott, és mindnyájan meghalunk a végén. E kérdésre adott megalapozott válasz nélkül életünk a bizonytalanság jegyében telik, és tétován támaszkodunk legtöbbször véletlenszerűen választott, esetleg divatokból felkínálkozó mankóinkra. A változó elméletek váltott mankóira.

„Mondottam ember: küzdj, és bízva bízzál” – fejeződik be Az ember tragédiája. De hát kiben-miben bízson az ember? Önmagában? A véges és nagyon gyakran tévutakra hordozó saját erőiben? Az emberi ész kimeríthetetlen(nek tűnő) találékonyságában, amely majd a jégbeborult földön, a pislákoló nap fényénél is megtalálja a fókák szaporításának mindenkit jóllakató megoldását?

Rövidnek tartott életünk – amelybe azért annyi minden belefér – hamarabb ér véget, mint a Nap energiái. Ezért elég nekünk a mával s a közvetlen holnappal törődni. A legtöbben élünk oly hosszan, hogy tapasztalatainkat lepárolva megállapíthassuk: bizony nem vidám az élet, ha vannak is derűs pillanatai. Ezért jogos újra feltenni a kérdést: miért láthatta Isten a teremtés minden fázisában, hogy jó ez a világ, amit alkotott? Talán akkor, a teremtés idején hiányzott belőle a gonoszság? Akkor valóban jó volt még?

Lehet, persze, hogy csak játék részemről ez az egész kérdezősködés. Amennyiben a Teremtő csak a „primitív” ember misztikus beállítottságának a terméke – mint ahogy sokan tartják –, akkor a bibliairók által a semmiből létrejött világ milyenségéről Istennek tulajdonított mondat egyértelműen a képzeletét szabadjára engedő ember rózsaszínben fogant megjegyzése csupán. A világ keletkezésére és az ember létrejöttére a tudománynak megvannak a maga saját bejáratú válaszadási próbálkozásai, noha ezek a kérdések egyáltalán nem tartoznak az ő – kizárólag a mérhetőséggel jellemezhető – hatáskörébe. A

tudománykedvelő elmék azonban szeretik azokat a dolgokat is jobban tudni, amelyekben nem illetékesek, és ilyenkor olyan elméleteket gyártanak, amelyek a racionális tudás pillanatnyi eredményeivel nem ellentétesek. E felfogás hívei az embert az örökkévaló anyag miriádnyi véletlen tényezője törvényszerű természetes termékének tekintik, akin keresztül az anyag „önmagára ismer”. Ez az ismeret minden ember lelki folyamataival együtt kihuny a halál pillanatában, és csak mint az élő társadalom által birtokolt és továbbhagyományozott, állandóan gazdagított közvagyon él – mindaddig, amíg az egész el nem törli az emberi gonoszság által vagy a természeti események által előidézett végső pusztulás. A materialista némiképp úgy látja az anyagot, mint Lamarck, a Darwin előtti, régen megcáfolt francia evolucionista az élővilágot, vagyis hogy benne rejlő, megváltoztathatatlan tökéletesedési hajlammal bír. Szerinte egy ilyen belső készletnek a hajtóereje hozza létre az életet, majd az élet fejlett formáiban ugyanezen erők hatására megjelenik szellem is. Az élet és az értelem hosszú távon szükségszerűen bekövetkező pusztulásával azonban az anyag visszazuhan a maga öntudatlanságába, és így – még ha előlről kezdődne is az egész folyamat – értelmetlenné válik minden előzetes fejlődés és nyereség. Mivel e nagy ívű fejlődésnek se a mozgatóira, se az értelmére az anyagközpontú nézetrendszerben semmiféle komolyan veendő válasz nem adható, térjünk vissza nyugodtan Isten jelenlétének a hagyomány és számtalan ember személyes élménye által igazolt tényéhez.

A zsidó, a keresztény és a mohamedán hitkörök komolyan veszik a Bibliát. És noha a teremtésre és a bűnbeesésre vonatkozó szövegek némileg képletes jelentéssel bírnak, mi is komolyan feltehetjük újra a kérdést: ha a jó és a szép mellett lépten-nyomon annyi reménytelenséget és borzalmat tapasztalunk a világban, hogyan találhatta jónak Isten a teremtés eredményét? Azért vajon, mert ez a megállapítás még az ember bűnbeesése előtti helyzetre vonatkozott, amikor az a tiltott almából még nem fogyasztott, engedtlenségével tehát még nem rontotta meg a világot? De hiszen lényegét és következményeit tekintve legalább ilyen súlyú volt az angyalok egy részének lázadása, akik megvetették a sátán birodalmának alapjait. Az akkor már működő gonosz szellem volt az, aki – hiúságukat és nagyravágyásukat felébresztve – rávette az ősszülőket a tudás fájára vonatkozó tilalom megszegésére.

Isten lényege szerint tökéletes, ezért a mindentudást is birtokolja, amelynek része a jövő előzetes ismerete is. Vagyis Isten, amikor megteremtette az eget és a földet, előre tudta, hogy az angyalok között lesznek lázadók, és azt is, hogy Ádám és Éva meg fogja szegni a paradicsomi tilalmat. Már akkor tudta azt is, hogy a Krisztus utáni XX. század az emberi történelem – legalábbis máig – legszörnyűbb korszaka lesz. Ez viszont azt jelenti, hogy Isten ilyennek akarta teremteni a világot, amilyennek ismerjük. És csak azért tarthatta jónak, mert az eredmény szándékaival megegyezett.

A boldog bűn

Ne örüljön még az előbbi mondatoknak, aki Istent szeretné okolni sorsáért – sorsunkért. Először vizsgáljuk meg, vajon csakugyan olyan követhetetlenek-e Isten szándékai, cselekedeteinek indítékai, mint sokan gondolják?

Annyi bizonyos – a Bibliából is teljesen világos –, hogy Isten nem teremtett rabszolgákat, akik kényszerből, vagy robotszerű lényeket, akik megteremtésük módjából, belső felépítésükből következően gondolkodás nélkül engedelmeskednek. Hiszen ha nem így lenne, a sátántermő lázadásra sem kerülhetett volna sor. De Ádámnak és Évának is megvolt a lehetősége a választásra; pontosan tudták, mi az, amivel nem szabad élniük és miért, a következményt is ismerték, vagyis tudták, hogy tettük miatt a halál vár rájuk, mégis engedtek a kísértésnek, mert olyanok szerettek volna lenni, mint az, akinek létüket köszönhatték.

Másként is történhetett volna. Ha már nem akarta Isten úgy „programozni” a teremtményeket, hogy a választás lehetősége fel se vetődhessen bennük, akkor miért tűrte, hogy az angyalok egy része lázadásra szövetkezzen? Például miért nem pusztította el őket? Így nem lett volna lehetőségük az ember, az emberiség megrontására. Miért hagyta, hogy a sátánra hallgatva hajlamosakká váljunk a bűnre? Hiszen képtelenségként hangzik, hogy ez megegyezhetett volna a szándékaival!

Ha figyelmesebben megnézzük, az történt, hogy az ember, aki addig paradicsomi ártatlanság állapotában volt, döntése során szembefordult Isten parancsával, tulajdonképpen magával Istennel, akivel addig teljes összhangban élt. Bűnt követett el, amikor a tiltás ellenére megízlelte a jó és a rossz tudása fájának gyümölcsét, mert visszaélt a szabadságával. Így veszítette el ártatlanságát, és vált erkölcsi lényvé (akár a gyermek, amikor először tesz tudatosan rosszat). Vagyis ettől kezdve képes volt felismerni a különbséget a jó és a rossz között. E nélkül nem is lett volna semmi esélye arra, hogy a megérdemelt büntetéssel együtt kapott nagy feladatot és mérhetetlen lehetőséget megvalósítsa: azt, hogy a bűnét jóvátegye. Ez a jóvátétel az embernek saját döntésén és erőfeszítésein alapuló, Istenhez történő új tartalmú visszatérését jelenti.

A kiűzetéssel vége a paradicsomi állapotnak, amelyre a legkülönbözőbb népek mondái sokak szerint mint az aranykorra emlékeznek. Ez az állapot soha nem áll vissza, mert az ember ártatlansága végképp elveszett. A világ nem barátságos közeg, ezért viszontagságos körülmények között éljük le életünket, aminek erkölcsi döntéseinkkel adunk irányt. Ha életutunkat igazi otthonunk, Isten országa felé fordítjuk, akkor a földi kísértésekhez és megpróbáltatásokhoz való megfelelő viszonyulásunk belső kincsekkel gazdagít bennünket, és ezek birtokában halálunk után többre vagyunk érdemesek, mint ha folyamatosan az Édenkert lakói maradtunk volna. És éppen ez az, ami Isten szándékaival egyezik.

Isten kezdetől úgy tervezte el, hogy mi, az általa előre ismert önálló döntéseinkkel, részt vegyünk önnön üdvözülésünkben. Ezen döntések egyikének következménye az első emberpár bűnbeesése, amelyet Isten a mi közreműködésünkkel végül is a javunkra fordít, ha földi életünkben helyesen választunk. Már akkor készen állt a Megváltó arra, hogy a megfelelő időben leszálljon a földre, és feláldozza életét érettünk, emberekért. Vagyis Ádám vétke *szükséges volt* ahhoz, hogy Jézus megváltson bennünket. Aquinói Szent Tamás szerint: „Semmi akadályja annak, hogy az emberi természet valami többre legyen teremtve a bűn után: Isten megengedi a rosszat, hogy abból valami jobbat fakasszon.” Egy őskeresztény éneken, amely a húsvéti gyertya nagyszombat éjjeli szentelésekor a katolikus szertartás része ma is, ez a szövegrész található: „Ó, boldog bűn, mely ilyen és ily nagy Megváltót érdemelt!”

A paradicsomi állapotoktól eltérően a földi lét a jó és a rossz szüntelen összeütközésének színtere. Az embernek a róluk megszerzett tudás birtokában földi élete kezdetétől lehetősége van választani e kettő között. Mondhatjuk, hogy az ősszülők bűneiért Isten ezzel a szabadsággal *megajándékozta* az emberiséget.

Az ajándék kissé megüli a lelkünket. Néha jobb lenne elkerülni a felelősséget, hiszen lépten-nyomon dönteni kényszerülünk. Kényelmetlen ez sokszor nagyon. Különösen, hogy a döntés nem légüres közegben történik, hanem földi érdekeink és vágyaink, a társadalmi környezet változó elvárásai, valamint belső igazságérzetünk közötti kölcsönhatásban. Legtöbbször ezek konfliktusában. E szövevényben számunkra gyakran igen nehéz megtalálni a helyeset. Mégis, a szabadság utolérhetetlen élménye az, amikor választásunk a körülmények és látszólagos érdekeink ellenére követi erkölcsi lényünk sugallatát.

Szabadon

A választásban Isten nem hagy magunkra minket, nem távolról figyelni tárgyilagosan – mintegy büntetésül – a vergődésünket, hanem útmutatást ad és támaszt nyújt nekünk, részint

a vallás tanításaiban, részint a ránk sugárzó kegyelme révén. A kegyelem egy segítő sugár, egy a lelkünket az Övével összekapcsolni kész, Tőle kiinduló kötelék, amely ingyenes, nem személyválogató, amelyen át élet és világosság áramlik felénk. Működése nélkül, csak a saját erőnkre támaszkodva, bizony elveszünk. Nem kell külön érdem ahhoz, hogy a kegyelem részünkre is hozzáférhető legyen, csupán meg kell nyitnunk magunkat előtte, hogy képesek legyünk befogadni. A kegyelmet kérő ima képes begörcsölt lelkünkön rést nyitni előtte. De hát erre is el kell határoznunk magunkat. Kordivatokat követő intellektuális gőgünk az, ami a legszívósabban ellenáll, és gyakran sikerül végképp megakadályoznia bennünket abban, hogy befogadjuk és felhasználjuk Isten mindenki számára felkínált segítségét.

Mivel Isten szabad döntésünket kívánja, a kegyelem önmagában sohasem alakítja át a befogadó lelkét, hanem csak a befogadónak a cselekvő közreműködésével. Aki újjá akar születni – ahogy azt Jézus kérte tőlünk –, ha kitartóan és áldozatkészen kéri, megkapja a kegyelmet ehhez az átalakuláshoz. De Isten soha senkit nem rendelt eleve üdvösségre vagy kárhozatra, maga az ember az, aki kiérdemli az üdvösséget, vagy életével kárhozatra ítéli önmagát. Az eleveelrendelés elmélete egy horribilis tévedés terméke. Az ember szabad akarata, amivel tetszése szerint választhatja akár az Isten felé fordulást, akár az elfordulást, nem ellentétes Isten mindenhatóságával, hiszen ez a mindenhatóság nem azt jelenti, hogy minden, ami történik, az Ő közvetlen irányítása alatt van, hogy mindent közvetlenül érvényesülő akarata igazít. Isten mindenhatósága azt jelenti, hogy mindent megtehet, amit akar. Az emberrel kapcsolatban pedig azt akarja – minden ezt bizonyítja –, hogy az maga szabja meg lelki életének pályáját. Ebből persze nem következik, hogy ne kaphatna az élettől néha egy-egy megrázó figyelmeztetést, de az ember bizony lehet olyan süket, hogy – esetleg szándékosan – észre sem veszi.

Isten tehát – előbb már volt erről szó – látja előre, mi fog történni. Jézus valószínűleg nem jelent volna meg a damaszkuszi úton Saulnak, ha nem tudta volna, hogy Szent Pál lesz belőle. Mert hiszen nem akárből lehetett Szent Pál egy ilyen jelenés hatására sem. Isten azt is tudja, hogy a még élők közül kik fognak elkárhozni, de ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy ezzel már megszületett volna a kárhozatra szóló ítélet. Amíg egy ember a saját lelkének sorsát végleg el nem dönti, addig Isten mindig készen áll kegyelmével segíteni őt. Az orvos is próbálja gyógyítani azt a beteget is, akiről tudja, hogy rövidesen meghal. Isten az ember pillanatnyi lényéhez viszonyul, nem ahhoz, aki lesz belőle.

Eredetileg valójában mindnyájan kiválasztottak lennénk, mert minden egyes ember meghívást kapott a kiválasztottságra. Sokan azonban nem hajlandók ezt tudomásul venni, szívesebben eltérülnek emberek által kreált eszmék vagy a világ csábításai által, mert kényelmesebb eltekinteni attól, hogy mi lenne a földön a feladatunk. Pedig minket, embereket, Isten sokkal előkelőbb helyre szánt, mint ahogy azt képesek vagyunk felfogni és elhinni: szabad akarattal rendelkező *társainak* teremtett bennünket. A társ szó itt nem egyenrangúságot jelent, hanem minőségbeli közösséget. Erre utal Jézus felszólítása, hogy legyünk tökéletesek, mint az Atya. Ezt a tökéletességet annak a mértékében van módunk közelíteni, ahogy – Isten segítségével – lerázzuk magunkról a földi hiúságok és élvezetek igáját.

Örvényben

Mi, emberek, együtt, egy szorosan összetartozó szerves egységet alkotunk. Ez sokkal többet jelent, mint amit a világi felfogás tart az egységes emberiségről. Ez kiviláglik abból is, hogy az eredendő bűn mindenkire átöröklődik, amíg csak ember él a Földön. Isten nemcsak Ádámot és Évát, hanem az emberiséget üzte ki a Paradicsomból. A büntetésként kapott földi próbatétel is közös, nem elsősorban azért, mert mindenkire kiterjed, hanem mert embertársaink próbájának sikerességéért mindnyájan külön-külön is felelősek vagyunk. Ez

teljesen kézenfekvő a hozzánk legközelebb állók esetében, de nem korlátozódik csupán rájuk, mert a mi viselkedésünk, lelki tartásunk, életérzésünk kisugárzik még olyanokra is, akikkel talán nem is találkozunk, és így bizonyos mértékig a társadalom légkörét is befolyásoljuk. De ez még nem minden, amit tehetünk.

Isten – mint mondtuk – közvetlenül nem avatkozik be lelki életünkbe, és akkor segít, amikor ezt igényeljük Tőle. Azon embertársaink, akik lezárják fülüket, elméjüket és szívüket Isten üzenetei és segítsége előtt, még sincsenek teljesen reménytelen helyzetben, mert az Úr őket érintő beavatkozását mások is kieszközölhetik. Ez a lehetőség ugyancsak az emberiség egységéből fakad. Nemcsak a magam számára kérhetek segítséget Istentől, hanem azok számára is, akik lemondtak erről. Isten úgy értékeli, hogy AZ EMBER kérte ezt Tőle, és teljesíti. Ahogy Jézus mondta: „Bármit kértek hittel az imádságban, megkapjátok”. (Máté 21,22) Ez a lehetőség, ha sokan élünk vele, képes megváltoztatni, jobbra tenni a világot, és megakadályozni azt, hogy a földi próbán elbukva oly nagyon sokan jussanak a kárhozatra. Erre vonatkoznak Máriának a medjugorjei jelenésekkel mondott szavai: „Értsétek meg, Isten mindegyikötöket kiválasztotta, hogy fölhasználja az emberiség üdvözítésének nagy tervében. ...imádkozzatok, hogy megértsétek a rátok vonatkozó isteni szándékot.” A Szent Szűz, aki legfőbb közbenjárónk Jézusnál, szüntelenül arra buzdít bennünket, hogy imádkozzunk, mindenekelőtt a hitetlenekért: „Gyermekeim, imádkozzatok! A világ óriási örvényben van, nem tudja, mit cselekszik. Nem fogja fel, milyen bűnben süllyed el... azért van oly nagy szükségem az imádságotokra, mert ez az egyetlen eszköz az emberi nem megmentésére... Nélkületek nem tudok segíteni a világnak.” Erre az állításra nehezen képzelhető el más magyarázat, mint hogy Isten, aki nem szándékszik közvetlenül beavatkozni abba, ami a lelkünkben történik, mégis megteszi ezt, amikor mi, emberek kérjük, akár ha mások számára is. Azt hiszem, hogy mindenekelőtt ebben áll részvételünk az emberiség üdvözítésének tervében.

A földi megpróbáltatások, szörnyűségek többsége az emberek közönyéből, önzéséből, rosszindulatából, gonoszságából származik. Az Istenbe vetett helyes hit ezekkel nem összeegyeztethető. Ezért az emberek lelkének ébredése, a *meztérés* nagyon sokat enyhíthet a lét viszonyosságain. Ebben nemcsak imával, hanem önkéntes lemondással, testi-lelki fájdalmaink e célra való felajánlásával is közreműködhetünk. Az az értelmetlen szenvedés, amitől úgysem tudunk megszabadulni, értelmet nyer ezáltal, és – próbáljuk ki – ennek következtében csökkenni is fog.

Vegyük fel keresztünket, és kövessük Jézust: egyéni keresztünk kínjainak felajánlásával *akarjunk* segíteni az embereken. Az a szeretet igazán hiteles, amely a másiknak az elérhető legtöbbet kívánja: azt, hogy megláthassa az Úr arcát, amikor ennek eljön az ideje. S ha azt hisszük, hogy ebben csak a kiváltságosak tudnak részt venni, vegyük a fáradságot, hogy imával megdolgozzunk a magunk kiváltságos voltáért.

Bizonyságot tenni

Azt eldönthetjük itt a földön, hogy akarunk-e Istenhez tartozni vagy nem. De azt nem áll szabadságunkban megválasztani, hogy kik vagyunk: azok vagyunk, akiknek teremtettünk. Kézenfekvő, hogy emberek vagyunk, de nehezen ismerjük el, hogy emberi létünkben, embervoltunkban Isten meghatározó. Gőgünkben és ostobaságunkban ennek a gondolatát is megalázzónak tekintjük, kiszolgáltatottságnak nevezzük, és tiltakozunk ellene. Pedig az Istennel való élő kapcsolat megnyitja számunkra a világ szellemi rendszerének előttünk zárt szerkezetét. Ezáltal megőriz bennünket a megmaradásnak, hiszen minden zárt rendszer, amelyik kívülről nem kap energiát, (a rendszerelmélet ismerői jól tudják ezt) szükségszerűen leépül. Egy élő, működő kapcsolat építése helyett otromba önvédelemi tákolmányokat

emelünk az ész vibráló talaján. Mivel tudjuk, hogy a tudnivalók elfogyhatatlanok, a racionális tudás végtelenségéből megkreáljuk magunknak a nyitottság illúzióját.

Ha Istent – akihez tartozunk, és akivel lényünk lényege közös – nem fogadjuk el, akkor magunkat is visszautasítottuk, önmagunk helyett is a világot választottuk, és ezáltal végső pusztulás lesz a részünk.

A földön még csak elvagyunk Isten nélkül, hiszen amíg élünk, még lehet reményünk, és amíg nem veszítettük el véglegesen azt a képességünket, hogy valamit fogjunk Isten ránk sugárzó, energiát, életet adó kegyelméből, addig a legsötétebb lélekbe is beszivároghat valami fény, valami életerő. Ilyenkor talán még nem tudjuk – esetleg nem is akarjuk belátni – hogy Isten nélkül nincs élet és remény. Ha erre halálunk pillanata után jövünk rá, akkor már késő. Lelkünk építését csak a jó és rossz közötti szabad akaratunkból történő választással tehetjük, ezért erre kizárólag a földi életben van lehetőségünk. A halál után, amikor lelkünk belátja, hogy tévedett, amikor tisztába jön azzal, hogy az Isten nélküli lét elviselhetetlen, hiszen már azt az életerőt sem kapja többé, amit a földön akár gonoszsága ellenére is kaphatott – valószínűleg ez maga a pokol. Már nincs gabonaérlelő szabad akarat: azt kell learatni, amivel rendelkezünk, amit megtermeltünk magunknak. A lelkünk halhatatlan. Isten nem szünteti meg egyetlen teremtett szellemi lénynek sem a létét (ezért tulajdonképpen értelmetlen volt a kérdés, hogy miért nem pusztította el a lázadó angyalokat); a sátánnak sem az elpusztításáról, hanem a legyőzetéséről beszél minden szent szöveg. Ha méltatlanoknak bizonyulunk Isten színe elé kerülni, s ezért nem élhetjük országában azt a teljes életet, amelyre akár öntudatlanul is egész életünkben vágyunk, az eleve hiába vágyódó sivár örökkévalóság elé nézhetünk. Minden bizonnal (sokadmagunkkal) olyan sorvasztó magány vár ránk, amelyet a földön még csak elképzelni sem tudunk.

Madách Ádámja szerint „...az élet küzdelem,/ S az ember célja e küzdelem maga.” És valóban: azért vagyunk a földön, hogy – alapvetően erkölcsi lények lévén – annyi megpróbáltatás és szenvedés, a gonoszság életünk fölött való tobzódása közepette megvívjunk gyarlóságainkkal, bűnre hajlásunkkal, és módunk legyen bizonyosságot tenni önmagunkról ember és Isten előtt.

A tanítás szerint Isten a saját dicsőségére teremtette a világot. Nem azért, hogy dicsősége növekedjen, hiszen a tökéleteshez nem lehet hozzáadni, hanem azért, hogy másokkal: velünk is megossza. Isten dicsősége nem más, mint a felülmúlhatatlan erő és hatalom, a végtelen jóakarát és szeretet, a kimeríthetetlen lelki gazdagság és a makulátlan tisztaság tündöklő ragyogása. Ebből a ragyogásból részesülünk magunk is, ha megálltuk a bűnbeesést követő földi viszontagságok próbáját.

„Mondottam ember: küzdj és bízva bízzál” – ezt Isten mondta *Az ember tragédiájában*. Ha erről megfeledkezünk, akkor csak téves választ adhatunk a küzdelem és a bizalom jellegéről. Mert meg kell értenünk, hogy a küzdelem földi, de a bizakodás, a bizalom a földi életen túlra mutat.

2002. október